

A TARTALOMBÓL:

♦ *Igebirdetéseink hallgatása a gyülekezetben*

♦ *A megigazulás módszere és gyümölcsei*

♦ *Engedd el az én népemet!*

♦ *A társadalmi igazságosság kérdése az Újszövetségben*

♦ *„Megmosattak”*

♦ *Pál apostol és a házasság kérdése a Biblia fényében*

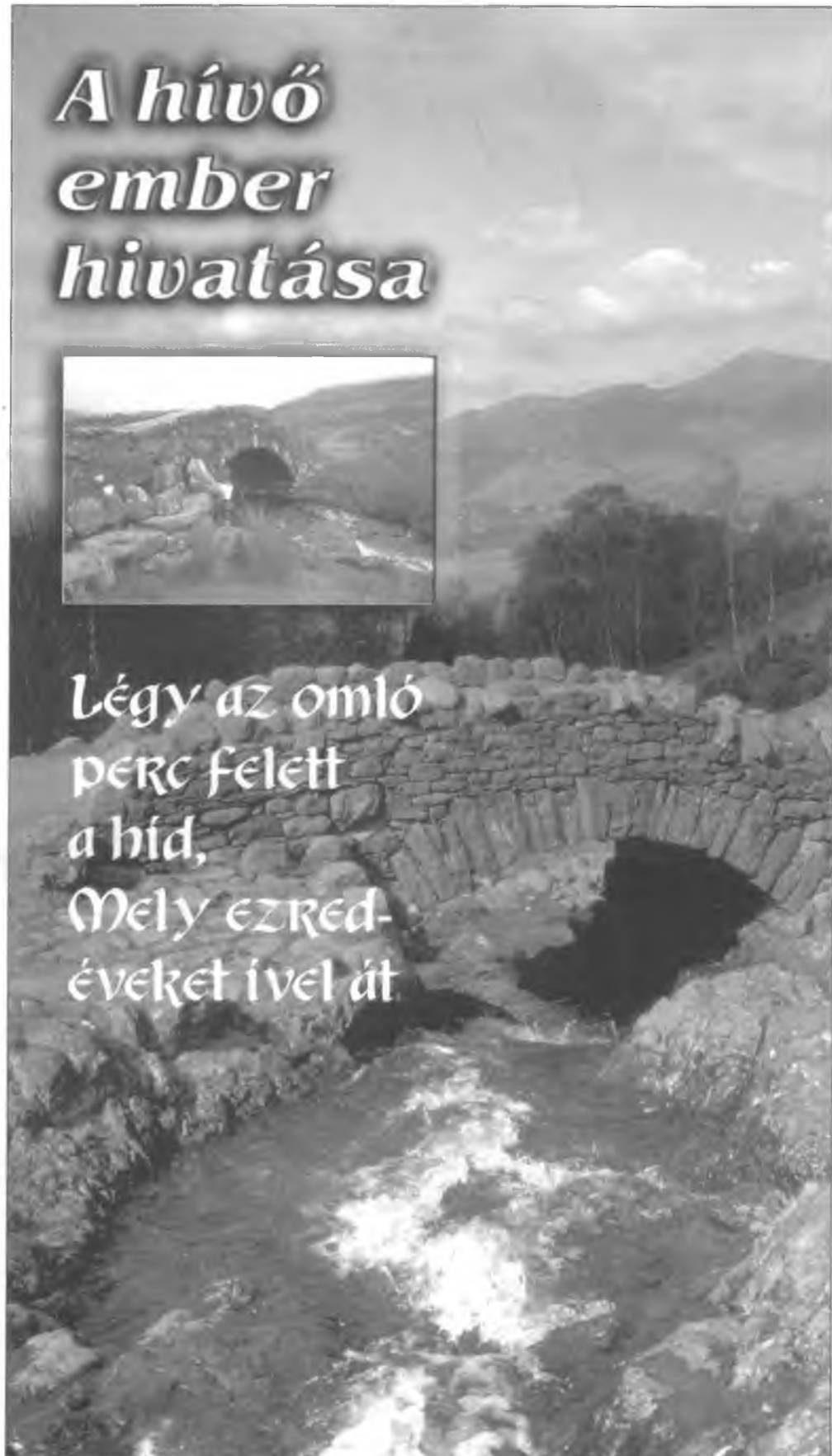
♦ *Az anabaptista misszió*

♦ *A „Kossuth, magyarok Mózes” toposz történeti háttere*

A hívó ember hivatása

Légy az omló
perc felett
a híd,
Mely ezred-
éveket ível át

TARTALOMJEGYZÉK

HIRDESD AZ IGÉT!

Lázi Sándor: Igehirdetéseink hallgatása a gyülekezetben.....	1
Luther Márton: A megigazulás módszere és gyümölcsei.....	2

BIBLIATANULMÁNY

Abraham Malamat: Engedd el az én népemet!.....	8
Dr. Almási Tibor: A társadalmi igazságosság kérdése az Újszövetségben.....	12

A SZOLGÁLAT ÚTJÁN

Nemeshegyi Zoltán: A fiatal felnőttek lelkigondozásának esélye az egyház és a társadalom összefüggésében.....	15
Hetényi Attila: A hívő ember hivatása.....	18

ISTEN NÉPE A GYÜLEKEZETBEN

Dr. Meláth Ferenc: „Megmosattatok”.....	23
---	----

ISTEN NÉPE A CSALÁDBAN

Dr. Mészáros Kálmán: Pál apostol és a házasság kérdése a Biblia fényében.....	24
---	----

MISSZIÓTÖRTÉNETI SZEMELVÉNYEK

Dr. Szebeni Olivér: Az anabaptista misszió.....	28
Zágoni Jenő: Levéltárunk dokumentumai.....	33

TANULMÁNYI SZEMLE

Bereczki Lajos: A vallási jogegyenlőség és az egyházi szükségek teljesítésének ügye az 1848-as törvények tükrében.....	34
Gáborjáni Szabó Botond: A „Kossuth, magyarok Mózese” toposz történeti háttere.....	38
Zágoni Jenő: „Ha Isten velünk, kicsoda ellenünk”.....	41
Dr. A. Molnár Ferenc: Jól értjük-e a himnusz első két sorát?.....	45

TALLÓZÓ

Thomas A. Jackson: A perzsa Tirshata.....	49
---	----

ILLUSZTRÁCIÓK GYŰJTEMÉNYE.....	50
--------------------------------	----

VIDÁM ESETEK.....	54
-------------------	----

Baptista lelkész szakfolyóirat

Szolgatárs

2000. második negyedév

IX. évfolyam

2. szám

A Magyarországi Baptista Egyház kiadványa

Szerkeszti: a szerkesztőbizottság

Felelős szerkesztő: Lukács Tamás

Felelős kiadó: Mészáros Kálmán egyházelnök

Tördelőszerkesztő: Papp Szabolcs

Szerkesztőség és kiadóhivatal:

1068 Budapest, Benczúr u. 31.

Telefon: 352-9993

Fax: 352-9707

E-MAIL: tlukacs@freemail.c3.hu

A folyóirat önköltségi áron megvásárolható és előfizethető a Baptista Kiadónál.

Egy szám ára: 300,- Ft,

egyéves előfizetési díj: 1800,- Ft.

Megjelenik: negyedévente

ISSN 1218-425X

H I R D E S D A Z I G É T !

Lázi Sándor

Igehirdetéseink hallgatása a gyülekezetben

Jakab 1:19–27

Walaki azt mondta, hogy nem elég, ha az igehirdetők megtanulták, hogyan kell jól prédikálni, az igehallgatóknak is meg kell – kellene – tanulni annak művészetét, hogyan kell az igehirdetést hallgatni. Csak három futó pillantást vessünk témánkra: Milyenek legyünk? Hogyan készülődünk az istentisztelet előtt? Hogyan viselkedjünk az istentisztelet alatt – és után?

Hogyan készülődünk az istentisztelet előtt?

Készüljünk reá! Minden rendes lelkipásztor készül az igehirdetésre, a szolgálatra. Kérdés, hogy hányan készülnek ma az igehirdetés hallgatására. Pedig megjegyezhetjük: prédikációt mondani könnyebb, mint a prédikációt befogadni és szerinte élni.

Talán egyik-másik igehallgató – bocsánat a leleplező szavakért – a reggeliét sűrgette, hogy el ne késsen, vagy a nem talált ruhadarab miatt felkavarodott a lelke... Egyik-másik atyánkfia perpatvarba keveredett amiatt, hogy sokáig ott feledte magát a tükör előtt... Ilyen felzaklatott előkészület után, nyugtalan szívvel nem lehet készséggel, belső éhséggel fogadni akár az igét, akár az éneket...

Mi az előkészület? Az előkészület – képletesen szólva – az a korsó, amivel a lelki épülés mély kútjából merítünk. Hiába buzog fel minden vasárnap a tiszta víz forrása, ha nincs mivel merítened... Ha nincs igazi belső éhség, vágy és készség, mindhiába az igehirdetés. Az előkészület a lelkünknek csendes és áhítatos kisimulása és átlátszóvá tétele. A nap bármilyen főszege, a háborgó vízben nem tud tükröződni, de ha csendes a víz, akármilyen sekély is az, olyan mélyen mutatja a napot, amilyen magasan ragyog az. Az igének magasból – Istentől, Szentlélektől – jövő üzenete annál mélyebbre hat bennünk, minél csendesebb, rendezettebb és felkészültebb az igehirdetés hallgatására a belső emberünk. Az előkészület egyben felfokozott vágyakozás is, úgy amint azt Dávid mondja: *„Abogyan a szarvas kívánczik a folyóvízhez, úgy kívánczik a lelkem hozzád, Istenem!”* (Zsolt 42:2)

Hogyan viselkedjünk az istentisztelet alatt?

Úgy, ahogy azt Jakab apostol írja: *„legyen minden ember gyors a ballásra, késedelmes a szólásra, késedelmes a baragra”* (19. v.). Tudnunk kell – mindenekelőtt –, hogy hallgatni és meghallgatni két különböző dolog. Hallgat az is, akinek másutt jár az esze. „Azért jár el az Isten házába, / Oda sosem jársz hiába. / Épülj a jó tanításon, / Ne járjon az elméd máson! / A templomban maradj végig, / Az utolsó éneklésig! / Aki pedig meghallgat valakit, az figyel – értelemmel, szívvel – belemertül abba, amit a másik mond és átéli azt...”

Mi lenne, ha valami láthatatlan kéz felímá a templom vagy az imaház falára, kinek-kinek a prédikáció alatti gondolatait. Nagyon meglepő olvasmány lenne az. Lehet, hogy nem sok lenne benne abból, amit a prédikátor mondott.

„Szelíden fogadjátok a belétek oltott igét!” – írja Jakab apostol (21. v.). A szelíd lélek alázatos lélek is. Ne azt néz-

zük, hogyan mondja a prédikátor, hanem hogy mit mond. Mit mond éppen neked, ami senki másra nem talál, csak reád. Ne úgy hallgassuk az igehirdetést, mint az a fiatalember, aki mint vendég bement az egyik templomba, és egy nagymama mellé ülve hallgatta az igehirdető lelkészét, aki Jézus szeretetéről, üdvözítő kegyelméről szívet megható erővel beszélt. A nagymama könnyezett és kicsit könyökével érintette a mellette ülő fiatalembert, és szelíden susogva így szólt: „Hát maga nem sír?” A fiatalember válasza: „Nem vagyok idevalósi”.

Az igehirdetés tükör: *„Mert ha valaki csak hallgatója az igének, de nem cselekszi, olyan, mint az az ember, aki a tükörben nézi meg az arcát. Megnézi ugyan magát, de elmegy, és nyomban el is felejt, hogy milyen volt”* (23–24. v.). Lehet, hogy az igehirdetés tükrre töredezett, ócska, homályos, de azt, hogy milyen vagy a természet szerinti állapotodban, azt nagyon jól mutatja. Amiképpen a tükör nem arra való, hogy más ember arcát nézegessem benne, így a prédikációban sem azt kell figyelni, hogy mennyire talál az másokra, hanem mennyire talál reám. Az, amelyet hirdetünk, nemcsak azt mutatja meg, hogy milyenek vagyunk, hanem azt is, hogy milyeneknek kell lennünk. Mert megmutatja a szabadság tökéletes törvényét (25. v.). Királyt cserélni: a sátán ellen egy jóságos Isten uralma alá kerülni: ez a cél az istentisztelet alatt.

Hogyan viselkedjünk igehallgatás után?

Egyszer egy híres lelkésznek mondta az egyik hallgatója, hogy mennyire elragadta és meghatotta az igehirdetése. Majd meglátjuk a jövő héten – hangzott az óvatos felelet. A vasárnapi igehirdetéseinknek a következő hat nap az ellenpróbája, mint a szorzásnak az osztás, vagy az osztásnak a szorzás. A hét hosszú, munkás napjainak gondjai, terhei között kell a vasárnapi istentisztelet melegét, igéjét megélni, megtartani. A címben idézett igénk két külön dologra mutat rá ebben a tekintetben, aminek meg kell lennie az életünkben a hallott igei üzenet után.

Nyelvünk megfőkezése (26. v.). Kérdés, hogy meddig tart bennünk az ige hatása. Ha az illetlen szó, megbántó beszéd már vasárnap délután sem marad elmondatlan, vagy pedig az a megbocsátó, gyöngéd, jóságos szó nem tud elroppenni szívünkbe, akkor csak műélvezet volt számunkra a prédikáció. Aki hívőnek tartja magát, de nyelvét nem fekezi, annak semmit sem ér a hívősege. Ez a 26. vers értelme: *annak kegyessége hiábavaló.*

Látogatás (27. v.). *„Tiszta és szeplőtlen kegyesség az Isten és Atya előtt ez: meglátogatni az árvákat és az özvegyeket nyomorúságukban, és tisztán megőrizni az embernek önmagát a világtól”.* Vajon az árvák és özvegyek veszik-e valami hasznát annak, hogy ez az ige a Bibliában – régi fordítás – vastag betűvel szedve áll? Nem azt mondják-e, hozzám nem jött senki, engem fájdalomiban, elhagyatottságomban nem keresett fel senki? Pedig körülöttem mindenki hívő. Ez a fontos feladat hárul reánk az igehirdetések meghallgatása után.

2000. április 17.

Luther Márton

A megigazulás módszere és gyümölcsei

Galata 4:1-7

Luther Márton 1483. november 10-én a németországi Eisleben városában született. Az Erfurti Egyetemen 1502-ben B.A. fokozatot szerzett, majd ugyanott 1505-ben megnyerte az M.A. tudományos fokozatot és belépett az Augustinusi rendbe. 1506-ban szerzetessé, majd egy év múlva pappá szentelték. 1510-ben Rómába küldték különös feladattal. 1512-ben az Erfurti Egyetemen megkapta a teológiai doktori címet, és a Bibliát kezdte oktatni Wittenbergben. 1517. október 31-én 95 tételét kiszögezte a wittenbergi vártemplom kapujára. 1520-ban elégette a pápai bullát. 1521-ben megjelent a Wormsi Országgyűlésen, hogy védelmezze álláspontját. Barátai a wartburgi várban őrizték, hogy biztonságát senki ne veszélyeztesse. 1525-ben feleségül vette *Bora Katalint*. 1546-ban halt meg. Wartburgban temették el.

Luther Mártonnak a prédikálás olyan volt, mint az élete – eleven, szókimondó és ötletes. Bámulatos bátorsága, amivel kihívta a pápát és a császárt egyaránt, az ifjúkor durvasága, a meggyőződéses vitázó makacs dogmatizmusa és az emberi lény melegsége jellemezte Luther Márton életét, és ez megjelent prédikálásában is.

Nehéz elképzelni, hogy a mennydörgő hangú Luther valaha félt volna, de nyilvánvaló, hogy első prédikálási élménye megfélemlítette: „Ó, hogy remegtem, amikor először fölmentem a szószékre! Mindenáron el akartam menekülni előle, de prédikálnom kellett.” Már ezek a korai erőfeszítései is felhívták az emberek figyelmét prédikálására.

Amikor a Wittenbergi Egyetemen tanult, Luther olyan gyakorlati témákról kezdett prédikálni, mint amilyen a tízparancsolat, az úri imádság, a bűnbánat és az igazi élet, de Luther később elismerte, hogy abban a korban valójában még nem értette a keresztyén életet és a kereszt jelentőségét. A hallgatóság azonban már akkor is kedvelte prédikációit, mert Luther megfigyelő módon kezelte hallgatóinak lelki természetét. Korának más prédikátorai, úgy tűnik, csak a külső szertartásokkal és az egyház hivatalos tanaival foglalkoztak; ezzel szemben Luther prédikációi hallgatói szívének irányultak és célba is találtak.

A Szentírás, valószínűleg a Római levél tanulmányozása révén, Luther mind többet és többet kezdett prédikálni a hit általi megigazulásról és az üdvösségről, és mind kevesebbet a vezeklés tettei által elérhető megváltásról. Miután teljesen szakított a római egyházzal, Luther prédikálása a hit általi megigazulás tana köré fonódott. E témáról szóló nyílt beszédei egész Németországban megrázták a római egyház alapjait.

Luther határozott nézetet képviselt az Ige prédikálásáról, amit fiatal diákjaival való beszélgetése közben adott elő. Úgy tekintette a prédikálást, mint a nyilvános istentisztelet központi részét, és az igehirdetést az Ige olvasása fölé helyezte. A prédikálás nagy témáját a „Jézus Krisztusban való isteni dicsőség”-nek tekintette. Egy kérdés és csakis egy kérdés határozta meg Luthernek a prédikációval kapcsolatos ítéletét: vajon foglalkozik-e Krisztussal? Ha nem, vagy ha csak felületesen, akkor jobb lett volna, ha nem mondták volna el. Ezért Luther legtöbb prédikációja az evangéliumokból származott; figyelme és prédikálása szempontjából a levelek ennél jóval hátrább szorultak.

Luther csaknem minden prédikációjában az ember erkölcsi kötelezettségeivel foglalkozott, de nagy hangsúlyt helyezett az ember lelki természetére is – meghatározása sze-

rint ez a természet készítette az embert arra, hogy kötelességének tekintse erkölcsi alapon történő cselekedeteit. Prédikálása erősen hangoztatta annak szükségességét, hogy a cselekedetnek az ember belső hitéből kell fakadnia. Luther ellenezte a cselekedetekre helyezett túlzott hangsúlyt, ami törvényeskedéshez vezetett, ahogy azt a római egyház gyakorolta; ellenezte a „belső világosság” túllhangsúlyozását is, ami odajuttatott egyes anabaptistákat, hogy állítsák az Istennel való közvetlen kapcsolatukat.

Luther magyarázatai a prédikálásban az aprólékos tanulmányozástól a nagyon is általánosított elmélkedéséig variálódtak, de ritkán erőltette egy-egy igeszakasz értelmezését vagy allegorizálását. Az igerész összefüggését fontosnak tekintette a szöveg jelentése szempontjából, és igyekezett fölfedezni a bibliai szerző eredeti szándékát. Luther sohasem próbálkozott közszemlére tenni tanultságát. A lehető legegyszerűbben prédikált. Mivel hitte, hogy a prédikátornak buzdítania kell a népet és bővítenie az ismeretét, prédikációiban egyrészt tanított, másrészt buzdított.

Luther fontosnak tartotta a prédikáció stílusának egyszerűségét és világosságát. Végtelenül törődött azzal, hogy az emberek megértették-e vagy nem, amit hallottak, és képesek-e alkalmazni életükre. Az átlagemberek nyelvén mondta minden prédikációját. Valójában beszéde annyira általános volt, hogy azt egyesek durvának, csaknem vulgárisnak tekintették. De sohasem volt kétség afelől, hogy mit jelentett a mondanivalója. Luther nem törekedett a szószéki ékesszólásra, amit egyébként sem nagyra becsültek volna; ehelyett a köznépeknek prédikált egyszerű nyelvezettel.

Amikor valaki először lép a szószékre, nagyon zavarba kerül az előtte levő sok fej láttán. Amikor fölemelkedem a szószéken, nem látok fejeket, hanem úgy képelem, hogy az előttem levők mind fatuskók. Amikor prédikálok, mélyen magamba merülök; sem a doktorokat, sem a tudósokat nem veszem észre, akikből negyvennél többen vannak a templomban. De figyelembe veszem a fiatalok, gyermekek és szolgák tömegét, akikből kétezernél is többen vannak. Nekik prédikálok. Beszédemet azokra irányítom, akiknek szükségük van rá.

A prédikátornak logikusnak és szónokiasnak kell lennie – vagyis legyen képes a tanításra és a figyelmeztetésre. Amikor bármilyen cikkelyről prédikál, először fogalmazza meg, aztán írja körül és mutassa be, hogy az micsoda; harmadszor a Szentírásból vegyen ki mondatokat, hogy azt bizonyítsa és alátámassza; negyedszer meg kell magyaráznia példa által; ötödször ékesítse hasonlatokkal; és végül figyelmeztesse és ébressze fel a lustát, igazítsa ki az engedetlen és dorgálja a hamis tanok szerzőit!

Ezt a kifejlesztési módszert követve Luther ritkán készített prédikációihoz valamiféle bevezetést vagy összegezést – azt vallotta, hogy az üzenet lényege legyen az egyedül fontos része a prédikációnak. Az egyszerű homília formáját követte, amint továbbhaladt a Szentírás értelmezésében és alkalmazásában. Minden prédikációjából kitűnik a szövegre irányított gondos figyelme.

Eduin Charles Dargan három jellegzetességet sorol fel, aminek alapján ezek a prédikációk eltértek Luther elődeinek beszédeitől: a Szentírás helyes értelmezése és alkalmazása jellemezte; egyedül Krisztust prédikálta mint Megváltót;

a vele hit által való egységet hirdette, ami az egyedüli módja az üdvösségnek. Hogy ezeket a prédikációkat ma is helyesen értékeljük, a reformáció összefüggésében kell olvasnunk. A korszak más prédikációihoz hasonlítva könnyen követhetők és érdekfeszítő olvasmányok.

A prédikációk Luther személyiségének más és más vonásait mutatják be: darabosságát, a dogmatikus tudós vitázó képességét, teológiai géniuszát és ritka prédikálási adományait – ideértve a szokatlanul gyönyörködtető és meleg szakaszokat is.

De ki tudná csak összegezni is Luther Márton? Prédikációinak egyetlen válogatása sem tudná jobban leírni Luthert, mint ahogy a melléknevek gyűjteménye képes volna leírni. Talán a most következő prédikáció érzékelteti a nagy reformátor sokoldalúságát és géniuszát.

A megigazulás módszere és gyümölcsei

Galata 4:1-7

Ez a szöveg Pál fő tanításának a lényegét érinti. Nem azért értelmezik helytelenül olyan sokan, mert homályos és nehéz, hanem mert ez a világ olyan keveset tud a hitről. Enélkül lehetetlen megérteni Pált, aki mindenütt ilyen komolysággal és határozottsággal kezeli a hitet. Ezért olyan módon kell beszélnem, hogy ez a szöveg egyszerűnek tűnjék; és hogy még jobban illusztráljam, néhány bevezető szót mondok.

Először meg kell értenünk azt a tanítást, amelyben a jó cselekedetek kerülnek elő nagyon is eltérően attól, ahogyan a megigazulást kezelik, mint ahogy nagy különbség van a lényeg és annak működése, az ember és munkája között. A megigazulás az emberé, nem a cselekedeteké; mert az ember vagy megigazult és üdvözült, vagy elítélték és elkárhozták. Az istenfélők között nem okoz ellentmondást az, hogy az ember nem cselekedetei által igazul meg. A megigazulásnak más forrásból kell erednie, nem az ember saját cselekedeteiből.

Amikor Mózes Ábelről ír, ezt mondja: „Az Úr rátekintett Ábelre és áldozatára.” Először magát Ábelt tisztelte meg, aztán az áldozatát. Először Ábelt nyilvánította Isten igazzá és elfogadhatóvá, és aztán az ő érdekében elfogadta áldozatát is, és nem az áldozata miatt fogadta el őt. Aztán Isten nem fogadta el Kaint, ezért az áldozatát sem. Láthatod, hogy először a munkásra van tekintettel, aztán a munkára.

Ebből világosan kitűnik, hogy semmilyen cselekedet nem fogadható el Istennek, hacsak először el nem fogadta azt, aki cselekszi; és egyetlen cselekedetet sem utasít el, hacsak a szerzőjét előtte el nem utasította. Azt hiszem, ezek a megjegyzések jelenleg elegendőek e kérdéssel kapcsolatban. Így könnyű megérteni, hogy kétfajta cselekedet van: a megigazulás előtti és a megigazulás utániak; és hogy ez utóbbiak valóban jó cselekedetek, de az előbbiek csak jónak tűnnek. Ebből származik a különbség Isten fiai és az álszentek között. Ezzel ellenkezik a *természet* és az *ész*, és tombol a Szentlélek ellen; emőrl szinte az egész Szentírás így beszél.

Az Úr az ő Igéjében minden cselekedetet gonosznak és lényegtelennek ítél, ami a megigazulás előtt történik, és megköveteli, hogy az ember mindenekelőtt igazuljon meg. Aztán kijelenti minden emberről, aki nem született újjá és olyan a természete, mint amilyent változatlanul örökölt szüleitől, hogy hamis és gonosz a szerint a mondás szerint, hogy „minden ember hazug”, vagyis képtelen teljesíteni kötelességét és tenni azokat, amiket tennie kellene: „Az ember

szívének minden szándéka és gondolata szüintelenül csak gonosz”; ezért nem tud semmi jót tenni, mert cselekedeteinek forrása, a szíve, megromlott. Ha olyat tesz, ami külsőleg jónak tűnik, nem jobb, mint Kain áldozata.

Itt megint előjön az *ész*, a mi tiszteletreméltó nagyszonyunk, aki csodálatosan bölcsnek látszik, de valójában oktalan és vak, tagadva Istenét és hazugnak bélyegezve őt; mivel el van telve ostobasággal és tiszteletlenséggel, azaz a természet fényével, a szabad akarattal, a természet erejével. A pogányok könyvei és az emberek tanításai állítják, hogy az ember cselekedetei igazítanak meg, a jó cselekedetek és nem az olyanok, mint a Kainéi, és hogy Isten először a cselekedeteket tiszteli, aztán a cselekvőt. Az ilyen tanítás már nagyon elterjedten uralkodik és irányít mindenütt az iskolákban, egyetemeken, kolostorokban, ahol senki más szent nem járt, csak Kain.

Ebből a tévedésből származik egy másik: akik olyan sokat tulajdonítanak a cselekedeteknek, és nem megfelelően becsülik a cselekvőt és egészséges megigazulást, olyan messzire mennek, hogy minden érdemet és igazságot a megigazulás előtti cselekedeteknek tulajdonítanak, nem számolva a hittel, és azt állítva, amit Jakab mond, hogy cselekedetek nélkül a hit halott. Az apostolnak ez a mondatát nem helyesen értelmezik; nem sokba véve a hitet, mindig a cselekedetekhez ragaszkodnak, amelyek által végtelen sok érdemük van, és meggyőződtek arról, hogy cselekedetükért nyerik meg Isten jóindulatát: ezt úgy magyarázzák, hogy folyamatosan ellenkeznek Istennel, és ezzel magukat Kain leszármazottjainak mutatják. Isten tiszteli az embert, ezek az ember cselekedetei; Isten elfogadja a cselekvőt a cselekedetért, ezek megkövetelik, hogy a cselekvőt a cselekedetért koronázzák meg.

Itt azonban talán azt fogod kérdezni, hogy mit is kell tenni? Milyen alapon lesz az ember igazzá és elfogadhatóvá Istennek? Miként nyerem meg ezt a tökéletes megigazulást? Az evangélium válaszol, azt tanítva, ami szükséges, hogy hallgassd Krisztust, és teljesen bízd rá magad, megtagadva énedet és félretéve saját erődöt; ezen azt érti, hogy Kainból Ábel lesz belőled, és mivel elfogadható vagy, ezért elfogadható ajándékokat ajánlász fel az Úrnak. A hit igazít meg téged, és ezzel megáldva, az Úr elengedi minden bűnödöt Krisztusnak, az ő Fiának közbenjárására, akiben hiszel és bízol. Ezenkívül erre a hitre adja Lelkét, ami megváltoztatja az embert és újjáteremti, új értelmet és más akaratot adva neki. Az ilyen ember csak jót cselekedhet. Azért semmit sem kívánnak a megigazulásért, csak hogy hallgassák Jézus Krisztust, a mi Megváltónkat és higgyenek benne. Ezek már nem a természet cselekedetei, hanem a kegyeleméi.

Aki tehát ezeket cselekedetek által igyekszik elérni, bezárl az evangéliumnak, a hitnek, a kegyelemnek, Krisztusnak, Istennek és mindannak, ami üdvösséghez segít. Megint mondjuk, hogy semmi sem szükséges azért, hogy jó cselekedeteket műveljünk, csak a megigazultság, és aki ezt elérte, jó cselekedeteket visz véghez és nem mást. Ezért ez elegendőnek tűnik, ami a kezdete, a folytatása és az ember üdvösségének rendje: mindenekelőtt kívánatos, hogy halld Isten igéjét, aztán hidd el, aztán cselekedd és végül megváltást nyersz és boldog leszel. Aki megváltoztatja ezt a sorrendet, az kétségtelenül nem Istentől való. Pál ezt is leírja, amikor így szól: „Miképpen hívják segítségül az Úr nevét...”

Krisztus tanítja nekünk, hogy imádkozzunk az aratás Urához, hogy küldjön munkásokat, vagyis őszinte prédikátorokat az ő aratásába. Amikor halljuk ezektől Isten valódi igéjének prédikálását, hiszünk, és ez a hit megigazítja az embert és valóban istenfélővé teszi, hogy most már a szentség

lelke által hívja segítségül Istent, és semmi mást nem tesz, csak azt, ami jó, és így megváltott emberré válik. Ezért aki hisz, üdvözülni, de aki hit nélkül cselekszik, elkárhozik. Krisztus mondta, hogy aki nem hisz, elkárhozik, és ebből semmilyen cselekedet nem szabadítja meg őt. Egyesek mondják: most már igyekszem becsületes lenni. Bizonyára azt tanulmányozzuk, ami becsületes élethez és jó cselekedetekhez vezet. De ha valaki megkérdi őket, hogy miként szánják magukat oda a becsületes életre, és milyen módon érik el azt, azt válaszolják, hogy böjtölniük, imádkozniuk kell, látogatniuk kell a templomokat, el kell kerülniük a bűnt és így tovább. Ezek alapján valaki szerzetessé válik, egy más valakit pappá szentelnek, egyesek szőruha viselésével gyötrik testüket, mások ostorokkal korbácsolják a testüket, vagy egyéb módon okoznak maguknak gyötrelmet: de ezek Kain leszármazottai, és cselekedeteik nem jobbak az övéinél; mert ugyanúgy élnek, mint azelőtt, istentelenül és megigazulás nélkül: csak a külső tetteikben, a ruhaviseletükben, a tartózkodási helyükben van változás és így tovább.

Aligha gondolnak a hitre, és csak olyan tetteket feltételeznek, amelyek jónak tűnnek szemükben, mert azt hiszik, hogy ezek juttatják őket a mennybe. De Krisztus így szólt: „Menjete be a szoros kapun, mert azt mondom nektek, hogy sokan kívánnak belépni, de nem tehetik.” Miért? Mert nem tudják, hogy mi ez a szoros kapu. Ez maga a hit, ami mindenestül semmissé teszi vagy semmisnek látatja az embert a maga szemében, és nem követeli meg, hogy tetteiben bízzék, hanem hogy függjön Isten kegyelmétől és készüljön fel mindennek a feladására és elszenvadására. Kainnak ezek a leszármazottai azt gondolják, hogy jó cselekedeteik nyitják meg nekik a szoros kaput. Ezért bánmiként szépítik is ezeket, nem léphetnek be ezek alapján.

Amikor a hitet kezdjük prédikálni azoknak, akik mindenestül a cselekedetekben bíznak, nevetnek rajtuk, kigúnyolnak minket és ezt mondják: „Talán törököknek és pogányoknak tekintesz minket, akiknek most legelőször a hitet kell megtanulniuk? Vajon nincsenek papjaink, szerzeteseink és apácáink és nem ismerjük a hitet? Ki ne tudná, hogy mi- ben kell hinnünk?” Minden bűnös tudja ezt. Miután így méltatlankodnak és zajognak, azt gondolják magukról, hogy bőségesen elárasztja őket a hit, és hogy a hiányzó részt most be kell tölteni és tökéletessé kell tenni cselekedetek által. Annyira kicsinek és semmitmondónak számítják a hitet, mert nem tudják, hogy mi a hit, és azt sem, hogy egyedül a hit igazít meg. Hitnek nevezik azt, hogy elhiszik, amit Krisztusról hallottak; ez a fajta hitük az ördögöknek is van, és mégsem igazulnak meg. De ezt inkább az emberek véleményének kellene nevezni. Ha csak elhiszed a Krisztusról prédikáltak igazságát, az nem elegendő ahhoz, hogy téged keresztyénné tegyen. Másrészt nem szabad kétségbe vonni, hogy közülük való vagy, akik megkapták Krisztus minden áldását. A hívőknek egyenesen vallaniuk kell, hogy ő szent, istenfélő, igaz, Isten fia és bizonyosak a megváltásban. Ez nem a saját érdemükért, hanem pusztán Isten irgalmából történik, ami kiáradt rájuk Krisztus érdeméért. Ezt olyan gazdagnak és túlradónak hiszik, és valóban az is, hogy jóllehet még ha elmerültek is valamikor a bűnben, szentté válnak és Isten fiaivá lesznek.

Ezért vigyázz és ne kételkedj abban, hogy Isten fia vagy! Igazzá váltál irgalma által; itt az ideje, hogy minden félelmed és gondod távozzék. Azonban félmed és remegned kell, hogy ebben kitarss mindvégig; de nem szabad ezt úgy tenned, mintha saját erődtől függne, mert a megigazulás és az üdvösség kegyelemből van, amiben csak bíznod kell. Amikor azonban tudod, hogy egyedül kegyelemből van, és

hogy a hit is Isten ajándéka, van okod félni, nehogy valamilyen kísértés erőszakosan elszakítson ettől a hittől.

Mindenki hit által bizonyos az üdvösségében; de törődjünk vele és remegjünk, hogy kitartsunk és hűek maradjunk, bízva az Úrban és nem a saját erőnkben! Amikor a Kaintól valók hallják, hogy a hitet így kezelik, csodálkoznak örültségünkön, ahogy nekik látszik. Azt mondják, Isten fordítson el minket ettől az úttól, hogy magunkat szentnek és istenfélőnek állítsuk; legyen távol tőlünk ez az elbizakodottság és meggondolatlanosság: szerencsétlen bűnösök vagyunk; örülteknek kellene lennünk, ha szentséget tulajdonítanánk magunknak. Ezért csúfolják az igazi hitet, és az ilyen tanítást utálatos tévedésnek tekintik; így próbálják kioltani az evangéliumot. Ezek tagadják Krisztus hitét, és üldözik az egész világon, amiről Pál beszél: „Az utolsó időkben némelyek elszakadnak a hittől.” Ennek ellenére látjuk, hogy az igazi hitet mindenütt elnyomják; nem prédikálják, hanem általánosságban semminek tartják és elítélik.

A pápa, a püspökök, a kollégiumok, a kolostorok és egyetemek több mint ötszáz évig a legmakacsabban üldözték ezt egy értelemmel és akarattal, amivel sokakat a pokolba taszítottak. Ha bárki ellenzi ez emberek csodálatát vagy inkább örült érzéketlenségét, ha magunkat még szentnek számítjuk is, bízva Isten jóságában, hogy megigazít minket vagy ahogy Dávid imádkozott: „Tarts meg engem, Istenem, mert hozzád menekültem!”, vagy ahogy Pál mondta: „Maga a Lélek tesz bizonyosságot a mi lelkünkkel együtt arról, hogy valóban Isten gyermekei vagyunk”, azt válaszolják, hogy a *prófeta* és az *apostol* nem tanítana minket ilyen szavakkal, vagy nem adna nekünk példát, amit követnünk kell, hanem mint különlegesen és egyedülállóan megvilágosítottak, magukról ilyen kinyilatkoztatást kaptak. Ily módon rosszul képviselik a Szentírást, azt állítva, hogy ők szentek, és azt mondják, hogy ez a tanítás nem nekünk szól, hanem ezek inkább különös csodák, amelyek nem mindenkiéi. Ez a kiesztelt elképzelés származott beteg agyukból. Ismét azt hiszik, hogy igazakká és szentekké tételnek saját cselekedeteik által, és hogy érdemükért Isten üdvösséget és örök boldogságot ad nekik.

Ezek véleménye szerint keresztyén kötelesség azt gondolni, hogy igazakká és szentekké válunk a cselekedeteinkért; de azt hinni, hogy ezeket Isten kegyelme adja, elítélik mint eretneket; saját cselekedeteiknek tulajdonítva, amit nem tulajdonítanak Isten kegyelmének. Akik fel vannak ruházva igazi hittel és az Úr kegyelmére támaszkodnak, szent örömmel örvendeznek, és boldogan szánják magukat a jó cselekedetekre, nem úgy, mint Kain leszármazottai, akik színlelik az imádságokat, a böjtölést, a rít és szennyes ruhát és az ilyen semmiségeket, de nem az igazi és jó cselekedeteket, amelyek által felebarátaik hasznot húznak.

Talán egyes istenfélők azt gondolják, hogy ha így áll a helyzet és a cselekedetek nem üdvözítenek, akkor miért adtak nekünk annyi előírást és miért követeli meg Isten, hogy engedelmeskedjünk azoknak? Az apostol mostani szövege megoldást ad erre a kérdésre, és ez alkalommal magyarázatot nyújtunk róla. A galáciaiak azt tanulták Páltól, hogy üdvösségiüket el kell végeznünk és teljessé kell tennünk a törvény cselekedeteivel, és hogy a hit önmagában nem elegendő. Ezeket Pál ismét nagy szorgalommal visszahívja a cselekedeteiktől a hithez; nyíltan bizonyítva, hogy a törvény cselekedetei, amelyek a hit előtt járnak, minket csak szolgálkká tesznek, és nem fontosak az istenfélelem és üdvösség szempontjából; hanem hogy a hit tesz minket Isten fiaivá, és ezekből a jó cselekedetek kényszerítés nélkül bőségesen áradnak.

De itt meg kell figyelnünk az apostol szavait; magát *szolgának* nevezi, aki a cselekedetekben foglalatostkodott hit nélkül, amit már általánosságban magyaráztunk: de magát *fiúnak* nevezi, aki egyedül hit által igazul meg. Ennek oka az, hogy jöllehet a szolga magát odaszánta a jó cselekedetekre, mégsem ugyanolyan értelemmel teszi, mint fiú, vagyis szabad gondolkodással, készségesen és abban a bizonyosságban, hogy az Atya öröksége és minden java az övé. De úgy teszi ezt, mint az, akit fölfogadtak egy másik ember házába, aki nem reméli, hogy az örökség az övé lesz. A fiú és a szolga cselekedetei valójában egyformák, és csaknem ugyanolyan a külső megjelenésük; de a gondolkodásuk nagyon is eltér egymástól, ahogy Krisztus mondta: „A szolga nem marad örökké a házban, hanem a fiú marad ott örökké.”

Kain leszármazottai akarják a fiak hitét, amit maguk is vallanak; mert elképzellhetetlennek és gonosz elbizakodottságnak gondolják, hogy magukat Isten gyermekeinek és szenteknek állítsák. Éppen ezért Isten előtt sohasem lesznek szentek, sem Isten gyermekei. Ennek ellenére gyakorolják a törvény cselekedeteit, ezért örökre szolgák és azok is maradnak. Csak ideiglenes jutalmat kapnak; csendes életet, javak bőségét, méltóságot, tiszteletet stb., amiket látunk, hogy általánosak a *pápista* vallás követői között. De ez az ő jutalmuk, mert szolgák és nem fiak; ezért a halálban elkülönülnek minden jótól, nem lesz semmi részük az örökkévaló örökségben, akik ebben az életben semmit nem gondolnak rá. Ezért úgy látjuk, hogy a szolgák és a fiak nem a cselekedetekben különböznek, hanem az értelemben és a hitben térnek el egymástól.

Az apostol itt igyekszik bizonyítani, hogy a törvény minden cselekedetével együtt is csak szolgákká tesz minket, ha nincs hitünk Krisztusban, mert egyedül ez tesz minket Isten fiaivá. A kegyelem szava, amit a Szentlélek követ, ahogy sok helyen be van mutatva, és például olvasunk arról, hogy a Szentlélek rászállt Koméliuszra és családjára, amíg hallgatták Péter prédikálását. Pál tanítja, hogy senki nem igazul meg Isten előtt a törvény cselekedetei által; mert a törvény által csak bűn fakad. Aki bízik a cselekedetekben, elítéli a hitet, mint a leggyalázatosabb elbizakodottságot és tévedést. Itt világosan látod, hogy az ilyen ember nem megigazult, hiányzik a hite, ami szükséges, hogy elfogadhatóvá legyen Isten és az ő Fia előtt. Igen, ellensége ennek a hitnek, ezért a megigazulásnak is. Így könnyű megérteni, amit Pál mond, hogy senki sem igazul meg Isten előtt a törvény cselekedetei alapján.

A *cselekvőnek* meg kell igazulnia Isten előtt, mielőtt bármilyen jó tettet vihetne véghez. Az emberek a munkást a cselekedetei alapján ítélik meg; Isten a munkás alapján ítéli meg a cselekedeteket. Az első tétel megköveteli, hogy ismerjük el és imádjuk az egyedüli Istent, vagyis csak benne bízunk. Ez igazi hit, amely által Isten fiaivá leszünk. Nem szabadulhatunk meg a hitetlenség ördögétől a saját hatalmunk által, sem a törvény ereje által, ezért minden tettünk, amivel a törvénynek akarunk eleget tenni, semmi más nem lehet, csak a törvény cselekedete. Ez sokkal jelentéktelenebb annál, mint hogy képes lenne megigazítani téged Isten előtt. Ő csak azoknak tulajdonít igazságot, akik igazán hisznek benne; mert akik elismerik őt mint igaz Istent, azok az ő fiai és igazán teljesítik a törvényt. Ha még bele is pusztulsz a cselekedetekbe, a szíved nem nyerheti meg ezt a hitet, mert a cselekedetek még inkább akadályai annak és téged üldözővé tesznek.

Aki törekszik a törvényt teljesíteni hit nélkül, az az ördög hatása alá kerül, és üldözi a hitet és a törvényt, amíg magához nem tér, és nem bíz többé saját cselekedeteiben.

Aztán dicsőséget ad Istennek, aki megigazítja az istentelent. Önmagát semminek ismeri el, és sóhajt Isten irgalmáért, amire szüksége van. A hit és a kegyelem betölti az üres elmét és kielégíti éhségét. Aztán jönnek a cselekedetek, amelyek igazán jók. Ezek nem a törvény tettei, hanem a Lélek, a hit és a kegyelem cselekedetei. Ezeket a Szentírásban Isten tetteinek nevezik, aki bennünk munkálkodik.

Akámít teszünk a saját erőnkől, ami nem az ő irgalma által megy végbe bennünk, kétségtelenül a törvény cselekedete és semmit nem ér a megigazulás szempontjából, hanem utálatos Isten előtt, mert hitetlenségéből tesszük. Aki a cselekedetekben bíz, semmit nem szabadon és nem készséges elmével tesz. Semmi jót nem tenne egyáltalán, ha nem késztené a pokoltól való félelem, vagy nem csalogatná a jelenlegi javak reménye. Ezáltal világosan látható, hogy ha csak a nyereségért küzdenek, vagy félelemből tesznek valamit, azt mutatják, hogy inkább gyűlölik a törvényt, és azt szeretnék, ha nem lenne törvény egyáltalán. A gonosz szív semmit, jót nem tehet. Ez a szív gonosz hajlama, ami képtelen a jó cselekedetre. Ez a törvény elárulása, ami azt tanítja, hogy Isten nem becsüli a kéz cselekedeteit, hanem a szívét.

Így a bűnt a törvény által ismerem meg, ahogy Pál tanítja. A törvény által tudjuk meg, hogy vonzalmaink nem a jók irányában hatnak. Ennek arra kellene tanítania minket, hogy ne bízunk magunkban, hanem vágyakozunk Isten irgalma után, amivel a szív gonoszsága elvételik és készek leszünk a jó cselekedetekre. Önkéntesen szeretjük a törvényt, de nem a büntetéstől való félelemből, hanem az igazság szeretetéből. Ezáltal az ember a szolgából fiúvá lesz, a rabszolgából örökké válik.

Most pedig még részletesebben foglalkozunk a szöveggel. Az 1. vers ezt mondja: „Az örökös kiskorú...” Látjuk, hogy a gyermekek, akiknek a szülei hagytak valami értéket, úgy növekszenek föl, mintha szolgák lettek volna. Táplálkoznak, ruházkodnak javaikkal, de nem engedik meg nekik, hogy azokkal bánjanak, nem használhatják saját elképzeléseik szerint, hanem félelemmel és fegyelemmel, és még a saját örökségükben sem élnek másként mint szolgák. Ugyanígy van a lelkiekkel. Isten szövetséget kötött népével, amikor megígérte, hogy Ábrahám magvában, vagyis Krisztusban áldást nyer a föld minden nemzetsége. Ez a szövetség azután történt, miután megerősített Krisztus halála által, és kijelentett és elterjedt mindenfelé az evangélium prédikálásával. Mert az evangélium nyitott és általános prédikálása ennek a kegyelemnek, hogy Krisztusban áldást nyerhet minden ember, aki hisz.

Mielőtt ez a szövetség igazán megnyílt és kijelentett az embereknek, Isten fiai a szolgák módján éltek a törvény alatt. A törvény cselekedeteit gyakorolták, jöllehet nem igazulhattak meg általuk. Igazi örökösei a menyeeieknek, ennek az áldásnak és a szövetség kegyelmének, jöllehet még nem ismerik és nem élvezik azt. Akik megigazultak kegyelemből, megszűntek a törvény cselekedeteitől, és a megigazulás öröksége alá kerültek; aztán szabadon teszik a jót, Isten dicsőségére és felebarátaik javára. Ez az övék az által a szövetség által, amit Krisztus megerősített, kijelentett és meghirdetett. Ez az evangélium alapján jutott kezükbe, Isten kegyelme és irgalma által.

Láthatod, hogy itt Pál, mint csaknem minden más helyen, leginkább a hitről beszél, hogy nem igazulunk meg cselekedetek által, csak hit által. Nincs semmi olyan áldás, ami hiányzik Istennek ebből a szövetségből; ez ad megigazulást, üdvösséget és békét. Hit által Isten minden örökségét egyszerre megkapjuk. Ebből származnak a jó cselekedetek; ezek nem érdemszerzők, amelyek által keresed az üdvössé-

get. Olyan értelmet kaptál, amely már megigazított, ezért nagy örömmel fáradozol felebarátod előnyén.

2. vers: „Hanem gyámok és gondozók fennhatósága alatt áll...” A gyámok és gondozók azok, akik fölnevelik az örököszt, igazgatják őt és elrendezik javait, hogy se ne pocskolja el az örökséget dorbézoló élettel, se javai ne vesszenek el és ne emésződjenek fel. Nem engedik meg neki javainak használatát a saját akaratából vagy a saját élvezetére, hanem majd akkor élvezheti azokat, amikor szükséges és hasznos neki. Otthon tartják és oktatják őt arra, hogy hogyan élvezheti sokáig és kényelmesen az örökségét. De mihelyt eljut a döntés és ítéletével éveihez, már nem árt neki, hogy életét aláveti egy másik ember parancsainak és végrendeletének.

Ugyanígy van Isten gyermekeinek az esete is, akik fölnevelnek és oktatást kapnak a törvény alatt, mint mester alatt a fiak szabadságában. A törvény ebben hasznos nekik, hogy a büntetéstől való félelem miatt eltávoznak a bűntől, vagy legalább is a külső cselekedetektől. Átala megismerik magukat és tudják, hogy nem készségesen és örömteljesen teszik a jót, amint fiakká lesznek. Ezáltal könnyen láthatják, mi ennek a gonosznak a gyökere, és mi szükséges az üdvösséghez. Új és élő lélekre van szükségük, amit sem a törvény, sem a törvény cselekedetei nem képesek megadni. Minél jobban alkalmazkodnak hozzá, annál inkább képtelenek megtalálni magukban a jót, és nem képesek cselekedni a követelést.

Itt megtanulják, hogy nem teljesítik a törvényt, jóllehet külsőleg szabályai szerint élnek. Színlelik hogy engedelmessékednek neki a cselekedetekben, jóllehet elméjükben gyűlölik; színlelik, hogy igazak, de bűnösök maradnak. Ezek olyanok, mint Kain leszármazottai. Képmutatók. Kezüik készteztést kap a jóra, de szíviük a bűnnel ért egyet és annak van alávetve. Aki ezt tudja magáról, az már elindult az üdvösség felé. Pál az ilyen készteztett cselekedeteket a törvény cselekedeteinek nevezi. Ezek ugyanis nem az odaadó és önkéntes szívből fakadnak. A törvény nem csupán a cselekedeteket kívánja meg, hanem magát a szívet is. Ezt olvassuk az első zsoltárban a boldog emberről: „Az Úr törvényében gyönyörködik, és az ő törvényéről elmélkedik éjjel-nappal.” A törvény ilyen értelmet kíván meg, de ezt nem képes megadni. Nem is adhatja meg a saját természetéből eredően. Ebből az származik, hogy a törvény ugyan megkívántatik az embertől, de elítéli őt, mert engedetlen Istennel szemben. Minden oldalról gyötörődik és lelkiismerete szörnyen megrémül.

Aztán valóban a legkészségesebben fogadja el Isten kegyelmét. Ezt az időt jelölte ki az Atya, amikor az ember szolgálása véget ér, és belép Isten fiainak szabadságába. Keserűségében és rémületében látja, hogy semmi más eszköz által nem kerülheti el a törvény ítéletét, kegyelemért könyörög az Atyához, elismeri gyarlóságát, megvallja bűnét, nem bízik többé a cselekedetekben, megalázza magát, felismeri, hogy közte és a céges bűnös között nem sok a különbség, és hogy gonosz szíve van, mint minden más bűnösnek. Az emberi természet helyzete olyan, hogy képes beadni derekát a törvénynek és a cselekedeteknek, de nem adja át a szívet. Ez egyenlőtlen megosztottság. A szív oda-szentelése összehasonlíthatatlanul fölötte áll minden másnak. A testi ember a szívet a bűnnek és kezét a törvénynek adja át. A polyvát fölajánlja a törvénynek, a bűzát meg a bűnnek; a héjat Istennek és a magvat a sátánnak. Annyira istentelen, hogy ha megdorgálják, tombolásba kezd, és még az ártatlan Ábel életét is kioltja, és üldözi azokat, akik az igazságot követik.

Akik bíznak a cselekedetekben, úgy látszik, védelemzik magukat, hogy igazságot nyerjenek. Nagy jutalmat

ígérnek maguknak. Ezért üldözik az eretnekeket és káromkodókat, ahogy mondják, akiket elcsábít a tévedés. De akiket Isten kiválasztott, a törvény által megtanulják, hogy teljesen képtelen a szív a törvény cselekedeteihez való alkalmazkodásra. Kiesnek elbizakodottságukból, és önmaguk megismerése által látják saját méltatlanságukat. Ezért megkapják az örökkévaló áldás szövetségét és a Szentleket, aki megújítja a szívet. Ezáltal örvendeznek a törvénynek, és gyűlölik a bűnt, és készek tenni azokat, amik jók. Ez az Atya által elrendelt idő, amikor az örökösnek nem kell tovább szolgának maradnia, hanem fiúvá lesz; szabad lélek vezet, többé nincs alávetve a gyámok és gondozók fennhatósága alá a szolgáló módján. Erről beszél Pál a következőkben:

3. vers: „Így mi is, amikor kiskorúak voltunk, a világ elemei alá voltunk vetve szolgálásra.” A világ elemein értjük az első alapelveket vagy a megírt törvényt; mintha ez lenne az első gyakorlat a szent tudomány oktatásában; ahogy mondja az Írás: „Ugyanis ennyi idő múltán már tanítóknak kellene lennetek...” „Senki meg ne tévesszen titeket üres beszéddel...” „Hogyan térhettek vissza ismét az erőtlenségek és szegény elemekhez...”

Itt Pál említi az alapelemeket, mivel az ember nem képes teljesíteni azt, amit az igazság megkíván. Amíg az Írás megköveteli a szív és az értelem átadását az istenfélelemre, az emberi természet ezt nem képes teljesíteni. Ezért az ember érzi szegénységét és elismeri nyomorúságát. Ez tőle jogosan követeli azt, amije nincs, és nem is képes megszerezni: „A betű megöl, a Lélek pedig megelevenít.” Pál ezeket a világ elemeinek nevezi, amit nem újított meg a Lélek, csak világiakat cselekszik, vagyis helyekben, időkben, ruhákban, személyekben, edényekben és ilyenekben bíz. De a hit nem a világiakon nyugszik, hanem a kegyelmen, az Igén és Isten irgalmán.

Ezek egyike sem segíti az istenfélelmet vagy üdvösséget. Mindenkinek megvannak a maga alapelemei, amelyek alatt meg van kötözve. Valamennyiük e világ dolgaihoz ragaszkodik, amelyek elmúlnak és törékenyek. Az egyikük húst eszik, a másikuk tartózkodik tőle; az egyikük fekete öltönyt visel, a másikuk fehérret; az egyikük ezt a napot szenteli meg, a másik a másikat. Ezekkel szemben mondja Pál: „Ha pedig meghaltunk Krisztussal” a világ elemeinek...

Ahogy fentebb említettük, nyilvánvaló, hogy a kólostorok és egyetemek, amelyekkel lemérik a lelki ember állapotát, ahogy hívjuk őket, nyíltan ellentétben állnak az evangéliummal és keresztyén szabadsággal. Ezért sokkal veszélyesebb ilyen életet élni, mint a legvilágiasabb emberek útján járni. Minden cselekedetük semmi, kezdetleges és a világ rendelése. Egyikük sem keresztyén, csak névleg, ezért egész életük és szentségük bűnös és a legutálatosabb képmutatás. Tettetett szentségük, ami ezekben az előírásokban van, csodálni való és titkos módon elvonja őket a hittől sokkal inkább, mint azok a súlyos bűnök, amelyekben a céges bűnösök vétkesek. Ezt a hamis és szolgai véleményt csak a hit szünteti meg, és tanítja, hogy bízunk és nyugodjunk meg Isten kegyelmében, amely által ingyen kapjuk azt, ami szükséges mindennek az elvégzéséhez.

4. vers: „De amikor eljött az idők teljessége, Isten elküldte Fiát, aki asszonytól született a törvénynek alávetve, hogy a törvény alatt levőket megváltsa, hogy Isten fiaivá legyünk.” Miután Pál tanította, hogy az igazság és a hit nem származhat a törvényből, sem nem érdemljük meg azt természetünkönél fogva, bemutatja, hogy mi által érhető el és ki

a mi megigazulásunk szerzője. Az apostol ezt mondja: „Amikor eljött az idők teljessége...” Itt Pál beszél az Atya által a Fiúnak kirendelt időről, amelyben gyámok és gondozók fennhatósága alatt kell élnie. Ez az idő megérkezett a zsidókhöz és véget is ért, amikor Krisztus testet öltött. Ez naponta beteljesül másoknak, amikor megismerik Krisztust és a törvény szolgátságát felcserélik a fiak hitével. Krisztus azért jött hozzánk, hogy higgyünk benne, és helyreálljon igazi szabadságunk, ami által az ősi időkben is megnyerték a hitet a Lélek szabadságában.

Mihelyt hiszel Krisztusban, hozzád jön, megszabadít és megvált, és a rabszolgaság ideje véget ér, ahogy az apostol mondja: a teljesség megérkezett.

6. vers: „Mivel pedig fiak vagytok, Isten elküldötte Fiának Lelkét a mi szívünkbe, aki ezt kiáltja: -Abbá, Atya!” Itt világosan látjuk, hogy a Szentlélek eljött a szentekhez, nem cselekedetek, hanem egyedül hit által. A fiak hisznek, amíg a szolgák csak dolgoznak; a fiak szabadok a törvénytől, a szolgák a törvény alatt nyögnek, mint ahogy kitűnik azokból, amiket korábban mondtunk. De miként történik meg az, amit mond: „Mivel pedig fiak vagytok, Isten elküldötte Lelkét”? Látva, ahogy előbb mondtuk, hogy a Lélek eljövetele által rabszolgaságunkból fiakká változtunk, azt mondja: „Mivel pedig fiak vagytok...” Erre a kérdésre válaszolnunk kell, amit Pál mond itt ugyanúgy, ahogy korábban mondta, vagyis mielőtt az idők teljessége megérkezett, a világ elemeinek rabszolgaságában voltunk. De fiakká leszünk, a fiak helyére kerülünk Isten előtt, ezért jogosan mondja: „Mivel pedig fiak vagytok”, vagyis mert a fiak állapota kijelöltetett nektek öröktől fogva. „Isten elküldötte az ő Fiának Lelkét” azért, hogy befejezhesse művét bennetek és olyaná tegyen, mint amilyenné régóta elhatározta jóságából, hogy majd tesz titeket.

Ha az Atya adja nekünk az ő Lelkét, valódi fiaivá és örökösévé tesz minket, hogy bizalommal kiáltsuk Krisztussal: „Abbá, Atya!” Az ő testvérei és örökostársai vagyunk. Az apostol jól fektette le Isten jóságát, ami minket Krisztus örökostársává tesz, és mindenünk közös lesz vele, hogy éljünk és ugyanaz a Lélek vezessen minket. Az apostolnak ezek a szavai mutatják, hogy a Szentlélek Krisztustól jön, és az ő Lelkének nevezi. Ezért Isten elküldte Fiának Lelkét, vagyis Krisztus Lelkét, mert ő Isten Lelke, Istentől jön hozzánk, és nem a miénk, hacsak nem így mondjuk: „Az én Szentlelkem”, ahogy mondjuk: „én Istenem, én Uram” stb. Ahogy róla mondta, hogy Krisztus Szentlelke, ez bizonyítja istenségét, akitől a Lélek elküldetett, ezért az ő Lelkének számít.

A keresztyének ezáltal észrevehetik, hogy bennünk van-e a Szentlélek, azaz a fiak Lelke, vajon hallják-e hangját szívükben: mert Pál mondja, hogy a szívünkben kiált, ami az ő tulajdona: „Abbá, Atya!” Ezt is mondja: „Megkaptuk az örökbefogadás lelkét...” Hallod ezt a hangot, amikor olyan sok hitet találsz magadban, hogy bizonyosan feltételezed kétely nélkül, hogy nemcsak bűnbocsánatot nyertél, hanem Isten szeretett fiává is lettél, bizonyos vagy az örök üdvösségben, Atyának hívod őt, és örvendezve és bizalmas szívvel gyönyörködöl benne. Aki kétli ezeket, az meggyalázza Krisztus halálát, mintha nem szerzett volna meg mindent minekünk.

Lehetséges, hogy annyira kísértésbe esel, hogy félsz, kételkedsz és világosan azt gondold, hogy Isten nem közeledő Atya, hanem haragvó bosszúállója a bűnöknek, ahogy történt Jóbbal és sok más szenttel; de az ilyen konfliktusban ez a bizalom és nyugalom, hogy fiú vagy, kell hogy győzzön és diadalmaskodjék. Ezt mondja: „A Lélek esedezik értünk...” Hogyan lehet ezért, hogy a mi

szívünk nem hallja ezt a kiáltást és a Lélek bizonyosságtételét? Ha nem érzed ezt a kiáltást, figyelj rá, hogy ne legyél lusta biztonságban; szüntelen imádkozz, mert gonosz állapotban vagy!

Kain mondta: „Az én büntetésem nagyobb...” Ez féltelmes és szörnyű kiáltás, amit hallunk Kain minden le származottjától, mindazokól, akik magukban és saját cselekedeteikben bíznak, akik nem helyezik bizalmukat Isten Fiába, sem nem úgy tekintik őt, ahogy elküldte az Atya, aki a törvény alatt asszonytól született, és nem hiszik el, hogy mindez az ő üdvösségükért történt. Míg istentelenségük ezzel nem elégszik meg, kezdik üldözni még Isten fiait is, és olyan kegyetlenekké válnak, hogy Kain, az apjuk példája szerint nem nyugszanak, amíg meg nem ölik az igazságos testvért, Ábelt. Ezért Krisztus vére állandóan ellenük kiált, és büntetést és bosszút követel, mert az üdvösség örökösai Krisztus Lelke által nem mást kiáltanak, hanem kegyelemért és megbékélésért.

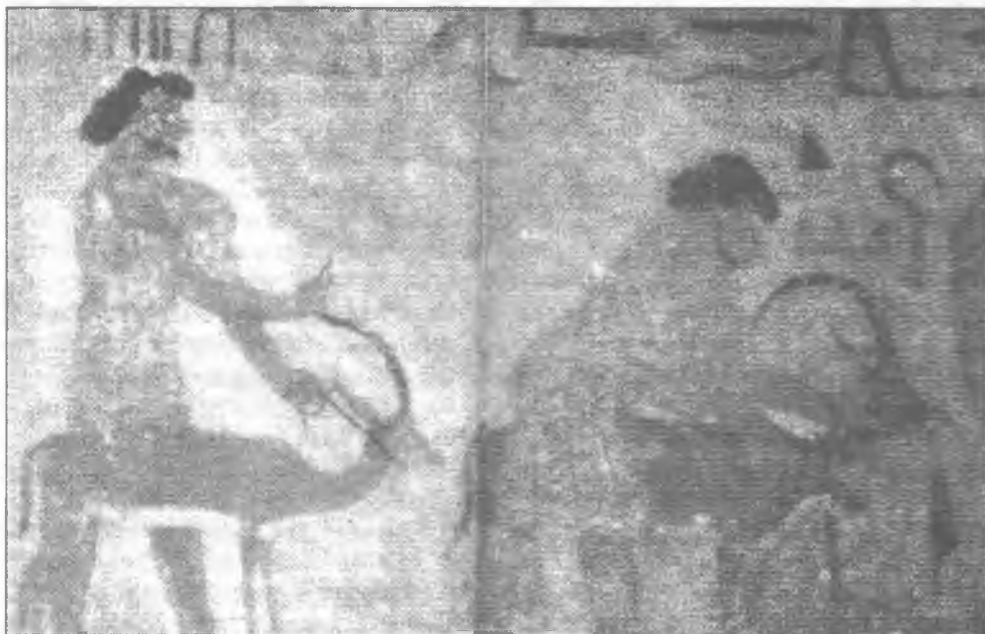
Az apostol itt használja a szíriai és görög szót: Abbá, Pater. Ez az Abbá szó a szír nyelvben jelöli az apát, akinek a kolostorok vezetőit ma is nevezik ugyanezzel a névvel. A remeték a múltban, szent emberek lévén, elnökeiket nevezték utóljára ezzel a latin szóval. Ezért amit Pál mond, az Atya, Atya vagy inkább „Atyám”.

7. vers: „Úgyhogy már nem vagy szolga, hanem fiú, ha pedig fiú, akkor Isten akaratából örökös is.” Azt mondja, hogy a Lélek eljövetele után, Krisztus megismerése után „nem vagy többé szolga.” A fiú szabad és önkéntes, a szolga kényszerített és unszolt; a fiú a hitben él és megnyugszik; a szolga a cselekedetekben él. Ezért úgy tűnik, hogy nem szerezhetjük meg Isten megváltását cselekedetekkel, hanem mielőtt azt tennénk, ami elfogadható neki, szükséges, hogy üdvösséget nyerjünk; aztán a jó cselekedetek önként áradnak a mennyei Atya tiszteletére, és a felebarátok javára, a büntetéstől való bármilyen félelem és a jutalmazás városa nélkül.

Ha az Atyának ez az öröksége hit által a tied, akkor gazdag vagy mindenben, mielőtt tettél volna bármit. Azt mondja: „Üdvösséged elkészült és fenn van tartva a mennyben, hogy megmutassák az utolsó időben”, ezért a keresztyén cselekedeteit nem kell érdemnek tekinteni, ami a szolgák módja, hanem csak a mi felebarátaink hasznára és javára szolgál, ami által igazán Isten dicsőségére élünk. El sem tudjuk képzelni, hogy milyen nagy örökség lesz a miénk minden ár nélkül (jöllehet ez nekünk a mi költségünk vagy érdemünk nélkül adatik), mégis ez Krisztusnak drága árba került, aki hogy megvásárolhasson minket, a törvény alatt született, és kielégítette azt értünk mind életével, mind halálával.

Azok az áldások, amiket szeretetből adunk felebarátainknak, nekik ingyen adatnak, nem költségért, nem az ő munkájukért. Ennek ellenére ez nekünk kerül valamilyen, mint ahogy Krisztus adta ezeket nekünk, amelyek az övéi voltak. Így Pál visszaszólította a galáciaiakat a cselekedetek tanítóitól, akik csak a törvényt prédikálták, eltorzítva Krisztus evangéliumát. Nagyon szükséges, hogy ezt megjegyezzük: mert a pápa, a bíborosaival és szerzeteseivel, régóta sürgeti a maga törvényeit, amelyek ostobák, gonoszak és minden tekintetben ellentétesek Isten igéjével, elcsábítva csaknem az egész világot Krisztus evangéliumától, és nyíltan kioltva a fiak hitét, ahogy az Írás sok helyen érthetően prófétált királyságáról. Ezért aki csak vágyik az üdvösségre, szorgalmasan figyelje őt és követőit!

Abraham Malamat

*Engedd el az én népemet!***Egyiptomi feljegyzések alátámasztják a száz éven át tartó kivonulást***Sémíták Egyiptomban*

A képen a felirat Hyksos nevét viseli, van egy alak, akinek neve Abisha (egy kőszáli kecskebak fölé hajolva), aki a sémi törzsfőnököt vezeti Egyiptomba üzleti ügyeinek lebonyolítására. Ez a jelenet kb. Kr. e. 1890-ből való és *Benti Hasan* fedezte fel félúton Kairo és Luxor között. Hyksos görög kifejezés, „külföldi uralkodót” vagy „pásztor királyt” jelent. Ezek lehettek kánaániták, akik durván számítva két és fél évszázadig uralkodtak Egyiptomban. Kr. e. a 18. században kezdtek el uralkodni. Idegen csoportok gyakran vándoroltak Egyiptomba kereskedés céljából, vagy szárazság elől menekülve – ezt a tényt a Biblia is visszhangozza Ábrahámmal és Jákóbbal kapcsolatban.

Míg bőven van bizonyíték az egyiptomi irodalomban arra, hogy sémiták mentek Egyiptomba, amivel igazolható, hogy a sémiták, különösen az ősi Ábrahám Malamat, ennek a cikknek az írója a kísérő szövegben bemutatja, hogy noha kevés a hiteles direkt bizonyíték a kivonulással kapcsolatban, de elég sok indirekt bizonyíték van az egyiptomi feljegyzésekben ennek igazolására, bár nem egy hirtelen végbemenő kivonulásról, hanem egy fokozatosan végbemenő eseményről van szó, amely a Kr. előtti 12. században érte el csúcspontját.

Az Egyiptomra vonatkozó régészeti feljegyzésekben nincs egyetlen direkt utalás sem a Bibliában leírt kivonulási történetre. Mégis megfontolandó az a nagy mennyiségű anyag, ami alapul szolgál és szoros kapcsolatban van a bibliai híradással, és indirekt módon igazolja Izráel történetének eseményét.

Egyetlen más epizód sincs úgy kiemelve a Bibliában, mint ez, ami tulajdonképpen Izráel hitének az alapja. A Biblia sokkal többször utal a kivonulásra, mint Izráel történetének bármely más eseményére. Beszélnek róla a próféták, sőt még a Zsoltárok és az Újszövetség is.

Lehetséges lenne, hogy a kivonulás története csupán egy később keletkezett, főként teológiai irányzatú elmélkedés, vagy valóban megtörtént esemény? Ennek eldöntéséhez először is fel kell ismerni, hogy a kivonulás története a nép ajkán maradt fenn, tehát népi elbeszélési forma. Ez viszont semmit sem

von le történeti hitelességéből, de minket arra készítet, hogy ne az elbeszélés formáinak részleteire összpontosítsunk, hanem ahogy *Goethe* mondja: „söpörjünk be széles körben mindent az események körül”. Izráel népe valóban bevándorolt Egyiptomba, ahol rabszolgaként élt, ahogy ezt a Biblia is fogalmazza Beth Avadim, szolgaháza (egy egész sor pénzérme jellemző erre a történelmi korszakra, ami a rabszolgaságot tükrözi), ahonnan kimenekültek, mikor kijöttek Egyiptomból a Sínai pusztába, majd végül elfoglalták Kánaánt? Valóban történelmi igazság testesült meg ebben, vagy csupán későbbi írók fantáziájának szüleménye az egész?

Pusztán az, hogy az egyiptomi irodalomban erre az eseményre nincs közvetlen utalás, még nem bizonyítja, hogy ez nem történt meg. Az egyiptomi forrásmunkák egyszerűen közömbösek voltak a kivonulást és Kánaán elfoglalását illetően, mert ez nem rázta meg alapjaiban a napi politikai és katonai helyzetet. Az epizód Izráel zavaros történelmének lett középponti eseménye.

A múltban azon vitakoztak az exodus-szal (kivonulással) kapcsolatban, hogy mikor történhetett. Ezek a viták sajnos figyelmen kívül hagyták azt, amit én „teleszkóp folyamatnak” nevezek – egy sor történelmi esemény összehasonlítása a Biblia történelmi anyagának rövid, leegyszerűsített tudósításával – különös tekintettel Izráel előtörténetére.

Összetett események lettek összesűrítve rövid időtartamra későbbi kiadásokban, mikor az eseményeket már visszapillantva szemlélték. A Biblia aránylag rövid, nagyvonalakban megrajzolt tudósítást ad a kivonulásról. Egy „pontos” eseményt ír le, amely ellentéte az időrendi

történésnek, amely magában foglalhat két vagy több kivonulást is Egyiptomból, amely egy évszázadon át tartott.

Ha a kivonulás időrendi esemény volt, ami nagyon valószínű, akkor hiábavaló az időpontot kutatni, mert ez bármikor történhetett a Krisztus előtti 15. és 12. században. De még ebben az esetben is volt egy csúcsidepont, amikor a legtöbb izráeli kivonult Egyiptomból – és ez az, amit Mózes mozgalmának nevezünk, – és ezt már pontosabban meg lehet határozni. Ahhoz, hogy ezt a csúcsidepontot be tudjuk azonosítani az időrendben történt eseményekbe, meg kell vizsgálnunk Egyiptom történelmének összefüggéseit a kortárs történetírók feljegyzéseiből.

A Krisztus előtti 13. században volt az egyiptomiak híres csatája Kadeshben a hettiták ellen, az akkori idők másik nagyhatalma ellen. A harctér Kadesh on The Orontes (Kadesh-Barnea, ahol az izráeliták sátoroztak a Sínai pusztában egy másik), az arctér Damaszkusztól északra 70 mérföldre volt a mai Libanonban. Ennek a csatának a leírása megmaradt mind Egyiptomban, mind pedig a hettiták tudósításában. A hettita beszámoló szerint a csata az egyiptomiak bukását jelentette, bár az egyiptomi híradásból ez nem ilyen világos. Már a csata előtt, amit most már biztosan tudunk datálni Kr. előtt 1273-ra, néhány év eltéréssel, elkezdődött az egyiptomi egyeduralom hanyatlása különösen Kánaánban, ahol a helyi uralkodók fellázdáltak. A kadeshi csata kirobbanása olyan helyzetet teremtett, ahol adva volt, hogy széles körben beszéljenek az izráeli kivonulásról. Valamikor magam is erre az időre datáltam a csúcskivonulást, amit Mózes vezetett, csakúgy, mint többi tudóstársaim.

Most viszont már hajlok arra, hogy lejjebb szállítsam ezt az időpontot a Kr. előtti 12. század elejére. Ebben az időben hanyatlott meg mind az egyiptomi, mind a hettita birodalom. Modern kifejezéssel szólva a két szuperhatalom politikai módszere csődöt mondott. A két előzőleg uralkodó nagyhatalomnak ez a párhuzamos hanyatlása ritka jó történelmi lehetőséget nyújtott az elnyomottaknak Machiavelli megfogalmazásában – a kis népeknek, az etnikai kisebbségnek a megmozdulásra, Anatóliától alsó Egyiptomig. Ez lehetett a legmegfelelőbb időszak Izráelnek is az Egyiptomból való kiszabadulásra és Kánaán elfoglalására.

Figyelemre méltó, hogy az egyiptomi forrásmunka indirekt módon igazolja azt a körülményt, amely időszakra Mózes megmozdulása datálható, és ezáltal még jobban alátámasztja a bibliai híradás hitelességét. Nézzünk meg egy néhányat a bizonyítékok közül!

A 348-as Leiden Papyrusz és Pi-Ramszesz. Az egyiptomi feljegyzések szerint II. Ramszesz (Kr. e. 1279–1212) épített egy új kapitóliumot, amit Pi-Ramszesznek nevezett

el (Ramszesz Háza) a delta keleti részén (ahol az izráeliták telepedtek le). 2Mózes 1:11-ben arról tudósít, hogy a gabonátároló városokat, Pithomot és Ramszeszt az izráeli rabszolgákkal építették. Ez lenne az, amire a forrásmunkák utalnak?

A 348-as Leiden Papyrusz II. Ramszesz által kiadott hivatalos végzés, amely egy építkezésre vonatkozik az új fővárosban, Pi-Ramszeszben, és ebben ez áll: „Osszatok gabonafejadagot a katonáknak és az Apiruknak, akik köveket szállítanak a nagy építkezéshez Ramszeszben!” Bár ez még vitatott, de néhány tudós összefüggésbe hozza az Apiru (és Habiru) megnevezést, amire itt utalás van, több más egyiptomi dokumentumban használt, zsidókra vonatkozó (Ibri) kifejezéssel mind nyelvi, mind pedig etnikai értelemben. Az összefüggésből, ahogyan az Apirura utal, arra lehet következtetni, hogy nyilvánvalóan hitehagyott vagy lenézett egyénekről van szó, akik törvényen kívüliek vagy bérencsek.¹ Ha az Apiru valóban összefüggött a héberekkel, akkor nyilvánvaló, hogy a hébereket kényszerítették Ramszesz fővárosának megépítésére.² Ha a körülményeket nézzük, ez a legjobb bizonyíték, amivel egy történész érvelhet.

A Merneptah emlékoszlop. Bár nincs közvetlen kapcsolódás a kivonulással, ez a híres Merneptah emlékoszlop, amely Kr. e. 1208-ban készült, megemlíti egy népet, amelyet Izráelnek hívnak és Kánaánban él.

Az egyiptomi hadak útja észak Sínaiban volt, és erről a 2Mózes 13:17 így ír: „Amikor elbocsátotta a fáraó a népet,

nem vezette őket Isten a filiszteusok országa felé, bár az közel volt, mert úgy gondolta Isten, hogy hátha megbánja a nép a dolgot, ha harcot lát, és visszatér Egyiptomba”.

Krisztus előtt a korai 13. században I. Seti fáraó szoros hálózatot és erődítményeket épített ki a Sínai északi határvonalán, s valószínű erre találunk utalást a 2Mózes 13:17-ben, amikor a filiszteusok földjéről beszél. Ez a katonai hadi út az egyiptomiak szigorú ellenőrzése alatt volt abban az évszázadban.³ Könnyen csapda lehetett volna Izráelnek, és innen ered a parancs, amit Isten utasításának tulajdonítanak, hogy ezt az utat kerüljék el.

Mózes azt is mondta Izráel népének, hogy sátorozzanak le azon a helyen, hogy így félrevezessék fáraót. Ha egyszer itt lesátoroznak, a fáraó majd azt fogja mondani (Mózes szerint), hogy az izráeliták eltévedtek a pusztában (vagyis Sínai pusztájában), „körülvette őket a vadon” (2Móz 14:3). ez a szakasz kimondottan érzékelteti az egyiptomi szemléletet, ami abban az időben gyakori lehetett. Az északi part mentén húzódó erődítményeket figyelembe véve bárki, aki szökni akart Egyiptomból, kénytelen volt kerülőt tenni a pusztá déli részén, ahol könnyen el is pusztulhatott.

A Merneptah emlékoszlop

Az Anasztázi papirusz. Az egyiptomi frontszolgálatos tisztek, akiknek állomáshelye az Egyiptom és Sínai között húzódó határ mentén volt, az Anasztázi papirusz néven ismert anyagon küldték tudósításaikat, s ezek különleges jelentőségűek. Ezekben feltárul a szigorú ellenőrzés, amit az egyiptomi hatalom gyakorolt a keleti frontvonal felett egészen a Kr. e. 13. sz. végéig. Ezek közül a papiruszok közül néhány egész korai keltezésű, Kr. e. 1839-ből való, és azt mutatja, hogy sem egyiptomiak, sem idegenek nem járhattak ki-be Egyiptomból, csak az egyiptomi hatóságok külön engedélyével.

A fáraó hatalmas paripája ágaskodik fenyegetően ebben a jelenetben a kép bal oldalán, amely a Kadesb csatát ábrázolja és az egyiptomi Luxorban levő Ramasseum falai őrizték meg az utókor számára. A csata kb. Kr. e. 1273-ban zajlott le Oronites határán, a mai Libanonban, ahol mindkét nagybatalom vereséget szenvedett – az egyiptomi és a hittita – akik egymás ellen harcoltak. II. Ramszesz megpróbálta a lehető legjobb hősi jelenet ábrázolását, amint az itt is látható, de a hittiták beszámolója szerint a fáraó serege vereséget szenvedett. A csata kitörésekor már hanyatlóban volt Egyiptom egyeduralma Kánaán felett, és számos helyi uralkodó fellázadt és elszakadt a birodalomtól. Némely tudós úgy véli, hogy Egyiptom hanyatlásának ez az időszaka volt a legalkalmasabb Izráel kivonulására.

A III. Anasztázi papirusz' arról tudósít, hogy milyen személyek kaptak engedélyt az egyiptomi hatóságoktól határátkelésre Merneptah fáraó uralkodása idején (Kr. e. a 13. sz. végén). A VI. Anasztázi papirusz egy teljes fejezetben arról számol be, hogy Edomból egy egész törzs ment Egyiptomba a szárazság idején.¹ A papirusz arról is hírt ad, hogy némely utas számára létfontosságú volt a bevándorlás Egyiptomba, hogy „életben maradhasson ő és állatai is”. Ezek a híradások emlékeztetnek minket néhány bibliai eseményre Ábrahámmal és Jákóbbal kapcsolatban, akik szintén lementek Egyiptomba, hogy meneküljenek a nagy szárazságtól.

Erős határőrizet nélkül kisebb népcsoportok vagy egész nagy csoport egyiptomi is elmenekült volna a Nílus-delta vidékéről a Sínai pusztába és Palesztinába. Nem csoda tehát, hogy Mózes és Áron ismételték a fáraót: „Engedd el az én népemet”.

Valóban, az V. Anasztázi papirusz (amely szintén Kr. e. a 13. században keletkezett) utal egy szökésre, amikor két rabszolga vagy szolgák Pi-Ramszesz királyi udvarából megszökött. A szökevények átjutottak a határmenti erődítményeken a Sínai pusztaságba. Egy magas rangú egyiptomi katonatiszt utasítást kapott az egyiptomi hatóságtól, hogy vegye üldözőbe és biztosítsa a szökevények elfogását és visszatérését Egyiptomba. Ez a tiszt írta meg a jelentést is. Ő a következőket írja Ka-Kemwer-nek, az ijászok főnökének Tjekuba, az Ani ijászok főnökének és a Bak-en Ptah-i ijászok főnökének.

Az életben jó előmenetelt és egészséget! A kegyes Amon-Re istenek Királya és a Felső és Alsó Egyiptom királynak megbízásából... Egy másik dolog. Előreküldtek esti időben a két szolgát követően... (Most) mikor az erődítménybe érkeztem, azt mondták nekem, hogy a cserkészek megérkeztek a pusztából (és azt mondták) elmentek a fal mellett Migdoltól északra, Seti Mer-ne Ptah-nál... ha levelem hozzátok érkezik, írjátok meg mindazt, ami velük történt. Ki talált rá a nyomra? Melyik őrség találta meg a nyomokat? Kik azok az emberek, akik üldözték őket? Írjátok meg mindent, ami ezzel kapcsolatban történt, azt is, hogy hány embert küldtetek utánuk! Maradjatok jó egészségben!

Ez a történet legalább négy olyan történettel párhuzamos, ami a 2Mózesben is megvan. 1. Rabszolgák vagy félrabszolgák menekültek el Ramszesz város környékéről, szabadságot keresve; 2. az egyiptomi katonai hatalom kényszerítette őket az Egyiptomba való visszatérésre; 3. a menekülők a szökés idején ugyanazt az útvonalat használták a Sínai pusztában, ami azonos a Bibliában leírt útvonallal; 4. a szökés rendszerint éjjel történt, ahogy erre az üldöző egyiptomi tiszt is céloz, hogy ő „este”, nem sokkal a szökés után eredt a menekülők nyomába. Ehhez hasonlóan „éjfél körül” történt Izráel népének kivonulása is (2Móz 11:4).

Az Elefánt-szigeti emlékoszlop. A végső indirekt bizonyítékot az Elefánt-szigeten talált emlékoszlop szolgáltatja, amit a Nílus első vízéséséhez közel találtak meg.

Hírek a frontról

Ez 1972-ben jelent meg először nyomtatásban, de még mindig alapos tanulmányozást igényel. Sethnakht fáraó (vagy Setnakht) uralkodásának második évében, a Kr. e. 12. sz. 2. évtizedében keltezett.² Az emlékoszlop felirata szerint Egyiptom egy része fellázadt a fáraó ellen, és harcba keveredett azokkal, akik hűek maradtak az

uralkodóhoz. A lázadók felbéreltek néhány Egyiptomban élő ázsiait, hogy segítsék őket a koronáért való összeesküvésben. Arany-, ezüst- és rézpénzben fizettek „egyiptomi pénzben”. A fáraó felgöngyöltette az összeesküvést, és kiűzte Egyiptomból az ázsiaiakat. Valószínű, hogy karhatalommal kellett kivonulniuk Kánaán déli részének irányába.

Az egyiptomi hatóságok gondosan ellenőrizték a határokat Egyiptom és a Sínai között egészen a Krisztus előtti 13. sz. végéig. A III. Anasztázi papyrusz (jobbra) egy egyiptomi történelmi archívum maradványa, Anastasi Papyri néven ismert, és napi jelentéseket tartalmaz a határátkelésekről. Bár senki sem léphette át a határt engedély nélkül, az V. Anastasi papyrus arról tudósít, hogy két rabszolga (vagy szolgák) Pi-Ramszeszből megszökött. A tudósításból kitűnik, hogy a határőr tisztek fel voltak készülve az üldözésre, és az is, hogy a rabszolgák Sínaiba menekültek. A rabszolgák éjszakai szökése és az egyiptomi hatóság üldöző hadjárata párhuzamba vonható a Bibliában leírt kivonulási történettel.

A Mózes 2. könyvében említett rejtélyes epizód a kivonulási történetben leírt történeti eseményt tükrözi.⁴ Az általános fordítás szerint az izráeliták kivonulási történetének leírásánál arról tudósít, hogy az izráeliták „kölcsonvettek”, vagy „kértek” (sha'al) az egyiptomiaktól „ezüstöt, aranyat és ruhákat”, amit aztán az izráeliták magukkal vittek a meneküléskor (2Móz 3:21–22, 11:2, 12:35–36; Zsolt 105:37).

Pi-Ramszesz, a termékeny síkság Tell el-Daba (fenti kép), amely a régészek szerint azonos az ősi gabonatároló Ramszesz városával. Az ásások megoszlanak az osztrák és német csapatok között. Az eddig feltárt leletek között a kép alján látható kerek oszlopszerű tárolóalappal, amelyen a jobb oldalon látható nyolcszögletű oszlop alatt is van. Az oszlop eredetileg a Sety I. címet viselte, de fiának, II. Ramszesznek a parancsára átvitték Ramszesz II-re, aki saját nevét vésette apja neve fölé. A legtöbb tudós úgy véli, hogy II. Ramszesz uralkodása alatt történt Izráel kivonulása, de Malamat szerint nemcsak egy ilyen drámai kivonulás volt, hanem folyamatosan vonultak ki a sémita népek, és a kivándorlás Kr. e. kb. a 12. században érte el csúcspontját, közvetlenül II. Ramszesz uralkodása után.

Ebben az összefüggésben a sha'al szó inkább eredeti jelentésének felel meg: „eltulajdonítani”, „lopni”, mint kölcsön venni vagy kérni. Mindkét esetre nézve igaz, az ázsiaiak is azonos tárgyakat vittek el az egyiptomiaktól. Meglehet, hogy ez egyszerűen csak két párhuzamos irodalmi példa azonos okokból. De a 2Mózes 1:10-ben nyilvánvaló, hogy a fáraó ezt mondta: „Jertek, bánjunk okosan velük (az izráelitákkal)... nehogy háború esetén az ellenségünkhöz csatlakozzon és ellenünk harcoljon és megszökjön földünkről”. Az egyiptomiak határozottan féltek attól, hogy ezek az ázsiaiak, izráeliták Egyiptom ellenességéhez csatlakoznak és fellázadnak. Ez pontosan meg is történt és ezt örökítette meg az Elefánt-emlékoszlopon feljegyzett epizód.

Mindent összegezve, noha az egyiptomi források nem tesznek említést Izráel népének kivonulásáról, mégis számos hasonló fontos dolog nyilvánvaló. Ezek visszanyúlnak Hyksos idejébe a Kr. e. 17–16. századba, amikor az ázsiai nép meghódította Egyiptomot még a 15. és 16. egyiptomi dinasztia alatt. Ezek a hasonlóságok tömörebben jelentek meg a Kr. előtti 13. és 12. században, és így alátámasztják Izráel népének kivonulását és annak csúcspontját.⁹

Ford.: Gerő Sándorné

Biblical Archeology Review
1998. január–februári szám

Jegyzetek:

1. Ha az Apiru, ahogy feltételeztük, összefüggésben van a héber kifejezéssel, akkor nincs jelentősége a Shasu vonatkozásnak, ami egy másik csoport, amit olykor a héber/izráelivel hoztak kapcsolatba.
2. Noha minden izráelita héber, így valószínű Apiru, nem minden héber vagy Apiru feltétlenül izráelita is.
3. Alen H. Gardiner „Az ősi hadi út Egyiptom és Palesztina között” – egyiptomi régészeti folyóirat 6. (1920) 99–116. old. Eliezer d. Oren „Horus útjai Észak Sínain” Egyiptom, Izráel és Sínai, Anson F. Rainey kiadó (Tel Aviv; Danyan Intézet, Tel Aviv University 1987) 69–119. old.
4. John A. Wilson in James B. Pritchard kiad. Ősi Közel-Kelet ószövetségi vonatkozású textusok 3. kiadás (Princeton, NJ; Princeton University Press 1969/258. old.
5. Wilson Texts 259. old.
6. Wilson Texts 259. old.
7. Lásd R. Drenkhahn, Die Elephantine Stele des Sethnakht (Wiesbaden, 1980)
8. M. Görg, utalások Kairos 20 (1978) 279. old. és n. 28.
9. Egy még későbbre datált, a Kr. e. 12. századra, lásd M. B. Rowton „A kivonulás problémája” *Palestin Exploration Quarterly* 85. (1953) 46–60. old., és Gary A. Rendsberg „A kivonulás időpontja” *Vetus Testamentum* 42. (1992) 510–527. old.

A társadalmi igazságosság kérdése az Újszövetségben

Míg az Izrael népének életével foglalkozó Ószövetségben a társadalmi igazságosság kérdése polgári jellegű – persze emellett is teokratikus forrásból származó – általános érvényű törvényekkel volt kezelhető, addig az újszövetségi, kihívottakból álló „ekklészia” esetében ettől eltérő módozatú megoldás jöhetett csak szóba. Az újszövetségi kor kihívottai ugyanis társadalmi életüket tekintve (és ez nemcsak a nagyobb közösség, hanem a szűkebb családi kör relációjára is gyakran volt igaz) megmaradtak vagy a zsidó vagy a pogány társadalmi közegben. Az újszövetségi kor társadalmi igazságosság szempontjából történő elemzése érdekében röviden emlékeztetünkbe kell idéznünk e kettős háttér jellemzőit, amelyek természetesen hatást gyakoroltak az ezen közegben élő keresztyénekre is. Ezt a vizsgálódást időnk rövidsége miatt korlátozzuk most csupán az Újszövetség descriptiv jellegű utalásaira, illetve kifejtéseire!

Természetesen előzetesen számítanunk kell arra, hogy főként a zsidó, de alkalmanként a pogány társadalmi háttér is tartalmazhat olyan pozitívumokat is, amelyek az Újszövetség elveivel akár összhangban is állhatnak. Magától értetődő, hogy éppen ezek azok a jellemzők, amelyek mellett a helytelen gyakorlatokat korrigálni igyekvő újszövetségi írók leginkább szó nélkül mennek el. Azon esetekben, amikor a tendenciáknak nem az előjelével, hanem a néha-néha tagadhatatlanul meglévő pozitív előjelű elvek megvalósulásának mértékével van baj, akkor már gyakrabban találunk – természetesen nem annyira elítélő, mint inkább buzdító, serkentő jellegű – igei utalásokat. És végül az Újszövetség tükrében leginkább nyomon követhetően azok a jellemvonások bukkannak fel – olykor persze ezek is csak indirekt módon –, amelyek nem a pozitív kibontakozás mértékében, nem is a semlegesség miatt, hanem az ellenkező előjel okán válnak kritika, sőt ostromlás tárgyává.

Az Ó- és Újszövetség társadalmi kritikájának módszertanában mutatkozó különbség (polgári törvényi szabályozás, illetve evangéliumi, személyes meggyőzés) hatékonyság tekintetében egyszerre jelent hátrányt és előnyt. Hátrányt amiatt, hogy egyenként kell az embereket az evangéliumnak meggyőznie a társadalmi igazságosság igei normáinak fontosságáról. És mindezt az evilági polgári törvényi szankciók fenyegető kilátásba helyezése nélkül. Az első század keresztyénsége pedig Izraelben éppúgy, mint a pogány országokban, elenyésző kisebbséget alkotott. Emiatt aztán csak a kovász határfokához hasonlítható rendkívüli hatékonyság adhatott reményt az ezirányú evangéliumi üzenet társadalmi léptéki eredményére (vö. a só és világosság allegóriája). De előnyt is jelentett az Ószövetségtől eltérő újszövetségi módszertan, méghozzá leginkább abban, hogy az egzisztenciális szintű, hitbeli elkötelezettségű „új emberek” által alkotott, Krisztus fősege alatt élő ekklészia bár nem hibátlan, mégis csodálatos prototípusát alkotta az Újszövetség prescriptiv jellegű tanításában kirajzolódó társadalmi formációnak.

Jelen áttekintésünk szűk idői kerete miatt csupán arra van lehetőségünk, hogy az általános elveket megpendítő bevezető gondolatok után néhány újszövetségi locus fényében felvillantsuk az újszövetségi kor általános társadalmi helyzetét; illetve hogy – újabb igék bevonásával – szót ejtsünk a társadalmi igazságosság elveinek sorozatos megsértéséről; és hogy végül az Újszövetség sajátosan kettős (egyszer a megoldást sürgető, máskor viszont a megoldhatatlan helyzetet elfogadó és abban hűséget tanúsító magatartást preferáló) tanítását vegyük szemügyre.

– Tágabb társadalmi reláció

Lukács 18:1–8

„Arról is mondott nekik példázatot, hogy mindenkor imádkozniuk kell, és nem szabad belefáradniuk. Ezt mondta: 'Az egyik városban volt egy bíró, aki az Istent nem félté, az embereket pedig nem becsülte. Élt abban a városban egy özvegyasszony is, aki gyakran elment hozzá, és azt kérte tőle: Szolgáltass nekem igazságot ellenfelemmel szemben! Az egy ideig nem volt rá hajlandó, de azután azt mondta magában: Ha nem is félem az Istent, és az embereket sem becsülöm, mégis, mivel terhemre van ez az özvegyasszony, igazságot szolgáltatok neki, hogy ne járjon ide, és ne zaklasson engem vég nélkül.' Azután így szólt az Úr: 'Halljátok, mit mond a hamis bíró! Vajon az Isten nem szolgáltat-e igazságot választottainak, akik éjjel-nappal kiáltanak hozzá? És várakoztatja-e őket? Mondom nektek, hogy igazságot szolgáltat nekik hamarosan. De amikor eljön az Emberfia, vajon talál-e hitet a földön?'”

A hamis bíróról szóló példázatnak igaz, hogy a *képanyaga* enged bepillantást a kiszolgáltató sorsú özvegyasszonyok felett kényük-kedvük szerint önkényeskedő „társadalmi elit” bűneibe. Ilyen háttérinformáció-szerzés érdekében (és nem kérügmát keresve) azonban hermeneutikailag legálisan nyúlhatunk a példázat képanyagához. Nyilván a valódi életbe bepillantást engedő súlyos társadalmi igazságtalanság elterjedt tényén az sem változtat, hogy a példázat esetében – érezhető módon rendkívüli, szinte páratlan kivételként – az özvegyasszony állhatatossága (és nem a bíró igazságérzete!) hosszú, nehéz időszak után végre véget vet reménytelen állapotának.

Lukács 3:10–14

„A sokaság pedig megkérdezte tőle: 'Akkor hát mit tegyünk?' János így válaszolt nekik: 'Akinak két ruhája van, adjon annak, akinek nincs, és akinek van ennivalója, hasonlóan cselekedjék.' **Vámszedők** is mentek hozzá, hogy keresztelje meg őket. Ezek szintén megkérdezték tőle: 'Mester, mit tegyünk?' Nekik ezt mondta: 'Semmivel se bajtátok be többet, mint amennyi meg van szabva.' Megkérdezték tőle a **katonák** is: 'Mi pedig mit tegyünk?' Ne-

kik viszont ezt felelte: 'Senkit ne bántalmazzatok, meg ne zsaroljatok, és elégedjete meg a zsoldotokkal!'"

Keresztelő János igehirdetői szolgálatának eredményeiről tudósítva Lukács három, megtérés küszöbén álló embercsoport tekintetében szól az új élet szükséges gyakorlati jellemzőiről. Ezzel persze indirekt módon, mellékesen arról is tudomást szerezhethetünk, hogy az 1. század judaista közösségében milyen igazságtalan magatartás jellemezte a különböző társadalmi csoportokat (sokaság, vámszedők, katonák).

Máté 23:14

„Jaj nektek, képmutató írástudók és farizeusok, mert felemészítitek az özvegyek házát, és színelelésből mégis hosszasan imádkoztok: ezzel súlyosabb ítéletet vontok magatokra.”

Jézusnak ez a sajnálatot is tükröző leleplezése több szempontból is fokozást jelent az előbbi esetekhez képest. Egyrészt azért, mert itt hangsúlyozottan a zsidó nép vallási vezető körének (írástudók és farizeusok) leleplezéséről van szó; másrészt azért, mert a vérlázító társadalmi igazságtalanságok célpontja az egész Bibliában hangsúlyos védelmet érdemlő özvegyek; harmadrészt pedig a hosszasan imádkozók követik el e súlyos büntetést maguk után vonó tetteket.

Máté 15:1–6

„Akkor farizeusok és írástudók mentek Jeruzsálemből Jézushoz, és ezt mondták: 'Miért szegik meg tanítványaid az ősök hagyományát? Amikor ugyanis étkeznek, nem mossák meg a kezüket.' Ő így válaszolt nekik: 'Ti pedig miért szegitek meg a ti hagyományotokért az Isten parancsolatát? Mert Isten ezt mondta: Tiszteld apádat és anyádat, és aki gyalázza apját vagy anyját, halállal büntődjék. Ti pedig így tanítotok: Ha valaki ezt mondja apjának vagy anyjának: Áldozati ajándék az, amivel megsegíthetnélek, azt ebben az esetben nem köti a parancsolat, hogy tisztelje apját és anyját. Így tettétek érvénytelené Isten igéjét a ti hagyományotokért.'"

A Tíz ige egyikével szembeszegülő, sőt azt negligáló emberi rendelés (korbán) nagyon szemléletesen világít rá az újszövetségi kor társadalmi igazságtalanságának arra a megdöbbentő változatára, amely immár nem felebarátok, hanem egyenesen családtagok között éktelenkedik. A judaizmus körén belüli fondorlatos gyakorlat (a később valószínűleg vissza is vonható templomi felajánlás révén a szülők eltartása nem „emésztí föl” a vagyont) a lehető leg-sötétebb képet festi az újszövetségi kor judaizmusának társadalmi igazságosság tekintetében tanúsított határtalan cinizmusáról.

– *A lehetséges megoldás*

1János 3:17–18

„Aki pedig világi javakkal rendelkezik, de elnézi, hogy a testvére szükségét szenved, és bezárja előtte a szíveit, abban hogyan lehetne az Isten szeretete? Gyermekem, ne szóval szeressünk, ne is nyelvel, hanem cselekedettel és valósággal!”

János első levelére általában is jellemző, hogy nem megy túl a testvéri kapcsolatok területén elvárható igei normák deklarálásán. Már csak ennél fogva is megmarad ezen a síkon a társadalmi igazságosság érvényesítésének kérdésében is. A másik ok – és ez a döntőbb – azonban nyilvánvalóan az, hogy az újszövetségi kihívottak már változott sajátos társadalmi helyzetében csak akkor oldható meg bibliai tekintéllyel a probléma, ha a szükségben lévő megsegítésére képes, előnyös helyzetben lévő társadalmi réteg előtt is tekintély az Isten szava. Már most hangsúlyoznunk kell, hogy a társadalmi igazságosság területén mutatkozó anomáliák felszámolására az Újszövetség csak ilyen esetekben vállalkozhat a biztos siker reményében.

Efézus 6:9

„Ti pedig, urak, ugyanígy bánjatok velük, hagyjátok a fenyegetést, mivel tudjátok, hogy él a mennyekben az Úr, aki nekik is, nektek is Uratok, és aki nem személyváltó!”

Ugyanez az újszövetségi realitásérzék ölt testet a „keresztényen házirend” című szakasz idézett versében. Híszén közvetlen módon csak a levelet olvasó, illetve a ki nyilatkoztatást tiszteletben tartó urakat szólíthatja meg a levél a siker reményében. Azokat, akikre nézve nemcsak általános értelemben és objektíve igaz, hogy Uruk a mennyben van, hanem akik szubjektíve minden etikai konzekvenciájával együtt el is fogadják ezt a tény.

– *Az Újszövetség prioritása*

Máté 14:44–46

„Hasonló a mennyek országa a szántóföldben elrejtett kincshez, amelyet az ember, miután megtalált, elrejt, örömeiben elmegy, eladja mindenét, amije van, és megveszi azt a szántóföldet.

Hasonló a mennyek országa a kereskedőhöz is, aki szép gyöngyöket keres. Amikor egy nagy értékű gyöngyret talál, elmegy, eladja mindenét, amije van, és megvásárolja azt.”

E két rövid, de klasszikus példázatból világosan kitűnik, hogy a „βασιλεια του θεου” nemes földi értékeket nem degradáló értékrendjében mégiscsak prioritást élveznek az eszkatologikus szféra maradandóságát önmagukon viselő perspektivikusabb értékek. Ez az általános és könnyen belátható újszövetségi elv annak az ügybuzgó előadónak figyelmét sem kerülheti el, aki egyébként hajlamos lehetne témája abszolutizálásának kísértésébe esni. Az emlékezetünkbe idézett általános bibliai értékrend konkrétan, témánkat illetően is megfogalmazódik az Újszövetségben.

Filemon-levél

E rövid páli levélben egyetlen szót sem pazarol Pál a rabszolgaság intézményének kritikájára. S nyilván nem azért, mert ideálisnak tartja ezt a társadalmi rendet. Hanem mert egy megtért ember gyülekezetbe történő belepántálása minden más társadalmi igazságtalanságot feledtető mértékben fontos számára.

Efézus 6:5–8

„Szolgák! Félelemmel és rettegéssel engedelmeskedjétek földi uraitoknak, olyan tiszta szívvel, mint a Krisztusnak! Ne látszatra szolgáljatok, mintha embereknek akarnátok tetszeni, hanem Krisztus szolgálóiként cselekedjétek Isten akaratát: lélekből, jóakarattal szolgáljatok, miut az Úrnak, és nem mint embereknek; mert tudjátok, hogy ha valaki valami jót tesz, visszakapja az Úrtól, akár szolgál, akár szabad.”

A keresztyén házirend szolgákra vonatkozó parancsai a szolgálai státuszban lévők hétköznapi munkában megnyilvánuló lelki viszonyulását szabályozzák. Ebből világosan kitűnik, hogy azokban az esetekben, amikor az Újszövetség adta lehetőségek keretein belül nem változtatható meg a status quo, akkor – bármilyen társadalmi igazságtalanságot hordozó helyzetben is – az aláztos és szolgálatkész keresztyén viszonyulás kap hangsúlyt. Ez – a társadalmi igazságosság érvényesülésének minden áron érvényt szerezni akaró zászlóvivők megbotránkoztatására – azzal a kitételrel éri el csúcát, hogy az uraiknak szolgáló alattvalók lényegében nem is az őket szolgásban tartóknak dolgoznak, hanem egyenesen az Úrnak (7. vers).

1Korinthus 7:20–24

„Mindenké maradjon abban a hivatásban, amelyben elhívott! Rabszolgaként hívatál el? Ne törődj vele! Ha viszont szabaddá lehetsz, inkább élj azzal! Mert az Úrban elhívott rabszolga az Úr felszabadítottja, hasonlóan a szabadként elhívott a Krisztus rabszolgája. Áron vettetek meg: ne legyetek emberek rabszolgái! Mindenki abban maradjon meg Isten előtt, testvéreim, amiben elhívott!”

Itt Pál kifejezetten azt tanítja, hogy az adott alacsony társadalmi helyzet nem akadály a keresztyén élet kiteljesítése előtt. S ezért nem javasolja a Krisztus szolgálatának végzésére használható energiáknak a társadalmi pozíció megváltoztatására történő elfecsérelését.

Összegzésül kimondhatjuk, hogy az Újszövetség érzékeli a társadalmi igazságosság elszomorító hiányát, és a maga eszközeivel sok mindent megtesz azért, hogy a megbillent egyensúly helyreálljon. De hozzátartozik az igazsághoz az is, hogy az e világi keretek között nagyon fontos társadalmi igazságosság tézise nem tartozik az eszkatologikus dominanciájú Újszövetség prioritást élvező, minden áron megvalósítást érdemlő programjai közé.

Villanás

*Ha másokkal fölételem,
akkor lesz élő életem.*

Csorba Győző

Örök álmom

*Te igazítsd el fõm alatt a párnát,
midõn szememnek fénye elborul:
Te csillapítsd le tört szívemnek lázát,
ha majd a vég-órám rám alkonyul.*

*S meglásd: a hideg, zord baláznak ajka
milyen szelíd és mosolygós leszen,
és rózsák nyílásának hangulata
rezdiül át akkor is a lelkemen.*

*Az elmúlásom szent hajnali fényben
olvad az örök ragyogásba át,
s lelkem – búcsúzó vég-lebelletében –
örök álmunkról zeng melódiát.*

Somogyi Imre

Esti imádság

*Ó, milyen vak homályba futnak
kik nélküled indúlnak utnak.
A kezemet nézem: leszárad;
szívem sívó homokkal árad.*

*Valamikor kézen vezetted;
szõkni akartam, nem engedted,
csend volt szívemben és a csendben szavad szólt csak,
mindennél szebben.*

*Én Istenem, búj vissza engem!
Magam maradtam, eltévedtem.
Légy bátorságom, bizodalمام;
ó, légy úrrá megint Te rajtam!*

Keresztury Dezsõ

Jót kívánás

*A szomorú veszedelem teljes életedben
Meg ne rontson, háborítson
békeségében.*

*Amely öröm benned eredett,
El ne hagyjon soha tégedet.*

*Azt semmi bí, semmi bánat el ne űzhesse,
Semmi gondok fergetege meg ne
gyõzhesse.*

*Végre ha elmégy:
Ég lakosa légy.*

Csokonai Vitéz Mihály

Nemeshegyi Zoltán

A fiatal felnőttek lelkipendozásának esélye az egyház és a társadalom összefüggésében

3. A mai magyar állapot szociológiai áttekintése

A fejlődéslelektani vizsgálódás után szociológiai áttekintésre is szükség van ahhoz, hogy megismerjük és megértsük ennek a korosztálynak társadalmi helyzetét a mai Magyarországon.

3.1. A FIATAL FELNŐTTEK HELYZETE

Andorka Rudolf Bevezetés a szociológiába című 1997-ben kiadott könyvében ezt írja: „Az ifjúság kutatása nálunk azért került a kiemelt tudományos témák közé, mert az utolsó években nagyjából az 1978-tól kezdődő gazdasági nehézségekkel összefüggésben az ifjúság helyzetében több egyértelműen hátrányos tendencia jelentkezett.”¹⁹

Természetesen a fiatal felnőtteknek a mindenkori gazdasági helyzetűtől függetlenül is megvannak a maga nehézségei, és igazából csak később, az élet derekáról vagy alkonyáról visszatekintve tűnnek ki azok a pozitívumai, amelyeket észre sem vesz a fiatal, amikor benne van, olyan természetesnek tart. Ilyen az ifjúkor ereje, egészsége, optimizmusa, amely az időnkénti világfájdalmas hangulat ellenére is jellemző az ifjúságra.

Az ifjúság többségének anyagi helyzete általában nehezebb a már beérkezett generációnál, hiszen sokan még nem rendelkeznek önálló keresettel, vagy ha igen, ez általában kezdő fizetés. Még jól emlékszem rá, amikor én is kezdő munkavállaló voltam, arról beszélgettünk és álmodoztunk, hogy milyen jó lenne, ha az ember fiatalon érhetné el azt az anyagi biztonságot, ami általában egy élet munkájának eredménye.

De a problémák sokszor már a képzéssel kapcsolatban jelentkeznek.

3.1.1. Továbbtanulási lehetőségek

A gazdasági és társadalmi fejlődésnek előfeltétele és következménye, hogy az egymást követő nemzedékek iskolai végzettsége emelkedjen. Ez a kívánalom általában nem ellentétes a fiatalok gondolkodásával, akik szeretnék túlszámolni szüleiket.

Magyarországon az 1970-es évek első fele óta ez a tendencia megállt. 1990-ben a helyzet javulni kezdett, de 1996 óta újból kevesebben jelentkeznek egyetemre és főiskolára. „Az iskolai végzettség szerinti összetétel nemzedékről nemzedékre való javulásának megállása... nagyfokú kiábrándultságot okoz.”²⁰

Pedig ma is igaz, hogy kiművelt emberfőkre van szükség. Ezt kívánja a társadalmi és gazdasági fejlődés, és ezt kívánja az egyéni igényesség a tartalmasabb élet érdekében. Jó lenne, ha nagyobb erkölcsi és anyagi meg-

becsülésben részesülnének azok, akik továbbtanulási lehetőséget teremtenek, és akik élnek vele.

A keresztyén fiatalok jelentős része az értelmiséghez tartozik. Egyrészt azért, mert a keresztyén szülői ház motivál a továbbtanulásra, másrészt a rendszerváltást megelőzően és azt követően a fiatal értelmiség volt az a réteg, amely komolyan érdeklődni kezdett a keresztyén hit után. Nyilvánvalóvá vált, hogy ellentétben a korábban hangoztatott „hivatalos” véleménnyel, a hit és a tudomány nem ellenségek. A hit ellensége a hitetlenség, a tudomány ellensége a tudatlanság.

3.1.2. Foglalkoztatási esélyek

A fiatal keresők foglalkozási összetétele is kedvezőtlenebb képet mutat az idősebbeknél. A fiatal felnőttek között több a fizikai és kevesebb a szellemi foglalkozású, mint a felnőttek között. Ez egyenes következménye annak, hogy kevesebben tanulnak tovább közülük. Ám nem problémamentes azoknak a helyzetük sem, akiknek felsőfokú diplomájuk van.

„A felsőfokú diplomát szerzett fiatalok ma lassabban haladnak előre, mint 15–20 évvel ezelőtt.”²¹

A foglalkoztatási esélyek csökkenése különösen negatívan hat az ifjúságra. Hiszen ha nem kap képességeinek megfelelő munkát, vagy nem élvezheti annak eredményét, nemcsak a munka örömeinek megismerésével lesz szegényebb, hanem ez az állapot csábítást jelent a hazug, de tetszetős ígéretek elfogadására, vagy az anyagi javak erkölcstelen úton való megszerzésére.

3.1.3. Munkanélküliség

Az én korosztályom fiatal felnőtteként még nem ismerte a munkanélküliséget, csak a KMK-t (közveszélyes munkakerülést), ami büntetendő volt. Természetesen akkor is létezett munkanélküliség a gyárkapukon belül, de erről nem volt szabad beszélni. Ha a főnök ellenőrzésre jött, úgy kellett tenni, mintha dolgozna az ember. Sok vicc keletkezett arról, hogy milyen jó lenne a „munkát eltemetni”. Ma már ismerjük a munkanélküliséget a maga leplezetlenségében.

„A fiatal pályakezdők foglalkozási életpályáját negatívan befolyásolja a munkanélküliség megjelenése.”²² A fiatal felnőttek között magasabb a munkanélküliek aránya, mint az országos átlag. Ez különösen jellemző a csak nyolc osztályt és szakmunkásképzőt végzettekre. Mivel az életkorral párhuzamosan emelkedik az aktív keresők átlagos havi jövedelme is, a fiatal pályakezdők viszonylag hátrányosabb helyzetben vannak, mint idősebb kollégáik.

3.1.4. Lakáshoz jutás

Az önállóságra törekvő ifjúság szeretne minél előbb olyan szempontból is független lenni, hogy saját lakása, *otthona legyen. Először ezt csak a szabadabb élet vágya motiválja, később házasság és családalapítás után az a kényszerű körülmény, hogy az ifjú pár és az egyre növekvő család számára legyen otthon, ahol maguk alakíthatják ki szokásaikat, életkörülményeiket.*

„A fiatalok életében a legsúlyosabb anyagi problémát a lakáshoz jutás okozza.”²⁴ Állami bérlakáshoz jutás esélye szinte nulla. A magántulajdonban levő bérlakások lakbérére, a vásárlás és építés költségei pedig olyan magasak, hogy a legtöbb fiatal számára kifizethetetlen. Hacsak segítséget nem kapnak szüleiktől. Egy 1984-es adat szerint a fiatalok 35 %-a kapott anyagi segítséget a szülőtől lakásépítéshez vagy vásárláshoz. Ez alig több, mint a fiatal felnőttek egyharmada. De mi van akkor a kétharmaddal? Ebben a helyzetben különösen nagy jelentősége van a szülői segítség minden formájának. Elkezdve azon, hogy a fiatal felnőttek a házasságkötés és gyermekek születése után is a szülői háztartásban élhetnek, mindaddig, míg saját lakáshoz nem juthatnak, folytatva a tartós eszközök vásárlásában nyújtott anyagi segítségen át a vidéki szülők részéről élelmiszer-adományokig.

Önerőből a legtrikábban jutnak lakáshoz a fiatal felnőttek. Szerencsés esetben a család, rokonság, jó munkatársi vagy gyülekezeti közösség tagjai segítenek ebben.

3.1.5. Családalapítás

A fiatal felnőttek életében „A fordulópontot nem is annyira a munkavállalás, mint inkább a családalapítás, különösen a gyermekek születése jelenti. Ekkor jelentkeznek a gyermekgondozás, a megnövekedett családi létfenntartás költségei, és a lakásszerzés igényei, ennek következtében lényegesen meghosszabbodik a különféle munkatevékenységekkel (köztük a kiegészítő jövedelemért végzett munkával) töltött idő, és összezsugorodik a művelődésre, társas életre, testedzésre fordított idő.”²⁵ Minden bizonnyal jelentős része van ennek abban, hogy minimálisra csökken azoknak a fiatal házaspároknak a száma, akik három vagy több gyermeket vállalnak.

3.2. A FIATALOK VALLÁSOSSÁGA

Ebben a témakörben *Molnár Adrienne, Tomka Miklós* Ifjúság és vallás című tanulmányára támaszkodom (1990). A szerzőpáros kutatását egy – az ország 14–29 éves népességét reprezentáló – felmérésre alapozza. A kutatásban 995 értékelhető interjút készítettek. A megkérdezettek csoportjának társadalmi és demográfiai struktúrája megegyezett az ország 14–29 éves lakosságának összetételével.

Összehasonlításként szolgálnak *Serafin József* szociológus adatai. Ugyanezen kérdőív alapján felmérést végzett baptista fiatalok körében.

3.2.1. A fiatalság vallási, világnézeti „hátere”

A megkérdezettek 12,8%-a úgy emlékszik, hogy Istenről vagy vallásról sem szüleiktől, sem rokonoktól

egyáltalán nem hallott. 41,2% mondja, hogy közvetlen jó barátai között van olyan, akiről tudja, hogy hívő, vallásos. Ezzel szemben 28,3%-uk mondja, hogy közvetlen jó barátai között van olyan, akiről tudja, hogy meggyőződéses ateista. A megkérdezettek fele (48,8%) szerint van lakásukban (ill. szüleiében, rokonaiében, ahol lakik) Biblia. Saját Bibliája a fiatalok ötödrészenek (19,3%) van. „A családi háttér és a vallási kultúra tárgyaival való csekély ellátottság az ifjúság nagyobb részénél a vallásnélküliség irányába mozdít. (Ami persze nem azonosítható az ateizmussal.) Ezzel szemben az egykori társak és barátok – közvéleménye – inkább a vallásosság mellett, semmint ellene hat.”²⁶ Ez azonban nagyon gyakran nem a hagyományos keresztyén vallásosságot jelenti, hanem sokszor a különlegességek irányába új vallási mozgalmak felé való nyitottságot, beleértve a keleti vallásokat is.

A baptista mintában apját vallásosnak tartja több mint 3/4 rész.²⁶ Ez azt jelenti, hogy a vizsgált közösségben a fiatalok 3/4 része származott keresztyén családból, és csak egynegyede nem vallásos háttérből. A hitvalló gyülekezeti tagsághoz nem mindig jelent előnyt a vallásos szülő, csak akkor, ha példaadó életet élt. Különben az ifjú immunitást szerez a vallásossággal szemben, és nem akarja követni szülei hitét. Néha azonban az is elég, hogy ne akarjon a közösséghez tartozni, ha a gyülekezetben tapasztal képmutatást.

3.2.2. Gyermekkori vallási emlékek

„A fiatalok kb. fele kapott valamilyen vallási oktatást, vett részt a vallásosságba vezető szertartásokon, (első áldozás, bérmálás, konfirmáció), ill. kezdett a vallásgyakorlat egyik vagy másik formájába (imádkozás, templomba járás). Ez a gyermekkori vallási részvétel különböző szintű volt. A fiatalok másik fele vallásoktatáson nem vett részt, egyharmada sohase járt templomba. A gyermekkori emlékek alapján tehát az ifjúság a valláshoz való kapcsolódás terén két hasonló nagyságú, de ellenkező hagyományú részre oszlik.”²⁷

3.2.3. Vallási ismeretek

„A vallási ismeretszint meglehetősen alacsony. Ez lehet a vallásosságot akadályozó, vagy differenciáló tényező, ám éppúgy az irracionális és rendezetlen babonába hajló vallásosság forrása is. (Szemben a filozófiai rendezettségű egyházi vallási hagyománnyal.) A vallási ismeretszint alacsony volta minden bizonnyal nehezíti a vallásosság továbbadását, ám méginkább a színvonalas világnézeti vitát, s ezen belül a valláskritikát. Az ismeretek alacsony szintje végül fontos kulturális hiányosság, ami az európai történelem, irodalom, művészet stb. megértésének is akadály.”²⁸

3.2.4. Vallásos hit, s annak elutasítása

„Azt lehet mondani, hogy a fiatalok többsége egzisztenciálisan saját életvitele szempontjából nem tud mit kezdeni Istennel, egy igen tekintélyes csoport, mintegy a fiatalok fele ellenben az istenhitet nem tekinti zavaró,

haszontalan dolognak. (A kétféle álláspontot részben ugyanazon személyek képviselik.) Végül ugyanannyian vannak, akik egyetértenek azzal, hogy a tudomány bebizonyította, hogy nincs Isten, mint ahányan nem értenek ezzel egyet. A fiatalok harmad- vagy negyedrésze hisz Istenben.²⁹

„A 14–29 éves magyar fiatalok mintegy negyed-, ötödrésze fogadja el a túlvilág valamilyen értelmezését, de csak kb. hetede (15,6%) a feltámadás gondolatát.”³⁰

„A nem hívők aránya a hívőkét részletében és egészében jelentősen meghaladja.”³¹ Itt szeretném megjegyezni, hogy felnőttek közt sem sokkal jobb a helyzet. A Népszava 1998. október 20-i számának második oldalán „vallástalan magyarok” címmel a következőket találjuk: „Magyarországon a hatvan év alatti generáció erősen individualistává vált, elmagányosodott, nem tud mit kezdeni nemzeti hagyományaival. A statisztikai adatok azt mutatják, hogy a környező országokban a következő két évtizedben fokozódik az elkeresztényíttlenedés, egy vallástalan generáció lép a vallásos helyére – mondta Tomka Miklós szociológus az Új vallási mozgalmak címmel megrendezett háromnapos konferencia zárónapján Budapesten.”

3.2.5. Vallásgyakorlat – a vallás mint viselkedésszabályozó

Hadd álljon itt néhány adat a felmérésből! „A házas fiatalok legalább 36,9%-a egyházi házasságot kötött. Gyermekét a szülők 63%-a megkereszteltette.”³² „A fiatalok 5,4%-a mondja, hogy vasárnaponként (vagy sűrűbben), 3,1%-a mondja, hogy legfeljebb havonta, kéthavonta, és 37,1%-a legfeljebb nagy ünnepeken, alkalmasszerűen megy templomba. Nem megy templomba a fiatalok 54,4%-a.”³³

Érdeemes külön megvizsgálni, hogy miért nem mennek azok templomba, akik korábban jártak (29,9%).

„A fiatalok egy része azért marad el, mert nekik az istentisztelet semmit nem ad, nem érdekes, nem nekik szól.”³⁴ „A fiatalok 27%-a mondja, hogy alkalomadtán szokott imádkozni, ezen belül 6% naponta.”³⁵

3.2.6. Milyennek látja önmagát a 14–29 éves fiatalság a vallásnélküliség vagy vallásosság szempontjából?

A megkérdezett fiatalok a világ lakosságáról úgy vélik, hogy több mint fele (átlagosan 53,2%) vallásos! Országunk lakosságáról a többség úgy gondolja, hogy fele vagy negyede vallásos, tehát kisebb arányban, mint a világ lakossága. A magyar fiatalság egy tizedét tartják vallásosnak, pedig a felmérés összeredménye objektívan ennél többet mutat.

Hogyan értelmezhető ez az ellentmondás? Egyik oka lehet az, hogy a fiatalok gyakran mutatják magukat rosszabbnak, mint amilyenek (negatív képmutatás). Nem feltétlenül szerénység motiválja ezt, hanem az, hogy jobban figyelnek arra, aki negatívan válik ki a környezetéből. „Más megközelítésből ez azt jelenti, hogy az ifjúság vallásossága viszonylag kevésbé kerül nyilvánosságra. A kérdés, hogy akkor hol létezik a magánéletben, vagy egy zártabb, pl. vallási nyil-

vánosságban.”³⁶ Talán sokat hallották, hogy „hinni a templomban kell”, ami persze nem így van, mert az élet más területén is szükség van a hitre.

3.2.7. A közvélemény a vallásról

„A fiatalok tudatában a vallásosság vagy vallás nélküliség az embernek nem a legfontosabb tulajdonsága. Ettől nem jobb az ember, de nem is rosszabb. Ezzel összhangban ilyen alapon sem előnyben részesíteni, sem hátrányosan megkülönböztetni nem szabad. A vallás magánügy, azaz az államnak és az iskolának ezen a téren semlegesen kell maradnia. Az ettől eltérő véleményeket csak az apróbb kisebbségek képviselik.”³⁷ Így lehet összegezni: Nem szabad tiltani, nem szabad kötelezővé tenni a hitoktatást. A keresztyén lelkigondozás számára marad a szülők a gyermekek motiválása arra, hogy felismerjék a hitoktatás hasznát az egyén, az egyház és a társadalom számára.

Összefoglalva a fiatal felnőttek szociológiai jellemzőit megállapíthatjuk, hogy ez az életszakasz a következő változásokat hozza magával:

– Végleges eloldódás a szülői háztól, megszokni egy esetleg egészen más vidéket vagy lakókörnyezetet.

– Ez az idő az utolsó döntési lehetőség egy szakma vagy hivatás megválasztására, esetleg további képzés vagy kiegészítő tanulmányok folytatására.

– Nagyobb felelősséget vállalni a hivatásban, igyekezni a munkahely biztosítására és előbbre jutásra.

– A párválasztás és családalapítás is ebben az életszakaszban válik időszerűvé.

– Új szerepek megtanulása: férj-feleség szerep, ehhez járulnak a teljesen új feladatok, pl. gyermeknevelés, amelyre kevésbé vagy egyáltalán nincsenek felkészülve: apa-anya szerep.

– Családtervezés és a növekvő család lakásproblémájának megoldása.

– Anyaság vagy karrier? Abban az esetben, ha az anya dolgozik, a gyermekek egész napi ellátását és felügyeletét is meg kell oldani.

– Baráti kör. Szükség van barátokra, akikkel közösséget ápolhatnak.

– Beépülés a gyülekezetbe. Milyen és mennyi feladatot vállaljanak?

Prae-existentia

Isten gondol öröktől fogva téged,

elméjében léted mint szikla áll.

Mi ehhez mérve babfodornyi élted?

és mit változtat rajtad a halál?

Weöres Sándor

A hívő ember hivatása

MABAVIT2 Nagyvárad, 2000. augusztus 11–13.

„Egy reménységre kaptatok elhívást: egy az Úr, egy a hit, egy a bemerítés...” (Ef 4:4–5)

„... mert úgy tetszett neki, hogy megismertesse velünk az ő akaratának titkát, amelyet kijelentett őbenne az idők teljességének arról a rendjéről, hogy a Krisztusban egybefoglal mindeneket, azt is, ami a mennyben, és azt is, ami a földön van.” (Ef 1:9–10)

Akik most a világ minden tájáról egybegyűltünk, egészen különleges örömet élünk át. Mindnyájan érezzük, de nem igen tudjuk szavakba önteni. Talán a világ minden tájára szétszóródott zsidóság érezhetett hajdan valami hasonlót, amikor Jeruzsálemben a nagy zarándok ünnepeken – már-már bódult örömben – találkozott egymással Isten színe előtt. Egy nép, amelynek tagjait végtelen távolságok – kontinensek, tengerek – választják el egymástól, akik közé országhatárok furakodtak; akik különböző gazdasági és szociális körülmények elidegenítő befolyása alatt, más és más tradíciók fojtogatásának kitéve, állandóan a felszívódás árnyékában élnek. Aztán a nagy zarándoklaton *egy* időben (mi több: ünnepi időben), *egy* helyen (mi több: *ősi szent* helyen), áhítatban mind *együtt* vannak: az anyaországiak, a nagy diaszpóráközpontokból és a világszórványból valók. Ez már magában is ünnep: a sok mosolygó arc, a fénylő tekintetek boldog összevillanása, az egymásra ismerők vidám ölelkezése, a szövetségújító, meleg kézszorítások – az örömmel mintha sodrása lenne, teljesen betölti a levegőt.

A boldogság az istentiszteletben éri el a csúcst. Az áldozati közösség felemelő érzésében Istenhez emelkedik a lélek, és a szívek egybekapcsolódnak. A hit közössége pedig felülemel mindazon, ami elválaszt térben és időben. Térben – mert a megjelentek maguk mellett érzik a távolmaradtakat, és időben – mert egyesek az ősatyákkal, az Egyiptomból szabadultakkal, a Sínai alatt állókkal, de a Messiásra várók egymást követő, eljövendő nemzedékeivel is.

A tény, hogy választott vezérigénk van, azt mutatja, hogy minket sem pusztán a találkozás vágya hozott össze, hanem az Isten színe előtti együttgondolkodás szándéka is. E megállapítással azt kívántam kifejezni, hogy a testvéreknek nemcsak a figyelmét, hanem aktív együttgondolkodását kérem. Hogy pedig Isten színe előtti együttgondolkodásról beszélek, az azt jelzi, hogy meggyőződésem szerint az élet kérdéseiben Isten ígéje alapján kell, és egyedül érdemes tájékozódni.

A közös gondolkodást azért kérem, mert témánk **közérdekű**; az ige alapján való tájékozódást pedig azért, mert a **hivatás életkérdés**. Sokkal inkább az, mint a címből első hallásra következne. Mondanivalómat két főrészt szeretném osztani: /1/ először **a hívő ember és a hivatás** kapcsolatával szeretnék foglalkozni; mert a hivatás a hívő életnek egy olyan fontos része, amellyel majdan számadással tartozunk Isten előtt. Ennek állandó tudatában kellene élnünk. /2/ Ugyanakkor azonban azt

sem szeretném elfelejteni, hogy témánk résztema. Ezért foglalatosságunk második részében a hivatás gondolatát a jelmondat egészének, illetve az Efézusi levélnek az összefüggésében kívánom megvizsgálni.

I. A HÍVŐ EMBER ÉS A HIVATÁS

A polgári hivatás

Az *hivatás* szó legmegszokottabb, a hétköznapiakban is használatos értelme közel áll a *foglalkozás* szó jelentéséhez. Mindkettő a **polgári életben elfoglalt helyünkre** utal. Különbségük leginkább a *hivatás* sajátos jelentéstartalmában mutatkozik meg. Jelzi, hogy a szóban forgó személy foglalkozását nem pusztán szakmának tekintik, hanem rendeltetésnek, életcélnak. Ezek után talán nem is kérdés, hogy hitünknek van-e dolga ezzel a jellel. Kétség nélkül igennel kell felelnünk:

/a/ Ez az értelem a Bibliában is megtalálható. Legvilágosabban az 1Korinthus 1:26-ban és 7:20-ban: „*nézzétek csak a ti elhívásokatokat, testvéreim; nem sokan vannak köztetek, akik emberi megítélés szerint bölcssek, hatalmasok vagy előkelők*”; illetve: „*Mindenki maradjon abban a hivatásban, amelyben elhívott!*” A kontextus, amely ez utóbbinál családi, vallásszociológiai és társadalmi adottságokkal kapcsolatos kérdéseket vet fel (mint felemás házasság, körülmetélés, rabszolgaság), világosan mutatja, hogy a *hivatás* szó profán értelméről van szó.

Az előző versekben ilyeneket mond az apostol: „...*mindenki éljen úgy, ahogy az Úr adta neki, ahogy az Isten elhívta*” (17. v). Ezzel aztán már jó mélyen benne járunk a probléma sűrűjében, mert eszerint a társadalomban elfoglalt helyünk, azaz emberi sorsunk mögött Isten rendelését kell látnunk. Ami pedig nem kevesebbet jelent, mint azt, polgári hivatásunk teológiai kérdés lett. Ennek nyomán viszont egy újabb, kikertülhetetlen kérdés támad: van-e korunkban is akkora társadalmi determináltság, mint akkoriban volt, amikor még némelyek patríciusnak, mások meg rabszolgának születtek? S ha van, isteni rendelést kell-e keresnünk mögötte? Aligha tudnánk erre a kérdésre egységes, minden helyzetet kielégítő feleletet adni. Egyrészt kétségtelen ugyan, hogy a mai embernek sokkal nagyobb mozgásszabadsága van, mint volt az ókor emberének, másrészt viszont nem tagadható, hogy vannak áthághatatlannak tűnő korlátjai is. Ám, ha jól odafigyelünk az ígére, látni fogjuk, hogy az sem kívánt minden helyzetet kielégítő egységes feleletet adni, az apostol érvelése is bizonyos kettősséget mutat: a „*rabszolgaként hívatál el?*” kérdésre belenyugvást sugalló feleletet ad: „*Ne törődj vele!*” Ám nyomban a felszabadulásra is bátorít: „*Ha viszont szabadabbá lehetsz, inkább élj azzal!*” Sőt teológiai indoklást is ad: „*Áron vétetteitek meg: ne legyetek emberek rabszolgái!*” A folytatás viszont megint a beletörődés irányá-

ba hat: „*Mindenki abban maradjon meg Isten előtt, testvéreim, amiben elhívott!*” A házassérettel kapcsolatban teljesen hasonló érvelésmódot találunk: „*...Feleséghez vagy kötve? Ne keress válást. Feleség nélkül vagy? Ne keress feleséget! De ha megnősülsz, nem vétkezel, és ha férjhez megy a hajadon, nem vétkezik.*” Egyrészt tehát az isteni rendelést – vagy ha mindenképpen tompítani akarnánk –, a sorsszerűséget hangsúlyozza, másrészt számol az ember bizonyos fokú mozgásszabadságával is, és kaput nyit neki.

Mi ez, bizonytalanság az apostoli tanításban? Az „*áron vétettek meg: ne legyetek emberek rabszolgái*” mondatból sejthető, hogy az apostolnak van határozott véleménye: a rabszolgaságot nemhogy keresztyénhez, egyáltalában emberhez méltatlannak tartja. Csakhogy két szembenálló erőt lát, amelyek mindegyikével számolnia kell. Az adott társadalmi valóságot nem lehet kegyes kezlegyintéssel elintézni; számolni kell vele. Ugyanakkor – és ez felette igen lényeges – az apostol látja a még alig sejlő, de már mozgásban levő, hasznos új erőket is. Erőket, amelyek visszaadták a rabszolgának az emberi méltóságot: „*az Úrban elhívott rabszolga az Úr felszabadította*”, és amelyek merészek voltak a gazdagok túltengő öntudatának megnyirbálásához is: „*hasonlóan a szabadként elhívott a Krisztus rabszolgája.*” Erőket, amelyeket így jellemezhetünk: Isten országának erői voltak; a kovászhoz hasonlóak: a közgondolkodást erjesztők; csendesen, de biztosan hatók. Ezek azok az erők, amelyekről az Úr azt mondta, hogy „*aki nem születik újnan, nem láthatja meg az Isten országát*” (azaz nem képes észrevenni jelenvalóságát és működő erőit). Az apostoli tanítás tehát egyáltalán nem bizonytalan, csak tanítása meglepő, mint minden, ami mélyebb a megszokottnál: azt tanítja, hogy a megváltott ember új szemléletmódjában fontosabb a köteleességteljesítés és a szeretet gyakorlása, mint maga az életforma, amelyben ez megvalósul. Egy másik, abban a korban gyakori feszültséggőcrről ezt határozottan ki is mondja a Szentírás: „*A körülméltelkedés semmi, a körülméltelenség is semmi, egyedül Isten parancsolatainak a megtartása fontos.*” És aligha tévedünk, ha azt mondjuk, hogy a rabszolgaságra nézve is ugyanez áll, és a mai ember nagy kísértésére, a meggazdagodás-vágyra, a könnyebb élet keresésére is ugyanez érvényes.

Összefoglalóul tehát kimondható, hogy a determináltság és a mozgásszabadság feszültsége az ige alapján így oldódik fel: az elhívás nem, vagy legalábbis nem feltétlenül változtatja meg az ember szociális státuszát. A valós mozgásszabadság jó lelkiismerettel kihasználható, nem tekintendő Isten akarata elleni lázadásnak; másik oldalról azonban a hívő ember életenergiáit ne kösse le az esetleg kényszerű életforma elleni lázadás, se a kitörni akarásnak ne vesse oda áldozatul hitének tisztaságát. Fogadja helyzetét inkább Isten kezéből, azaz keresse, hogy az adott helyen hogyan valósíthatja meg legjobban az Isten akarata szerinti életet, vagy mondjuk így: a hegyi beszéd életrendjét!

/b/ A másik kérdés, amiért a hivatás szó hétköznapi értelmével foglalkoznunk kell, az az, hogy hitünk szerint az ember (és nem csak a hívő) feladatának betöltésére talentumokat nyert. Egész éltünk során tudatában kell lennünk, hogy a talentumok nemcsak képesítenek,

hanem egyszersmind köteleznek is. Ebben az esetben viszont a polgári létben is ott vagyunk leginkább helyünkön, ahol adottságaink leginkább hasznosulnak környezetünk javára. Az előző pontban a mozgásszabadságról és a determináltságról elmondottak azonban e téren is érvényesek. A talentumának kibontakoztatásáért másokon átgázoló ember már nem Jézus Krisztus bizonyágtevője.

E részt a következőkkel foglalhatjuk össze. Itt most sokféle hivatásból valók vagyunk együtt – misszióban forogódók és világi munkahelyen ténykedők, kétkezi munkások és műszaki vagy humán értelmiségiek –, de mindegyikünkre nézve áll, hogy megváltottságunkból adódóan e földi hivatásunkban is példaszerű becsületességgel kell megállnunk, hogy Urunk neve miattunk ne gyaláztassék. Mivel e helyállásnak egyszersmind bizonyágtevő értéke is van, kívánatos, hogy e téma a gyülekezeti igehirdetésben, lelkigondozásban és testvéri beszélgetésekben fontosságának megfelelő helyet kapjon. Egyébként olyan alapvető és közismert bibliai igazság ez, melyhez nem fér semmi kétség, ezért most – idő híján – további részletességgel nem foglalkozhatunk vele.

A keresztyéni hivatás

Van azonban a *hivatás* szónak a Bibliában egy egészen más, gyakrabban használt értelme. Mint kegyességi szakszó a **Krisztusban kapott új életforma** összefoglalására használatos: „*mivel ő, a Szent hívott el titeket – magatok is szentek legyetek egész magatartásotokban.*” Ez azt érzékelteti, hogy keresztyénnek lenni élethívás; magatartásbeli szentséget követel. Amikor a Biblia ilyen értelemben használja a szót, az elhívás sohasem áll önmagában, két alapvető kapcsolat közül valamelyik mindig szóba kerül mellette.

/a/ Az egyik az **Istennel való kapcsolat**, az elhívás hozzá kapcsol, mert tőle ered. Az új életforma az ő előfeltétel nélküli, kizárólag szeretetéből fakadó hívó evangéliuma nyomán támadt. Létrejöttében döntő szerepe volt a világból kihívó igének, és az arra adott válasznak. E kettő találkozása nyomán az egész élet alapjaiban átrendeződött; mégpedig olyannyira, hogy „új élet” illetve „új teremtés” nevekkel illelhető. Az azonban itt is mindig hangsúlyos, hogy ez a változás nem pusztán emberi elhatározás kérdése, hanem Isten műve: „*akiket elhívott, azokat meg is igazította.*”²

/b/ A másik kapcsolat egy sajátos kettősközösségen valósul meg. Az elhívás összeköt **Jézus Krisztussal** („*Hű az Isten, aki elhívott titeket az ő Fidéval, Jézus Krisztussal, a mi Urunkkal való közösségre*”), egyszersmind **összekapcsol a gyülekezettel**: „*a Krisztus békessége uralkodjék a szíveitekben, hiszen erre vagytok elhívva az egy testben.*” Mivel a hívás az egy Krisztus-testbe szól, tartalmilag az Isten országába való belépést jelenti. Az 1Korinthus 1:26 azzal, hogy a gyülekezet szociológiai keresztmetszetére mutat („*nézétek csak a ti elhívásokatok, testvéreim; nem sokan vannak köztetek, akik emberi megítélés szerint bölcssek, hatalmasok vagy előkelők*”), közvetve azt is jelzi, hogy a közösségen belül nincs helye a különözésnek. A közösség azonban nem tehet személytelenné, nem ment fel az egyéni felelősség

alól. Jól érzékeltetik ezt az olyan megszólítási formák, mint amilyennel a Római levélben találkozunk: „*Jézus Krisztus elhívottai*”, „*Isten szerettei, akiket ő elhívott és megszentelt*”. Ebben azok az ószövetségi fordulatok csengenek vissza, amelyek ugyan az egész közösséget szólították meg, de úgy, hogy ebben az egyed is érintve érezze magát.

3. A polgári és a keresztyéni hivatás kapcsolata

Az elhívott és újjáteremtett életet nemcsak egyfajta megtisztulás jellemzi. Addig teljesen ismeretlen, új vonások jelennek meg benne; pl. a megszentelt jellem, az ige szerinti életgyakorlat, vagy a tanúságtévő szolgálat. Mind-ebből világos, hogy szoros kapcsolat áll fenn a szó két jelentésszintje, a polgári és a keresztyéni hivatás között. Láttuk, hogy a legmindennapibb hivatás is magasabb szintre kerül, amint a krisztusi életforma hatókörébe jut (ti. bizonyágtévő értéke lesz). És megfordítva: a krisztusi életforma épp azáltal lesz hiteles, hogy kilép a mindennapok színterére, a hétköznapi tevékenységre üdvösen kihat, és a kenyérkereső foglalkozást a polgári lét szintjéről a megváltott élet eszköztárába emeli, azaz a hétköznapiakat a hit gyakorló pályájává szenteli. A megváltottak iránt támasztott ilyen irányú igény világosan tükröződik az apostoli levelek jól ismert szerkezetében. A hitelvi részt mindig egyfajta gyakorlati alkalmazás követi: *... éljeteke méltón abhoz az elhívatásához, amellyel elhívattatok!*

II. A HIVATÁS TÁGABB ÖSSZEFÜGGÉSEI

1. Hivatás és kijelentés

Látszólag kitérővel kell kezdenem. Az úrvacsora estéjén az Üdvözítő megmosta tanítványainak a lábát. Az apostolok egész későbbi életére kiható pedagógiai célja volt ezzel. Hogy tehát megértesse velük, mi a történetek jelentősége, kommentárt fűzött cselekedetéhez. Az emberi szó azonban rendszerint kevés a hit belső tartalmának kifejezésére, ezért gyakran képekkel segítette a nehezen megfogalmazható igazságok mélyebb megértését. A lábmosás estéjén is kicsit távolabbról kezdte. Azt mondta, az a rendjén való, ha tanítványai Őt „Mester” illetve „Uram” néven szólítják.⁶ Mármost azzal, hogy valamennyi szokásos megszólítási formula közül éppen e kettőt választotta, tulajdonképpen a társadalmi életből hívott segítségül két képet, a Mester és tanítvány, illetve az úr—/rab/szolga kapcsolatának képét, hogy ezekkel a maga méltóságára emlékeztesse őket, és így rámutathasson szeretetének szent visszásságára, hogy Mester mosta a tanítványok, illetve úr a rabszolgák lábát. Mekkora lehetett hát a meglepetés, amikor később, egy másik képpel meg arra utalt, hogy van a tanítványokkal való kapcsolatának egy másik, sajátos vonása, amire nézve az úr—rabszolga-kép többé nem kielégítő. Emiatt alkalmilag ő maga lépte át a kép által kijelölt határt, és az övéit barátainak szólította.⁷ Természetesen meg is indokolta ezt a váratlan, a korábban említett ellentétes képet: a szolgának nincs információja urának szándékáról, a barát viszont be van avatva. E szavakból

jelen tanulmányunk számára két fontos igazság derül ki: /1/ Jézus Krisztus az övéit Isten titkaiba beavatottaknak tekinti. Ez mélyen megtisztelő, a felkínált kapcsolat bensőséges voltát és bizalmi jellegét mutatja. Ugyanakkor hallatlan felelősséggel jár. /2/ Gyakorlati és hitéletünkre nézve olyan értéke van, amit sem kellően felmérni, sem kimeríteni nem tudunk.

Ezzel a kényszerű kitérő után visszaérkeztünk eredeti témánkhoz, a hivatáshoz. Azért volt rá szükség, mert az Efézusi levélben a kijelentés és a hivatás szoros kapcsolatban áll egymással. A reveláció nagy egészén belül itt egy különleges kinyilatkoztatásról esik szó. Pál apostol hangsúlyozza, hogy Isten szabad kegyelmi döntéséből egy kibeszélhetetlenül magas információs értékű titkot jelentett meg nekünk: *„Így tetszett neki, hogy megismertesse velünk az ő akaratának titkát”*, vagyis az örök isteni tervnek egy eddig elrejtett részletét. Ennek a tervnek a megismertetésével a keresztyéni hivatás új, eddig nem látott távlatokat kapott. E kijelentés által Isten megajándékozott bennünket az örök jövődöbe ívelő tervének látomásával, és elhívott e tervben megfogalmazott művének munkálására. Mégpedig úgy, hogy ne a rabszolga értetlenségével és kényszerével végezzük munkánkat, hanem mint akik ismerik és értik a célt, munkálását pedig *életbivatásuknak* érzik.

Az alapul felvett apostoli igéből⁸ Isten eme tervének öt fontos jellemzőjét ismerhetjük meg: célját, jellegét, biztosítékát, távlatát és dimenzióját. Akik tehát nem a parancsolat hajszoltjaiként, hanem az isteni akarat értőiként boldog és szabad önkéntességgel – sőt talán azt is megkockáztathatjuk, hogy a hivatásosak szenvedélyességével – akarnak szolgálni, azoknak a figyelmét most különösen is kérem.

/1/ A terv **célja**: Isten úgy döntött, hogy világunkat, ezt a sokféle törésvonal mentén meghasadt és széthullóban levő világot mégsem adja át a bomlasztó erőknek, ellenkezőleg, azt tervezi, hogy egységbe foglalja. Az apostol szavával szólva: az a célja *„hogyan egybefoglal mindenedet”*. Azzal, hogy a jelmondatul választott igében halmozottan jelenik meg az egység gondolata (*egy test, egy lélek, egy reménység, egy Úr, egy hit, egy bemerítés, egy Atya*) az apostol Isten egybefoglalási szándékára utal vissza. Az összesen hétszer előforduló „egy” által összefogott nagy ívű gondolat a következőképpen summázható. Az *egy Lélek* (Isten Szentlelke) által éltetett *egy testen*, a Krisztus-testen belül az elhívottak *egy reménységben* (azaz *egy közös irányba* tekintve, és *egy közös jövő felé* vonzva) szolgálnak *egy közös Uruk*nak. Bár eltérő (zsidó és pogány) háttérből jöttek, *egy közös hitben* élnek, amit *egy (-féle) bemerítéssel* pecsételtek meg. Mindez azért lehet így, mert ők *egy család*, hiszen *egy Atya* háznépéhez tartoznak. A hangsúly az apostol gondolkodásában tehát itt azon van, hogy az egybefoglalás nem hiú álom, nem apostoli vagy keresztyéni ábránd, hanem máris valószínűsítően működő folyamat. Hatása a felsorolt részletekben (mindabban, ami már *egy*) mérhető módon megnyilvánul.

/2/ A terv **jellege**: titkos. Az, hogy nem egyszerűen Isten akaratáról van szó, hanem *akaratának titkáról*,

nem csupán azt akarja mondani, hogy Isten szándéka egyelőre nem közismert, vagy legalábbis a kijelentés pillanatáig nem volt az; hanem ennél jóval többet, azt, hogy Isten terve misztérium-jellegű. Csak kijelentés alapján ismerhető meg, emberi értelemmel ki nem következtethető. Sőt, mivel messze meghaladja a természetes emberi gondolkodás és logika rendjét, ezért még a keresztyéneknek – vagyis az erre vonatkozó kijelentés ismerőinek – is nehéz ebbe a tervbe beleállniuk, holott nekik éppen ez lenne a hivatásuk. Talán ezért is siet az apostol megnevezni a terv garانتálóját.

13/ A terv **kivitelezője** (úgy is mondhatnám, biztosítóka és kerete): a Megváltó. *„Krisztusban (és Krisztus által) foglal egybe mindeneket.”* És a gyülekezetért mondott közbenjáró imájában is minden valószínűség szerint ezért kéri az apostol: *„világosítsa meg lelki szemeket, hogy meglássátok: milyen reménységre hívott el minket”,* a későbbiekben – éppen a választott jelmondatban – is ezért kapcsolja össze a keresztyéni hivatást egy nagyívű reménységgel: *„Egy reménységre kaptatok elhívást.”* Elhívásunk tehát olyan valamire szól, amire csak a reménység által bátorítva vállalkozhatunk. Mivel azonban az a reménység, amiről itt az apostol beszél, kétség nélkül Krisztushoz kapcsolódó, meg nem csaló reménység, így bár hivatásunk tárgya még csak reménybeli, de nem bizonytalan. Reménybelisége azt jelenti, hogy hosszú távú.

14/ **Távlatát** tekintve ugyanis „*az idők teljességének... rendjére*” vonatkozik, azaz **eszkatologikus**. Kérdéssé tehető azonban, hogy a mai keresztyénségnek van-e eszkatologikus látása. Gyakran egyébként is olyannyira lefoglal bennünket a jelen, hogy eszkatologikus tervekhez különben sem könnyen lennének hadrafoghatók. Itt újabb értelmét látjuk, miért kapcsolja össze az apostol hivatásunkat a reménységgel. Azoknak közösségét, akik ennek az eszkatologikus tervnek a munkálására előre elrendeltettek, vagyis a gyülekezetet, így jellemzi az apostol: *„akik előre reménykedünk a Krisztusban.”*¹¹ Remény nélküli keresztyénség nem töltheti be hivatását. Távlattalanságunk leküzdéséhez jól definiált, tiszta reménységgel kell feltöltenünk.

15/ **Dimenzióját** tekintve Isten meghirdetett terve **kozmikus**: *„mindeneket egybe kíván foglalni, azt is, ami a mennyben, és azt is, ami a földön van.”*¹² Már egy olyan egyetemes, de csupán földi egységet sem tudunk elképzelni, amelyet a „farkas és a bárány együttlakozásával”, vagy a „kisgyermeknek a viperalyuk melletti bántatlan játszadozásával” illusztrál a prófécia. Mit kezdenénk akkor egy kozmikus univerzális egység gondolatával? Ezernyi logikus ellenérvünk van. Világunk sokféleképpen szétzilálódott: etikailag, gazdaságilag, kulturálisan, de a vallások törésvonala mentén is. Egyre jobban látszanak rajta a szétesés tendenciái. Ha a futurologusokat kérdezzük, aligha fogunk hozzákezdeni ennek az eszkatologikus tervnek a munkálásához. Nekünk viszont a kapott kijelentés bővületében kellene élnünk, és munkálkodnunk. A kijelentés nemcsak bátorít, hanem kötelez is.

2. Hogy kezdett hozzá az apostoli gyülekezet a megvalósításhoz?

Amikor még legalapvetőbb dogmáit sem volt ideje rögzíteni, már foglalkozni kezdett azokkal a korlátokkal, amelyeknek döntő részük volt a szétszakadozottság fenntartásában. Első lépésként – többet az adott helyzetben nem tehetett – a gyülekezet önmagára nézve megtagadta a széttaglaló erők évezredes érvényességét: **nincs többé...** *„Itt már (vagyis a Krisztusban – ezt soha ne feledjük el) nincs többé görög és zsidó, körülmetéltség és körülmetéletlenség, barbár és szkeíta, szolga és szabad, hanem minden és mindenekben Krisztus.”* Vagy: *„Krisztusban tehát nincs zsidó, sem görög, nincs szolga, sem szabad, nincs férfi, sem nő, mert ti mindnyájan egyek vagytok a Krisztus Jézusban.”*¹³ Hasonlóan szembeszállt a keresztyénség a többi, itt fel nem sorolt ősi feszültségforrással, pl. a generációs szembenállással is. Malakiás így figyelmeztet: *„...elkiűldöm hozzátok Illés prófétát, mielőtt eljön az Úrnak nagy és félelmetes napja. Az atyák szívét a gyermekekhez téríti, a gyermekek szívét az atyákhoz, hogy pusztulással ne síjissam a földet, amikor eljövök.”* Az Úr angyala pedig így körvonalazza Bemerítő János létfeladatát: *„Izrael fiai közül sokakat megéri az Úrhoz, az ő Istenükhöz, és őelőtte jár az Illés lelkével és erejével, hogy az atyák szívét a gyermekekhez, és az engedetleneket az igazak lelkiületére térítse, hogy felkészült népet állítson az Úr elé.”*¹⁴ Kevés jelentőséget tulajdonítunk annak, hogy ez az a bibliavers, amelyen az Ószövetség átfordul a Újba. Az előző azt tanítja, hogy a gyülekezet két nemzedékének ellentéte átoktermő tényező, mely felett nem szabad szemet hunyni; az utóbbi arról szól, hogy az eljövendő Úr fogadására az a nép van felkészülve, amelyikben a nemzedéki kérdés tisztázott kérdés, mégpedig az engedetleneknek az igazak lelkiületére térés irányában.

Megállapíthatjuk tehát, hogy a zsenge gyülekezet megértette Isten eszkatologikus tervét. Megvalósítását azzal kezdte, hogy hatékonyan szembeszegült a vallási, szociális, műveltségi, vagyoni, nemek szerinti megkülönböztetéssel és a nemzedékek közti szakadékkal. A kortársi világ természetesen akkor is éppen az ellenkező irányba haladt; ezért a gyülekezet törekvése mindenestől fogva kilátástalannak látszott. A közvetlen hatókör is meglehetősen szűk területre, a megváltottak véges körére korlátozódott. Az *itt már nincs többé...* jellegű mondatokkal megtagadottak csak belül, *a Krisztusban* veszítették el érvényüket, odakint nagyon is érvényben voltak: rájuk épült a társadalmi és gazdasági rend (rabszolga-társadalom). Védelmükre ezért óriási és kegyetlen erők sorakoztak fel. Ám a gyülekezet számára épp ez a ketősség szolgált bátorítólag: mert ha van hely a világon, ahol ezek az elválasztó tényezők *nincsenek többé*, akkor világos, hogy legyőzhetőek. Ha pedig *a Krisztusban nincsenek többé*, akkor az is nyilvánvaló, hogy *a Krisztusban* van az a hely, ahol lenni kell, és lenni érdemes. Itt a titka annak, hogy a keresztyén misszió kíméletet nem ismerő üldöztetés ellenében is terjedt. Közvetlen feladatuknak a Krisztus-hirdetést tartották, de úgy hirdették, mint aki felől kétség nélkül hiszik, hogy képes azokat a káros erőket eltörölni, amelyek a jelen világot szétszaggatták. Sőt ezt nemcsak hitték, hanem tudták, saját sorukon tapasztalták: az úr és rabszolgája, zsidóból és

pogányból lett hívő *Krisztusban* egymás mellett úrvacsorázott!

3. Mit tehetünk ma közös hivatásunk betöltéséért?

A gyülekezet mindaddig, míg – hivatásának egy reményében – kész munkálni Isten kozmikus tervének rá eső részét, és amíg ellen tud állni a világban makacsul működő, de a megváltottak közösségéből Krisztus által kiszorított ziláló erők visszaszivárgásának, addig bizodalma lehet missziójának gyümölcsöző voltában.

Eközben számolnia kell a világ ellenállásával – sőt olykor könyörtelen ellenerőkkel –, de abban a bátorító felismerésben, hogy az élő gyülekezetben tartósabb erők, „az eljövendő világ erői” működnek, és általa hatnak is. E hatás mechanizmusa leginkább a kovászhoz hasonlít: nem forradalmakkal, felforgató erőkkel dolgozik, hanem átterjesztéssel, csendes, türelmes belső átforgatással.¹¹ Nagy tempóhoz, gyors eredményekhez szokott körünkben újra kellene tanulnunk Megváltónknak az Isten országa természetéről szóló tanítását.¹⁵

Saját munkáját Isten eszkatologikus terve részének kell tekintenie,¹⁶ amelynek évezredek előzményei, és végtelenbe ívelő jövője van, ezért önmagában nem értékelhető helyesen.

Korunk a specializálódások kora. Ez a misszióban is megmutatkozik. A lelkipásztorság régi, összetett fogalma részfeladatokra bomlik. Ennek természetesen egyaránt vannak pozitív és negatív következményei. Itt – az egység főtémájának összefüggésében – a résztémák (evangélizáció, falumisszió, gyülekezetplántálás, ifjúsági munka, lelkigondozás stb.) rivalizálásától szeretnék óvni. Bármilyen odaadással végeznénk is a ránk bízott feladatot, egymással versengő, a nagy egészért forgácsoló munkánk – még ha bizonyos eredményeink volnának is – ellentétben áll annak átfogó tervével, aki mindeneget egységbe kíván foglalni.

Végül hivatásunk betöltésének feltételeit az alábbiakban látom:

Szükséges, hogy az egyháznak legyen eszkatologikus távlatú látomása, hogy ne a rabszolga kényszerűségével végezze munkáját, hanem Urunk nagyvonalú, kegyelmi gesztusának, a kijelentésnek ismeretében, és az elhívottak odaszánásával.

Reménységünk ébrentartásában döntő szerepe van annak, ha Istennek a szétiláló erőkkel szemben folytatott győzelmét önmagunkon tapasztaljuk azáltal, hogy a széthúzó erők többé nem tudnak bennünk talajt nyerni.

Munkánk során az időtényezőt felelősen figyelembe kell vennünk. A kijelentett végcél látomásában és éltető reménységében munkálnunk kell az egységet, harcolnunk a szétszaggató erők ellen, de az adott üdvtörténeti idő lehetőségeinek és korlátainak Lélek szerinti mérlegelésével.

Mivel Isten egységterve Jézus Krisztushoz kapcsolódik, általa és benne valósul meg, ezért a mindenek egybefoglalására irányuló minden tevékenység szorosan összekapcsolódik az evangélium hirdetésével, attól el nem választható, és mással nem helyettesíthető.

Hivatásunk két szféráját, polgári és keresztyéni hivatásunkat a kölcsönösség szellemében kell kibontakoztatnunk: a világi hivatás legyen a mennyei elhíváshoz méltó életforma színtere, a evangélium gyakorlati megvalósulása, és indirekt felkínálása!

¹ 1Pt 1:15, vö. még: 1Kor 1:9. 2Pt 1:10. Róm 8:29–30

² Róm 8:30

³ 1Kor 1:9

⁴ Róm 1:6.7

⁵ Szemléletes példája ennek a jelmondatunkat megelőző Ef 4:1.

⁶ Jn 13:13

⁷ Jn 15:15

⁸ Ef 1:9–10

⁹ Ef 1:18

¹⁰ Ef 1:12

¹¹ Ef 1:9–10

¹² Kol 3:11. ill. Gal 3:28

¹³ Mal 3:23–24. ill. Lk 1:16–17

¹⁴ Mt 13:33

¹⁵ „A mai ember az instant dolgokat kedveli: az instant kávé, az instant kakaót, az instant levest, és az instant megtérést.” (B. Graham)

¹⁶ Jn 4:38; Ef 2:20–22

Angyalfia

*Habár csak egy-egy pillanatra érzem igazán,
valami mégis itt liktet közöttünk
s fájó örömmel ostromol meg újra:
a Legnagyobb Szív, mely embert éltetett.*

*Ez a fény is Belőle árad, végső fokon,
s mégba tükrözés is csupán két gyermekszemem.
engem is átjár és betölt. Maga a Kegyelem.*

*Hogy mégsem hallhatom, s érezhetem örökké:
tisztátalan kevélységem a vétkes.
Sárból kunkorodó hiillőfejére
nem győzők elégszer rátaposni!*

Jékely Zoltán

Kegyelem

*Ezüst kötést páncél rajtam
sűrűszemű magány:
valaha Isten lánya voltam,
még az vagyok talán.*

Hajnal Anna

ISTEN NÉPE A GYŰLEKEZETBEN

Dr. Meláth Ferenc

„Megmosattatok”

(1Kor 6:11)

Sokat olvasó ember vagyok. Kiadványainkban is többször találkoztam meglepő gondolatokkal, ami arra utal, hogy tanbeli nézet tekintetében heterogén a mi baptista felfogásunk. – A korábbi évtizedekben sokat utaztam különböző misszióterületeken, megismertem sok gyülekezetet, lelkipásztort és gyülekezeti munkást. A különbözőség több területen tapasztalható, így a bemenítés tanításában is. Ennek oka lehet a teológiai tájékoztatás elégtelensége, de a bibliismeret egyöntetőségének hiánya is. A valóban „népszerű” tanítói irodalom hiányzik. (A magas szintű képzettséggel bírók valószínűleg alulinak látják ezt, mások meg nem írnak róla...)

Mostani gondolataimat a bemenítés kapcsán teszem közzé.

Miért vagyunk baptisták?

Mert így neveztek el. Nem mi választottuk ezt az elnevezést, és nem is a bemenítés áll tanításunk középpontjában. Jézus Krisztus váltságáhalála a középpont; és ezzel összefüggésben szoros a kapcsolat bűn és bűnbánat, bűnbocsánat, valamint ebből fakadóan a bemenítés tanításának és gyakorlatának igazságával. Úgy is meg kell fogalmazni: a teljes írás Istentől ihletett...

Mi nem a bemenítés?

Nem a test szennyének lemosása (1Pt 3:21b).

Ugyanígy nem a Bemerítő (Keresztelő) János által végzett – az ószövetségi mosakodási-tisztulási gyakorlathoz csatlakozó (az esszéneusok által is ilyen viszonylatban gyakorolt) – bemenítés. Az Útkészítő valóban az utat készítette: bűnbánati és bűnbocsánati bemenítést hirdetett és gyakorolt; de ugyanakkor rámutatott az „Igazi”-ra. Ennek pontos értékelését végezte el Pál apostol Efézusban (ApCs 19), amikor elmondja, hogy a jánosi bemenítés a múlté, és Jézus Krisztus nevében (névére) bemeríti az efézusi férfiakat. – A bemenítések alkalmával (és a beszámolómban) sokszor említett „Jézus példájára” kifejezés Jézus küldetésével összefüggő tény helytelen alkalmazása: a Jordán mellett Jézus megjelenése Ézsaiás 53:12 – „a bűnösök közé sorolják” igazságának betöltése, és így tartozik bele a minden igazság körébe. (Az általa elrendelt bemenítésre nem hivatkozhatott az újszövetség létrejötte előtt!) A hivatkozást Jézus úgy tette meg, ahogy máshol is a próféciák teljesítését-teljesedését munkálta, hirdette. – Az igazság ilyen egyértelmű megfogalmazása mellett is fontos az „engedelmesség” ügye, de ez már a létrejövő újszövetség hirdadása nyomán alakul: „*aki hisz és bemerítkezik...*” (Mt 16:16) engedelmesség kérdése részünkről.

További vizsgálódás helyett akkor kérdezzük meg: *mi tehát a bemenítés?* Alapja Jézus Krisztus váltságáhalála, pl. Zsidók 10:12, 9:28 stb. leírások szerint. Az így kialakított alapon Jézus Krisztus misszióparancsa a végrehajtás gyakorlatának előírása Máté 28:19 szerint, amiből egyúttal egyértelmű, hogy a korábbi bemenítések „hiányosak” voltak, mert ebben a parancsban az „Atya – Fiú – Szentlélek” megjelölés a dominancia. Jézus Krisztus által vált ez a bemenítési forma (gyakorlat) megalapozottá, kapott hitalapot; egyúttal megkívánja a parancs végrehajtását minden hívőtől. (Amíg a példa követhető – én döntöm el, a parancs teljesítése kötelező. Vajon hogy tudják igazolni ezzel szemben nézetüket a bemenítést felesle-

gesnek ítéző közösségek?) Az igében leírt gyakorlati igazságok így válnak valósággá a hitre jutottak életében: Apostolok Cselekedetei 2:38, 19:5 stb. Az itteni kifejezések ugyan néha jelentenek némi vitát – nevében-névére! –, de az alapigazság marad a golgotai bűnt eltörlő vér, amely az utolsó vacsorán meghirdetett szövetségnek a Jézus Krisztus Golgotán kiomlott vére által adja az újszövetség alapján, mert „vér nélkül...”

A bemenítés továbbá – Róm 6 alapján az Ef 1:5–6, Kol 2:12 stb. figyelembevételével – az óember eltemetése és az újnak a „feltámasztása” Isten kegyelméből. Az „újjaszületés” meghatározásnak akkor is Róma 6 és Titusz 3:5 stb. az alapja és a biztosítéka, ha nem magához a bemenítési cselekményhez kötjük. Mert a bűnfelismerés, -bánat, hit, megtérés, bűnbocsánat, újjaszületés, megigazulás, Szentlélek vétele stb. körülhatárolható igaz tanítások alapján. Egy-egy lélek megtérése – bemenítése – újjaszületése a Szentlélek vétele esetén nem szakaszos léptékű lelki esemény, és mindenkinél más-más időtartam alatt lezajló áldott időszak.

Miért merítettünk tehát be?

Elsősorban Jézus Krisztus parancsára; ebből következően a Vele egyesülés boldog lehetőségen (ismét Róm 6, valamint Jn 3:5), ill. a közösséghez csatlakozás áldott ígéretében megnyilvánuló igei igazságok elfogadása örömeiben (pl. 1Kor 12:13). Van egy szép sajátossága annak, hogy kérem a bemenítésemet: „*jó lelkiismeret keresése Isten iránt*” (1Pt 3:21c), valamint egy csodálatos igazság az Apostolok Cselekedetei 11:16 szerint, amikor egy tanítvány felismerheti a Mester kijelentésének teljesülését!

Az előbbi kérdést szenvedő fogalmazással írtam. Mivel ugyan én „bemerítkezem”, mert döntöttem és engedelmeskedem, de nem önmagamot merítem be, hanem Isten szolgálja – Péter, Pál..., ill. mai utódai – végzi a bemenítést a Krisztus váltságát elfogadó, hitre jutott ember esetében. A cselekmény a bemenítést kérő – az ő előzetes hitbeli megvizsgálása utáni – felelősségét említi: a te hited vallomására (vagy hasonló fogalmazás...) merítek be. – Ez ugyan nem szó szerinti idézet a Bibliából, de gondolat-azonosság a Gázai útról: „*ha teljes szívből hiszel...*” „*hiszem*” (ApCsel 8).

Egy másik olyan kettős megvilágítás is szükséges, mint az előző bekezdés. A megtértek életében a megtérés-hitrejutás-bemenítés öröme jelentős; gyakori ez a fogalmazás: „befogadtam az Úr Jézust a szívembe”. A felvételek alkalmával sokszor rákérdezek: és ő is befogadott téged? Mert a befogadás tekintetében elsődleges, hogy ő törölte el bűncimet, így lettem gyermekévé Istennek, tanítványává és követévé Krisztusnak.

Teológiailag képzetlen Jéven gondolataimat a Szentírás fedezi. Hogy állhatok az irodalommal? Az „És továbbment...” természetesen alap; de ki olvasta a gyülekezeti tagok közül, és a mai generáció a közel három évtizede megjelent könyvről hallott-e? A „Népszerű teológia...” kiadvány pontos és sajnós részletes, amiért sokan nem jutnak a végére; bár nekem világos. Hogy nem olvassák – még lelkipásztorok se mind –, azt bizonyítják a bemenítési beszámolók „Jézus példájára” szlogenjei. Előbbiek nyomán fontosnak látom a gondolatok biblikus összegezését. Többet lehetne írni, de nehézkessé tenné az olvasottak megértését és elfogadását.

ISTEN NÉPE A CSALÁDBAN

Dr. Mészáros Kálmán

Pál apostol és a házasság kérdése a Biblia fényében

1Korinthus 9:1–16 alapján

1997. július 13-án a vezérfonal figyelembevételével az 1Korinthus 7:8–16 alapján „*Amit Isten egybekötött*” címen készültem a délutáni istentiszteletre, amikor bajlódtam az elválás és az újraházasodás kérdéskör majdnem megoldhatatlan problémáival a mai gyakorlatban, akkor éreztem rá: talán nem is itt, hanem korábban kellene kezdeni, preventív kezelést alkalmazni a sátán eme kihívásával szemben. Nem az elválás ügyével, hanem a békés családi együttélés, a jó házassági légkör megteremtésével kell kezdeni a tanácsadást, hogy elejét vegyük korunk e veszedelmes járványbetegségének, hogy ne váljanak el, legalább az egyszer hitre jutott testvéreink. Legutóbb Kisászsiát végigjárva, „Pál apostol lábnyomában” cím alatt közöltem felismeréseimet. Most azt folytatva Pál apostol e témában adott tanításait figyelembe véve szeretném a hívő élet gyakorlatának e kényes kérdését látásom szerint közreadni.

1. Ahhoz, hogy Pál apostolnak a házasságban vagy legalább a családi élet kérdéseiben mondott tanácsait komolyan vegyük, valaki azt mondta, meg kell vizsgálni, hogy ő maga családban élt-e. Van-e tapasztalata, és van-e joga ebben tanácsot adni? Nős volt vagy nőtlen? Vannak, akik azt állítják, hogy nős volt. Arra hivatkoznak, hogy tagja volt a jeruzsálemi Nagy Tanácsnak (Szinedrium), mely Istvánt halálra ítélte. Ennek tagjai pedig, akiket véneknek neveztek, állítólag csak nős emberek lehettek. És hivatkoznak a II. századbéli Alexandrai Kelemenre, aki szerint minden apostol, még Pál is nős volt. Azután hivatkoznak az 1Kor 9:5 versére, ahol Pál keresztyén feleségekről tesz említést.

Ezzel szemben az 1Korinthus 7:7–9 alapján a legtöbben úgy vélekednek, hogy Pál nőtlen életet élt,

neki erre Istentől különös kegyelmi ajándéka volt. Ezt a témát ráhagyom a szaktekintélyekre, és nem fejtegetem tovább. Csak azt jegyzem meg, ami bizonyos, hogy ha lehetett is házas, de a levél írásakor nem volt az.

2. Honnan vett Pál a házassághoz kijelentéseket, ha nem volt tapasztalata? Bizonyára van kijelentése, amely az Úrra hivatkozik 1Korinthus 7:10-ben, amellyel a kimondott elvnek ad hangsúlyt. Ezekben vitatkozásnak, helyi körülményeknek hely nincs. Van kijelentése, amelyet apostoli joga alapján ad (7:25, 40). Úgy látszik, mintha ezt ő sem tartaná Szentírásnak. Mindenesetre bölcsen jár el, midőn megkülönbözteti saját tanítását attól, amit az Úrtól kapott. Hogy befolyásolta-e valami Pál útmutatását? Bizonyára. A korinthusiak speciális helyzete. Valamint az Úr közeli eljövételében való reménység. Erre mutat az 1Korinthus 7:26, 29, 31. Azt jelenti ez, hogy nem érdemes házasságra lépni, mert az Úr jön hamar.

I. A férfi helyzete a családban (7:1)

Úgy látszik, a nőtlen életet magasabb rendűnek tartja a házasságnál, ha az az állapot egyúttal erkölcsi tisztaságot is jelent. Így megegyezik Jézus szavaival (Lk 20:34–36) Ezt az ember csak úgy magától nem teheti meg, mert különleges ajándék kell hozzá. Ahol Isten ilyen szűzies életet kíván, ad is rá lehetőséget. (Ebbe a kategóriába tartozik a cölibátus intézménye, a szerzetesek és papok.)

a) A családi élet kerete Isten intézkedése többek között a paráznaság ellen is. (7:5) „*Magatokat meg nem tartóztathatjátok.*” Ez elsősorban a férfi nemre vonatkozik, ahol a bűn gyakorlása és gyümölcse könnyebben eltitkolható. Nem csak e mondás, hanem az élet számtalan eltitkolt, de napvilágra jött esete bizonyítja, hogy a nőtlen élet inkább előbb, mint utóbb a paráznaságba fullad bele. És ez legtöbbször napvilágra jön már itt e földön, akármilyen körültekintés is kísérte. Isten jóváhagyása az, hogy a két nem vágyódjon egymáshoz, de Isten rendelése az, hogy illő keretben. Tehát paráznává válik az a férfi, aki a házasság kikerülésével akar „elvégre férfi” lenni, és paráznává lesz az a férj, aki kilép a házasság kötelékéből, hogy „elvégre férfi” legyen. A két nem tehát paráznaság bűne nélkül csak a házasságban találkozhat. Ez nem csak a „sokasodjatok” érdekében történik, hanem a 7:4–5-ben foglaltakért is.

b) A családi életben Isten tekintélyt ad a férfinak (1Kor 11:7–12), ami azt sugallja, hogy a férfi és nő hasonló értékű, de nem egyforma minőségű. Ez azon-

ban nem azt jelenti, hogy minden férfinak ilyen tekintélye van minden nő felett, csak azért, mert ő férfi, a másik pedig nő. Azt jelenti ez, hogy a férfinak mint férjnek van meg ez a tekintélye. Hogy Istentől való tekintély jár a férj részére, mutatja a teremtés rendje (1Móz 3:16). Az első emberpárt Isten egyenlő értékűnek, de nem egyenlő minőségűnek teremtette. A férfi uralkodik, mert a férfi Istennek képe. A nő epekedik, mert az asszony a férfiú dicsősége. Az asszony utána lett, belőle és érte lett. Nem azért, hogy az ember gyönyörködjön, az emberiség szaporodjon, hanem hogy a férfi támasza, segítőtársa legyen. A családi életközösség vezetése a férfit illeti meg. Bár nem zárja ki, hogy némely asszony jobban érti a vezetést, de ezt erőszakkal el nem veheti.

c) A férj mint a család feje a legnagyobb szeretettel éljen feleségével, „*ahogyan Krisztus is szerette az egyházat, és önmagát adta érte*” (Ef 5:25–26). A legtöbb férj elvárja, hogy a feleség szolgálja ki, pedig Krisztus maga szolgált teljes életében. A legtöbb férj azt kívánja, hogy a feleség őt vegye körül „kizárólag” a szeretetével. De ez csak akkor jogos és méltányos, ha a feleség is egyedüli és kizárólagos tárgya a férj érdeklődésének. Krisztus nem osztotta meg szívét a jegyesével és a világgal (Kol 3:19). Ne legyetek keserű kedvűek – azt várja el, hogy jusson mosoly, udvariasság, elismerés a feleség számára. A feleség ne hallja, hogy más asszony szebb, fiatalabb, ügyesebb, okosabb, mert ez így nem egészen igaz. Ne lásson a feleség olyant, hogy a férj máshol udvarias, előzékeny, otthon pedig modortalan, mert ezzel megkeseríti azt, akit tényleg szeretne mosolyogva látni.

d) A férj töltse be az ótestamentumi pátriárkák szerepét a családban. Legyen a család királya és papja (1Tim 2:8). Király legyen a családban, ne rettegett zsarnok, aki uralkodni akar csupán, aki előtt a nő csupán játékszer és a gyönyörűség eszköze. Király legyen, aki először saját vágyai, ösztönei felett akar uralkodni. Király legyen, akinek megjelenése, modora, intézkedése szeretetet, tiszteletet viszonz. Mint a család uralkodója, legyen szent, mint István, bölcs, mint Könyves Kálmán, hős, mint Szent László, lovagias, mint Nagy Lajos, igazságos, mint Mátyás király. Legyen a család papja. Az apostol szerint a papi lelkület sajátosságai: imádkozó, harag és versengés nélküli élet, tiszta szív és kéz, amivel elismerést, tiszteletet érdemel ki magának. Ahol ilyen férjek vannak, ott a férfi valóban Isten képe és dicsősége.

II. A feleség helyzete a családban

Bár az előbbieken igékre hivatkozva arról volt szó, hogy a teremtés rendjénél fogva a családi életközösség vezetése a férfit illeti, most mégis nehéz lenne hirtelen eldönteni, hogy kinek a vállán nyugszik a nagyobb teher a családban. Egy biztos, olyan feleséget, akinek a házasság nem arra való, hogy végre ne legyen egyedül, vagy hogy neve legyen, a családi élet nem kis feladat elé állítja. Neki hű feleségnek és jó édesanyának kell lennie. Ugyanakkor ő a család szelleme és a háztartás anyagi irányítója is. Ezek mellett mint jó szomszédasszonyra és gyülekezeti tagra is számíthatnak rá. Jó, ha tudja egy jó feleség, hogy ő a „Homo univerzális”, a női ezermester. Az ő feladata nem csak

abban áll, hogy kellő időben legyen mit teríteni az asztalra, hanem inkább abban, hogy ő állítja be az otthon lelki hőmérőjét, légkörét hangulatát. Egyik pillanatban a Márta kötényét veszi fel, a másikon pedig Mária helyére ül le. A férj lehet beteg hosszú ideig, a háztartáson alig látszik meg, de fekdjön le a feleség két napra, és felfordul az otthoni rend.

Persze a legtöbb lány férjhezmenéskor nem elsősorban a családanyai feladat méltóságára gondol. Azt gondolom, jobban kellene erre készíteni őket az édesanyáknak és a lelkipásztoroknak. Ennek hiánya folytán könnyen romlik meg egy házasság. Ezért van az életben sok olyan asszony, aki jó szakács, de nem jó anya, jó feleség, de nem jó családanya. Pedig ha leányaink megkapnák a lelki kelengyét is, áldottabb és békésebb lenne sok családi élet.

1. A hívő asszonytól engedelmisséget vár el az apostol (Ef 5:22–24). Ezt az engedelmisséget a teremtés rendjéből kifolyólag kívánja az apostol. De előtte ezért az asszony nem rabszolga, hanem a férjjel egyenlő értékű ember. Éppen az apostol hirdette a legbuzgóbban, hogy Krisztusban nincs különbség férfi és nő között. Az engedelmisség azonban nem kiszolgáltatottság, nem elviselhetetlen teher. Meg van szabva az engedelmisség alapja és határa is. Az alap a férj megelőző szeretete. Lehet-e nem engedelmeskedni a szeretetnek? A határ nem a végtelen, hanem Efézus 5:22. „Mint az Úrnak...” Nem a feltétel nélküli, „csak” engedelmisségről van itt szó, hanem olyanról, amelyet megelőz, széppé és könnyűvé tesz a férj szeretete.

Azt gondolom, hogy az apostol szavaiban sokkal inkább arról van szó, hogy az engedelmisséggel nem fér össze az asszonyi diktatúra éppúgy, mint az úgynevezett papucskormány. Az 1Timóteus 2:12-ben nagyon világosan elmondja, hogy az asszony ne uralkodjon a férjen. Inkább legyen hízelgő cica, mint bösz oroszlán. Sára dirigált Ábrahámnak, mindön feleségül vette Hágárt, de mindkettőjüknek hordozni kellett annak keserű következményét. Delila hízelegve uralkodott Sámsonon kacérságával. Sámson itta meg a levét.

De mi a helyzet ott, ahol a családban a feleség különb a férjénél, és ő a család esze és fenntartója? Egy államfőt mindig különleges tekintély illet meg helyzeténél fogva, még akkor is, ha nálánál sokkal tehetségesebb emberek is vannak országában. Hasonlóképpen a gyengébb férj tiszteletében a feleség tiszteletet ad a teremtő Istennek, aki az életet így rendelte, és tiszteletet ad annak a névnek, amelyet férje révén visel. Ahogy a király mellett okos tanácsadók segítenek, ugyanígy segíthet a család érdekében az okos feleség is. Az ilyen családban is mindent el lehet intézni szeretettel és okos, bölcs beszélgetéssel.

2. Házasságot kíván az apostol a hívő asszonytól. (1Tim 5:14; Tit 2:4–5 szerint). E szakaszban nem érintem az anyai méltóságot, sem a szavankénti házirendet. Csak arra a körre szorítkozom, amely a feleségre mint élettársra vonatkozik. Háziasság alatt azt a lelkületet értem, amikor igyekezete folytán a lakásból, a házból otthont varázsol, amely a szeretet és a boldogság tanyája lesz.

A hívő asszony tanuljon meg egy elfogadott házirendet, mert ez sem jön magától. Jó, ha ezt az ismeretet már otthonról hozza magával. Ismerje jól az otthoni élet feladatait. Valahol egy fiatalasszonyt megkérdeztek, mivel telik el a szabadidejük? Mire ő így válaszolt. Találgatunk. Én azt, hogy ő mit fest, ő meg azt, hogy én mit is főzök. Pedig a gyengébb lelkek azt tartják, hogy a férfi szívéhez a gyomron keresztül vezet az út. Jókai írja: „Minden tál étel egy néma szerelmi valomás.” Az ellenkezője pedig csendes váló ok. Az ügyes asszony vagy alkimista, aranyat főz a tűzhely mellett. Ne féltse hát kezét a munkától! A modern technika ma annyi segítséget ad, hogy munka mellett is ügyes időbeosztással helyt tud állni az elvárásoknak.

A hívő asszony legyen a család napsugara! Ragyogjon az arca! Sok férjet az vadít meg, hogy a feleség arca mindig mogorva. Jó a felhő, de fárasztó, ha mindig borong. Az életben sok mindenhez kell jó arcot vágni. Tegye ezt meg férjével szemben is! Fogadja örömmel. Pécsi előadásom után egy biznyságtévő mondta. „Tanuljunk Mészáros nénitől!” Legyen férjéhez egy kedves szava! „Sok sóhajnál jobb egy mosoly, / ne légy tehát mindig komoly, / emészt a bánat, tép a bű, / ki Jézusé, nem szomorú” (*Békefi Páltól*). Ragyogjon a ruhája! Nem kell, hogy páváskodjon, de ne is legyen slamos, trampli. Példákat tudnék felsorolni. Nem egy férj szíve azért hajlott el, mert míg más asszonyt csinos megjelenésben látott, a feleségét legtöbbször konyhai ruhában, s az sem volt tiszta. Tudok olyan feleségről, aki a gyárból érkező férjét mindig tisztán, csinosan, mosolyogva fogadta; irigylésre méltó, harmonikus szép családi élet volt a jutalma.

A hívő asszony legyen a család hű sáfára! Legtöbb nézeteltérés talán a jövedelem, a pénz miatt van. Ha egy férj sokat keres, nem biztos, hogy gazdag lesz. A pénzt nem a tűzmentes szekrény őrzi, hanem a családi tűzhely, és ennek őre a feleség. Rettenetes a pazarló asszony, meg a fősvény is. A hívő asszony legyen az Úr alázatos szolgálója is! Napközben megtérül az idő. Gyermekai számára legjobb bibliafordítás mindig az, ahogy annak történeteit az édesanyák magyarázzák gyermekeiknek.

Így válik a hívő asszony a család angyalává, akinek a szolgálata áldás a hozzátartozókra. Abigail néhány kedves szavával, mosolyával, néhány jó falattal hogy le tudta szerelni a feldühödött Dávidot. Erzsébet, Bemérintő János édesanyja Zakariással együtt „mindketten szolgálták az Urat”. És mi lett a gyermekből? – Mónika, Ágoston édesanyja sok-sok imája után megérte fia és férje megtérését. Lois és Eunika maradandó hatást gyakorolt a fiatal Timóteus életére. Napóleon azt mondta: „A gyermek jövő sorsa az anyától függ.”

Igaz, hogy az édesanyák nem írtak „Elveszett Paradicsom”-ot, „Ember tragédiájá”-t, nem festettek utolsó vacsoráról képet, sem „Krisztus Pilátus előtt” csodálatos alkotásokat. Nem komponáltak „Teremtés” és „Messiás” oratóriumokat. Nem építettek bazilikát, márványból nem faragtak Mózes-szobrot, de megszülettek ezek a hatalmas művészeket, azaz adtak a világnak nemes lelkű férfiakat és nőket. Az a Szilágyi Erzsébet, aki levelét megírta, fiától, Mátyás királytól nem egyszer ezt a címet kapta: „Magyarország királynője”.

Zrínyi Ilonát II. Rákóczi Ferenc felnőtt korában is „dicső anyámnak” nevezte, így emlegette. Mindig megrezdült benne a vallásos érzés, ha róla írt. Pl. „A szegény asszony könyve”. Petőfi Sándor a jó öreg kocsmárosról a humor hangján ír, de édesanyjáról meleg érzésekkel tele emlékezik, pl. „Anyám tyúkjá”.

3. A hívő asszonyoktól az apostol egyszerűséget, szerénységet kíván. 1Timóteus 2:9–10 szerint. Egyszerűséget az öltözetben, nem lehet divatvezér, mint akinek nincs is más gondja. A világ nagy emberei mindig a leg-egyszerűbben öltöztek. Likurgos egész éven át ugyanabban a kabátban járt, Epaminondasznak csak egy ruhája volt. Az én édesanyám és gyermekei is egy-egy ruhát tudtak magukénak, az akkori szegénység miatt, de ma már a ló másik oldalára estünk, s bajba lennénk a bibliai mércével (Lk 3:11), ha valakinek két köntöse van, az egyiket adja oda annak, akinek nincs. De a divatörület nagyon drága betegség volt és az ma is. Ugyanilyen egyszerűséget ajánl Pál a hajviseletben. Legyen mindig rendes, formás, és az se rossz, ha alkalmanként a formák változtatásával a férje ízlését is figyelembe veszi!

III. A férj és feleség egymáshoz való viszonya

Kölcsönösen becsüljük meg egymás méltóságát. Velünk született hajlam, hogy mindkét fél a maga ura akar lenni. Saját magával ő akar rendelkezni. A családban az egyik fél férfi, a másik fél az asszony. és ketten alakítják a családot azzal, hogy gyermekeket is nevelnek. Figyelemre méltó az apostol álláspontja. Mintha fel akarná cserélni a férfi és nő között problémákat okozó tulajdonjogokat. Olvassuk figyelemmel az alapige ajánlott verseit (1Kor 7:3–5)!

Egyik fél sem ura a maga testének, hanem a másikkal együtt. Nem lehet az, hogy az egyik fél szenvedélytől fűtött, telhetetlen zsarnok, ugyanakkor a másik fél szerencsétlen, letiport áldozat. De ugyanakkor az sem lehet, hogy az egyik hideg márványszobor, szentségbe dermedt aszkéta, hogy ezzel a másikat paráznaságra kényszerítse, mivel az nem tudja magát megtartóztatni.

Becsüljük meg egymás személyét! Az egyik fél feleség, a másik pedig férj. Egymás személyére sértő, csípős, durva megjegyzést ne tegyenek, ne csak mások előtt, egymás között sem. A tapasztalat azt mutatja, hogy aki könnyen sért, az nehezen békít. A férj ne legyen sátáni haramia, s a feleség se legyen hárpia, ill. házi sárkány... Önmagát becsüli, aki házastársát megbecsüli. Kétszeresen fontos ez a gyermekek és idegenek előtt!

Becsüljük meg egymás hivatását! A feleség legyen belátással, hogy a kenyérkereset közben nem csak a kenyér fogy, de az idegek is elfáradnak. Méginkább legyenek tekintettel egymásra, ha mindketten dolgoznak. A fáradság pótlására nem elég a tápláló étel, hanem ahhoz a családi élet békessége is kell. Ha rossz a hazatérő férj hangulata, a feleség legyen a gondlúzó! Egy-két jó szó megtörheti a varázslatot. De mondja ki ezt a varázslatot indító jó szót ill. mondatot! Ugyanakkor a férj is legyen belátással a feleség munkája iránt, különösen, ha mindezt második műszakban végzi! Min-

den szónál több a tett, legyen figyelmes és segítsen a házi munkában! A házi munka tragédiája az, hogy nem látszik, csak akkor, ha nincs elvégezve.

2. Legyen kölcsönös jóakarát egymás iránt. Efézus 4:2 szerint elszenvetvén egymást szeretetben. E nélkül sajnos sok házasság menetrendje ez: előbb élnek egymásért, azután egymás mellett, majd egymás ellen s végül egymás nélkül. Miért? Mert nem tudják egymást elhordozni. Pedig másokat, akikhez nem köt a szeretet, azokat elhordozzuk akkor is, ha dacos, gögös, ha kegyetlen... Próbáljuk a hibát kiküszöbölni, de ha nem lehet, akkor hordozzuk! Bizonyára van bennünk is olyan, amit hordozni kell, sokszor némán szenvedve. De nem az elválás a megoldás. A szeretet mindent elfedez (1Kor 13:7). Ne vigyük ki házastársunk hibáit a házból! Mauroz professzor tanácsa: „Egyetlen okos feleség se beszél a másik nőnek férje hibáiról”, de ez fordítva is így áll. Lehet, hogy először szánni fognak, majd okolnak, végül kinevetnek.

Az apostolnak ebben a helyzetben is van elfogadható tanácsa. Az Efézus 7:32 szerint „*Legyetek egymáshoz... irgalmasok, megengedvén egymásnak, amiképpen az Isten is megengedett a Krisztusban nektek!*” Azaz bocsássatok meg egymásnak. Más is kérdezte már, hogy ugyan hányszor; legalább annyiszor, ahányszor az Úr megbocsátott nekünk. Gond, hogy ki kezdje? A válasz az, hogy az, aki bölcsebb, lelkileg erősebb, aki az Úrhoz közelebb van. Jaj a nagyon önérzetes haragosnak! Arra kell gondolni, hogy a sírnál később a bocsánat. Sokan sírtak már efelett. Aki korábban a szeretetét bizonygatta, idézze emlékezetébe az apostol ama megállapítását, hogy a szeretet nem rója fel a gonoszt (1Kor 13:5). *Hát legyen erős, és a szeretet ne rója fel a gonoszt!* Ha kell, tudjon felejteni, süketnek lenni, vaknak és némának lenni a közös boldogságukért. Ne tegyük ilyenkor mártírrá magunkat, és ne nagyítsuk fel a családi eseteket!

3. Legyen a házastársakban kölcsönös hűség egymás iránt, 1Korinthus 7:10–11 tanácsa szerint! Akkor is, ha a házastársak már nem gyakorolhatják teljes jogkörüket. Megbetegedett a feleség, s úgy látszott, hogy a betegség halálos. A férj lassan belenyugodott, mert bánatát egy leány vigasztalta. A feleség közben meggyógyult, de a leány elvitte a férjet. Folytathatom az elriasztó példákat, sajnos ismert esetek alapján, akik Krisztus nélküli megoldásokat választottak. Egy híres politikus mondta nemrég: „A lányok ma úgy mennek férjfogásra, hogy a férjeket elválasszák a feleségektől. A Biblia szerint betegség esetén is áll Jób szava: „Ha a jót elvettük...”

Egy másik esetben katona lett a férj, fogsággal folytatódott. A feleség „vigasztalódást” talált. De a hazatérő férj nem talált feleséget. Vagy: távol dolgozott a férj, idegen férfiak közt maradt a feleség. Tele voltak mindkettőn kísértésekkel, és mégis hűségesek maradtak. Átesett ilyen kísértésen József is, de ellenállt minden kísértésnek. Pedig de jó sora lett volna! De az ő válasza: „...*bogy követném el?*”

Tehát akkor is el kell viselni egymást, ha nem túlságosan rózsás a házastársak élete. Az életben súrlódá-

sok és zökkenők mindenütt vannak. Arra is volt példa, hogy nem túl rózsás házasságban élő, de egymáshoz hűséges házastársakat Isten a gyermekeikben kárpótolt. Nem marad jutalom nélkül a hitvesi hűség, de nem szabad elfeledni, hogy a hűtlenség sem következmények nélkül.

Pécs, 1969. IV. 13-án tartott előadás vázlata alapján

Ki tudja, miért?

*A rejtelmes női lélek
Olyan, mint a hegedő,
Vagy a nemes fémből készült
Finom hangú csengettyű.
Durva kézzel hozzá ne nyúlj!
Mert mint a hír elszakad,
Ezüst-csengő könnyen reped
És a hangja elapad...*

*Hangja tompa s érthetetlen,
Zűr zavart fog kelteni,
Még a legjobb művész-kéz sem
Tud már azon játszani;
Hogyha hangját megérteni
Immár többé nem tudod,
Károsultnak érzed magad,
Élned is kár, gondolod.*

*Am de, hogyha finom kézzel
S jó érzéssel kezeled,
Hangja szép lesz s öröm tölti
Be az egész lelkedet.
Szeretettel, melegséggel,
Csodás lesz az akkordja,
Te is gyönyörködhetesz benne,
S az is aki alkotta....*

Ismeretlen szerző

Nagyon nehéz

*Sokat dolgozni és keveset beszélni
Zokszó nélkül egész életet leélni
Elfelejteni, ha megbántott valaki
Rosszért soha rosszat, mindig csak jót adni
Erősen megállni kísértés tüzeiben
Titkot megőrizni szívének legmélyében
Lángolni az Isten oltárán füst nélkül
Elvetni mindent, ami rossz, az emlékből
Két rossz dolog közül választani a jót
Meghalni csendesen, nem kiáltva jajszót
Ígéretet nem csupán tenni; megtenni
Csak egyet, de hűen, igazán szeretni
Uralkodni úgy, hogy másoknak szolgálunk
Szenvedni, örülni s binni, míg meghalunk.*

Gerzsenyi Sándor

MISSZIÓTÖRTÉNETI SZEMELVÉNYEK

Dr. Szebeni Olivér

Az anabaptista misszió

Bevezetés

1996 májusában egy kanadai vendéget megkérdezett a diákság az anabaptisták missziós szokásai felől. Werner O. Packull (Renison egyetem, Kanada, Ontario) tanár, aki a szabad evangélikus egyház tagja, a kérdésre negatív választ adott: „Nem voltak missziós gondolkodású emberek”.¹ Azóta is többen fölvetették – különösen az Anabaptisták² könyv megjelenése óta –, hogy hitben előtünk járó testvéreink „*jávaikat miért nem fordították missziós célra*”. Szélesebb körben kell tehát ismertetnünk egy vendégelőadóit, azóta sem publikált kéziratot, hogy reálisan lássuk a hutteri testvérek missziói készségét.

A felvetett kérdésre két részben igyekszem válaszolni.

A misszióról általában megoszlanak a nézetek. A domináns egyházak (hazánkban a római katolikus, másutt esetleg más egyház) általában szükségesnek látják a missziót és az evangélizálást, de a végrehajtás járulékos kérdéseiben nagyon tartózkodóak³. A véleményük legalább három tényezőtől függhet: az értékelő személytől, felekezete „rangjától” és az evangéliumi közösség fő irányvonalától. Az „elvben” elfogadott szent cél tényleges megvalósulása számos, előre nem látható buktatón leggyakrabban meghiúsul.

A hazai protestáns egyházak a misszió és külmisszió közé sokszor egyenlőségi jelet tesznek, bár közel áll hozzájuk az evangélizálás. Helyenként komoly erőfeszítéseket tesznek az érdekében. A belmissziót mégis elsősorban a más felekezetűekkel („szektákkal”) szembeni apológiára korlátozzák. Maguk között pedig az úgynevezett „dialógus” keretében gyakorolják.

Közöttünk a misszió *kizárólagossá* tétele szokásos. Egy emberöltővel korábban gyülekezeteinkben „lélekmentők”-nek mondták a misszionáriusokat, vagy éppen „emberhalászok”-nak. Tevékenységüket a hazai domináns protestáns felekezetek ellenérzéssel fogadták, és megbélyegezték őket azzal, hogy „akváriumban halászgatnak”. Az ezredfordulóhoz közeledve kezdődő világmissziós mozgalmak jutottak közénk. Egyik „AD 2000” elnevezéssel, az „eléretlenek” mentésére, másik tanítvánnyá tételre vagy gyülekezetplántálásra stb. A mozgalmak a missziót az első és legfontosabb feladatnak tartják. A hangsúly érthető, különösen a korábbi semmittevést figyelembe véve. Talán erre volt tekintettel W. O. Packull professzor is, amikor kijelentette, hogy a hutteri testvérek „nem voltak missziós gondolkodású emberek”.

A misszió hangsúlyozását elfogadva mégis azt kell felismernünk, hogy ettől a szolgálattól semmiképpen sem szakítható ki más szellemi munka, amivel a gyülekezet már megtért tagjainak *megtartása* elősegíthető. Mivel több tapasztalat áll mögöttünk ahhoz, hogy a missziós munka értékeléséről véleményt alkothassunk a lényeg megértésére, ebben a dolgozatban tehát két részt szentelünk arra, hogy hozzájáruljunk a tökéletesebb összkép és főleg a helyes arányok kialakításához.

I. A misszió lényege

A kérdés alapos átgondolása roppant fontos. Eleink – akiknek missziói elhívottságában senki sem kételkedik – *minden gyülekezeti tevékenységüket a „misszió” szóval jelölték*. Német testvéreink között ugyan nem ez járta, de máig is egy különösen széles körű kifejezést használnak. Fontosnak tartják nem csak jelképesen, ténylegesen is a közösségi élet teljességére vonatkozó *komplexitást*.⁴ Az evangélizáció kétségtelenül a misszió frontmunkája, de *nem kizárólagos*. A misszió nem speciális feladat, amit csak egyesek végeznek, mondjuk az evangélisták. A misszió minden egyes élő hitre jutott hívő ember feladata, aki bármit tesz – prédikál, bizonyosságot tesz, zenél vagy énekel –, mindent ennek a céljával végez. És mindezt természetesen cselekszi. Volt még a gyülekezeteinkben egy már-már a feledés homályába vesző jellemző kifejezés: „*missziói adakozás*”.

A missziói munka személyi jellegű feltétele az *ember, vagyis az igehirdető*. Tőle is függhet a vállalkozás áldásossága. Ha az igehirdető *önmagát* tekinti tevékenykedése kizárólagos letéteményesének, akkor térjen vissza Jézus Krisztushoz még tanulni! Az ilyen igehirdető önmagában és a saját nagyságában hisz, pedig Pál apostol nem tesz semmit munkája (a misszió) felértékelésére, rangsorolására. Legfeljebb bűnősként vallja magát elsőnek. A kizárólag saját igehirdetői elhivatottságában bízó ember szolgálata helyszínét hangulatossá teheti, lehetnek sikerei is; de a legnagyobb problémát gyülekezetében azzal váltja ki, hogy a kizárólagosság érvényesítésével a gyülekezetben föllép az „*átjáróház szindróma*”. A gyülekezet drámai változások korszakába kerül. A jelenségekre egy ideig találnak „bibliai igazolást”. Átmeneti „eredmény” is látszik, esetleg kiemelkedő lesz a növekedési ráta egy ideig, de előbb-utóbb kínos meghasonlás üti rá bélyegét mindenre. Az egyenleg „végelszámoláskor” negatív lesz; annak ellenére, hogy voltak reménykeltő részeredmények. Az egyoldalú módszerek fokozatosan gyorsítják a folyamatot. Bármennyire látványos a gyarapodás, egyre gyorsabban növekszik az eltávozók száma. Föllép az az állapot, amikor „egy lélek megnyerésére megkerülük a világot”, de sajnos semmi nem történik elvesztése megakadályozására. A „régí hívők” szavaira és gyakorlatára utalva idézhető: *Tartsunk hitméllyítést!* Így az áldott, eredményes lélekmentés után az öröm és a reményteljes bizakodás önmagában problémákat old meg. A gyülekezet boldog, az együttműködésre nem borul árnyék.

A közösség progresszív együttműködése

A gyülekezet egészséges missziói tevékenységére buzdít Pál apostol az 1Thesszalónika 5:12–22-ben. Megjelenik az igény egymás megbecsülésére, felkarolására, a békességre, a munkás (előljáró) megbecsülésére, a türelemre (toleranciára). Az apostol óvja a gyülekezetet a

vezetők közötti személyes megtorlásoktól. Nincs jelen a romboló kiábrándulás, lehangolódás, a napjainkra annyira jellemző depresszió. Akiben öröm, lelkesedés van, annak nem teher a szolgálat. Testi ereje fogytán is készséget mutat, hogy szíve végső dobbanásáig legyen az ajkán Isten iránti magasztalás.

A *missziót komplex* feladatnak tekintő munkás széles skálára helyezi szolgálatát. Őrizkedik attól, hogy csak a saját tevékenysége nyerjen hangsúlyt. Megtalálja mindenkihez a szolgatársat, senkit nem becsül alá, de mindenkit buzdít, mint Pál apostol a fiatal munkatársát, Timóteust (1Tim 4:12–16). A testvériség a szent munkát elégedetten, sőt lelkesedéssel végzi. Ha van valami, amivel meg lehet fojtani a missziómunkát, az a lehangolódott *kiábrándultság*. Aki nem lelkesedik már, az nem ajánlja Jézus Krisztus keskeny útját másnak, hiszen „elege van”. Arról kell a jó vezetőnek gondoskodnia, hogy mindenkinek megmaradjon a lelkes öröme, és boldog túláradás csorduljon ki a szívéből, soha ne a panasz. Rossz szolgálatot tesz az, aki „beosztott” munkatársainak különféle sérüléseket okoz, és a végén őket hibáztatja.

A komplex misszió mindenkinek kijelöli a munkáját a legfiatalabb gyermektől az aggastyánig. Gondokat tesznek elhordozhatóvá, erősítenek, vigasztalnak. Ebben rejlik a gyülekezeti progresszió. A közösség felüdítő lesz, és senki sem távozik a gyülekezetből elkeseredve.

A komplex misszióhoz nem csak a frontmunka tartozik hozzá, hanem a hasonlatnál maradván a logisztika is; illetve ahogy régen nevezték: a hadtáp. Ez nem csupán azt jelenti, amit általában értenek az „utógondozáson”, bár arra is szükség van. A megnyert embereket meg kell tartani. *A megtartás pedig éppen olyan misszió, mint a megnyerés*. A gyülekezet így nem válik átjáróházzá. Lehetségesek a felvetődő problémák, de a gyülekezet nem süllyed el a problémák viharában Isten megújító és helyreállító kegyelme által.

Isten a rosszból is támaszthat jót. Ez nem csak a régmúlt történetére vonatkozik József életében (1Móz 50:20). Testvérei halálos ellenségeivé váltak, idegenek közé került, végül börtönbe vetették. Isten ott is megtalálta, és a sorsát jóra fordította. Megerősítette általa az egykor ellenségesen viselkedő testvéreit is. József nem fordult el tőlük, sírva ölelte magához őket. Nem állt bosszút, legfeljebb megpróbálta jellemüket.

1893 és 1920 között hazánkban a torzszalkodás fékezte a missziómunkát, de a munkásaink *megújultak*. Felhagytak a gyümölcstelen vitákkal, a vezetők körüli korteskedéssel, összefogtak, és Isten megáldotta munkájukat. Magyarországon éppen a két világháború tragédiája után nagy *ébredés* bontakozódott ki a húszas években, különösen a keleti országrészen, és 1948-ig egy másodvirágzásnak is örvendhetett a missziónk. Minden igehirdető ezzel foglalkozott, egyidejűleg gondoskodtak a gyülekezetek dolgairól; folyamatosan, maradéktalanul és önfeláldozó szívvel. Az evangélizációt nem alkalmazták kampányszerűen, minden egyes igehirdetést ennek a célnak vetettek alá. Minden vasárnap délelőtt és délután az élet vizét kínálták, mint Jézus Krisztus Jákob kútjánál. Az evangéliumot szóval, tettel propagálták. Nem került az életben tanúsított gyakorlatuk ellentétben azzal, amit hirdettek. Isten üzenetét közvetítették elszálló leheletükkel is. Panaszra nem nyílt az ajkuk. Ha valami rosszat láttak, gyorsan fel-

dolgozták: „...Mebántott engem. Csalódtam benne. De nem neki fogadtam hűséget. Jézus Krisztushoz maradtam hű. Benne nem csalódtam....” Ez helyes logikai sor.

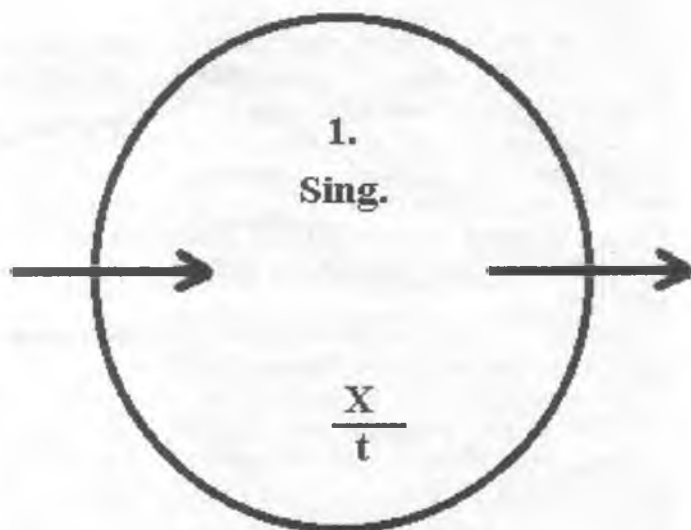
A múlt század derekán, nemzetünk történelmében érvényesülő ateisztikus befolyás az aktív missziói munkát négy fal közé szorította. A lelki munkások még ezt is vállalták a túlélés reményében. „Az egyházak expanzióját” közel egy emberöltőn át tartó, visszaszorító kényszer sajnos megtanította a lemondást a lelki munkáról. A hatvanas években egyik tehetséges prédikátorunk nyilvánosan bejelentette: nem tudja el sem képzelni, hogy miként kellene evangélizálnia. Ez aztán nemcsak taglétszámunk súlyos veszteségével járt, hanem szellemi megrokkánáshoz is vezetett. A vákuumot kitöltő emberi erőlködés pedig látszatmegoldásokat hozott.

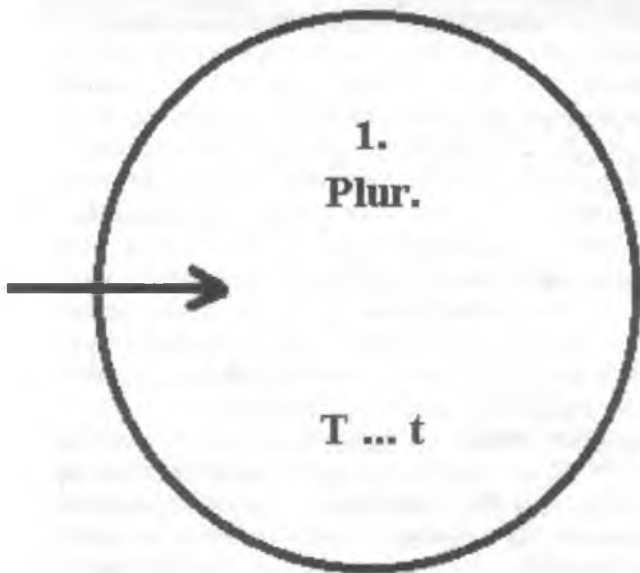
A komplex misszió szolgálatával járhat a *számbeli növekedés*, de ez nem fő cél. A népszámlálás miatt az öszövétség népét Isten megbüntette. Salamon királynak azonban megadta a gyarapodást és a növekedést, pedig uralkodása elején nem kért sem gazdagságot, sem hosszú életet, „csak” bölcsességet. Isten mégis kiterjesztette országa határait, amikor meghallotta a király alázatos imádságát (1Kir 3:10–14). Ehhez tudom hasonlítani az ige szerinti helyes missziós magatartást. Minden felismert lehetőség komplex alkalmazásával szolgálnunk kell a lelkek javát és üdvösségét.

Az utóbbi tíz évben kezd kibontakozódni eredeti magatartásunk. A helyes irányvételhez most kell átgondolni a gyülekezetplántáló és -építő szándékainkat, módszereinket. Főleg azt, miként találhat késznek Isten Lelke minket a munkára, a szent feladatra.

A gyülekezet, az igehirdető és munkatársainak minden részletre kiható, lelkes és alapos missziói munkáját a következő ábrával szeretném bemutatni, és ezzel töreksem olvasóim megértését elősegíteni:

DIAGRAM A LÉNYEGES MISSZIÓI ÖSSZEFÜGGÉSEKRŐL

1. Sing. = A gyülekezet
 = „Én, a tökéletes evangélista”.
 ® ® = Betérők, kitérők
 + X/t = Várható növekedés az idő függésében
 „A misszió kizárólag lélekmentés”

A misszió sokrétű, részletekre kiterjedő, összetett és közös feladat

- = A gyülekezet
 1. Plur. = Mi, a testvériség együtt
 ® = Megtérők
 T... t = Tartós növekedés

II. Az anabaptista kódexek és levelek

A missziói feladatok összességét figyelembe véve az anabaptisták valamennyi csoportja – beleértve a hutteri testvéreket is – missziós gyülekezetekben tevékenykedett. A második részben további részletekkel támasztom alá a *hutteri testvérek („habánok”) missziós készségét*, amit még a halálos fenyegetések sem korlátoztak.

Az egyházszervezeti (institucionális) kérdésektől (pl. a püspöki intézmény), a pacifista álláspontunktól, és elsősorban sajátos gazdálkodásuktól (vagyonközösség) eltérő állásfoglalásunk ellenére fel kell ismernünk néhány egyértelmű igazságot: *missziói nép volt a hutteri testvérek közössége*.

Ismeretes, hogy a hutteri testvérektől Európa számos egyházi székhelyén őriznek elkobzott kódexeket. Ezeket tanulmányoznunk kell, ha bepillantani kívánunk belső életükbe, és nem elégszünk meg annyival, amit róluk a riválisaik írtak. Előbb általában ismertetjük a kódexeiket, majd kitérünk a „leveleikre”. Az európai és amerikai gyűjtőhelyek közül most csak néhány levéltár, vagy könyvtár archív anyagát vesszük figyelembe.

Gyulafehérvárott (Alba Iulia, Batthyány levéltár) 19 kódexből 4 olyan kolligátum található, amelyekben levelek vannak bekötve. Pozsonyban 28 kódexet őriznek, amiből 8 kötet levélgyűjtemény. Brünnben 7 elkobzott kódex van egyházi levéltárban, és közülük 2 ehhez a műfajhoz tartozik. A Budapesti ELTE Egyetemi Könyvtárban 15 kódex közül 1. Esztergomban, az Érseki Könyvtárban 27-et őriznek, amelyeknek másolatai a Magyar Tudományos Akadémia mikrofilmtárában bárki előtt hozzáférhetők. Az állomány 3 kötetében vannak levelek, amelyeket a gyülekezetek a kiküldött missziómunkásnak adtak, vagy neki küldtek, ha börtönbe került. Valamennyi levél 1560–1595 között keletkezett és eredeti. A levelek tartalmát kivonatossan ismertetjük ebben a fejezetben.

A levelek bizonyítják, hogy a hutteri testvérek missziós nép. A kiküldést (Aussendung) nagyon komolyan vették. Voltak eredményeik, de főleg azt vegyük figyelembe, hogy a legtöbb „kiküldött” a hirdetett evangéliumi igazságot *vérével pecsételte meg*.

A levelek tartalmi elemzése

Külföldön megjelent néhány publikáció. Például Kanadában, a magyar származású *Mária H. Krisztinkovich* által összegyűjtött hatalmas bibliográfia az összes hutteri kódexről és a velük foglalkozó, bármilyen nyelvű irodalomról. A kiadvány a bibliográfiai adatok mellett fontos ismertetést is szolgáltat.

A „kiküldött” a gyülekezettől („udvartól”) ünnepélyes búcsút vett, és átvette a megbízó levelét. Mi állt ebben? – Válaszoljon a levelek közvetlen hangneme: *„Ahogyan hitetlen emberekkel és népekkel beszélünk kell”. – „Ahogy meg kell győznünk őket a hamis reménységeikről. Miként ébreszthejük fel bennük az igazi bűnbánatot?” – „Ha a testvérek vidékre mennek és az ígét hirdetik, akár a hívő-keresztények között, akár szabadságukat töltve a falusi idegeneknek”. – „Buzdító beszédek.” – „Válasz egyik testvérünknek, aki ragaszkodott az elszakadt hívőkhöz.” – „Az ige szolgáinak és a missziói küldötteknek kötelességei, ha a népek közé mennek”.*

A gyülekezet a levél átadásakor búcsúzóul egy 23 verses éneket énekelt. A „kiküldés” általában német nyelvtérületet célt meg. Olykor polemikussá vált a levél, de legtöbbször semmi más célja nem volt, mint a kiküldött emlékeztetése szent kötelességeire. Ennyi tény már eldönthető, hogy a hutteri gyülekezet missziós gondolkodású volt-e vagy nem.

Merre vették útjukat a küldöttek? – Ausztria területére, sokuk eredeti hazájába, az Alpok hegyvidékére. Podoliába (a Búg folyó forrásvidéke a mai Ukrajnában), ahol talán a legkorábbi, kelet-európai jelenlétükkel számolunk. Lengyelországba, Morvaországba, Németországba, Bajorországba, „a Rajna-menti gyülekezeteknek”. Városokba is: Aachen, Alzey, Bergen, Bécs, Brünn, Falkenstein, Gmunden, Hamburg, Lipcse, Konstantinápoly, Rattenburg, Rottenburg (az Inn mellett), Nagyszében, Olmütz, Salzburg, Trieszt, Württemberg. Ezek a városok nem adtak a hívő hutteri testvéreknek kiváltságokat, mint az erdélyi fejedelem. Békétlenség és létbizonytalanság várt rájuk mindenütt. Börtönökben és máglyákon szenvedtek Isten gyermekei. A

levelek hozzájuk érkeztek és velük foglalkoztak. Nem panaszt, zúgolódást, hanem kitartást és bátorítást olvashatunk a levelek soraiban.

Altzeybe a szuperintendensnek írtak, aki üldözte őket és sokat kivégeztetett az elfogott hívők közül. Nagyszébenbe az ottani jezsuitáknak, akik a gyermekeiket árvaházba kényszerítették, a szülők bebörtönzése vagy megölése után. Olasz hívőkről is tudunk a levelekből. A mai Horvátországban és Stájerországban is voltak népes hutteri telepek. Nálunk sem éltek kevesen, bár pontos adatokkal nem rendelkezünk. Konstantinápoly (Bizánc) az egyetlen, ahol nem németek éltek, így a levél az ott élő „keresztelt embereknek” szól. Kik lehettek ők? A hutteriek nem fogtak fegyvert, így nem lehettek hadifoglyok sem, hanem ártatlanul elhurcolt keresztyének. Nekik talán nem volt szükségük vigasztalóra, lelkileg erősítő sorokra? Vagy aki támogatta őket a levelével, nem missziómunkát végzett?

Sok levél nem tartalmaz földrajzi meghatározást. Általános levelek, például a börtönlevelek. Halálra ítélt hitvallók is róttak sorokat a nyugalmasabb tájon lévő, kiküldő gyülekezetüknek. Esztergomban, a kódexek egyikébe lefűztek egy „trieszti levelet”. Gályarabságra szánt testvéreknek készült. 40 református gályarabságra vetett prédikátorról regényt írtak. A hutteri testvérek 90 prédikátoráról még nem. A „Negyven prédikátort” kiváltották holland hittestvéreik. A kilencvenet nem. Különböző német hatóságoknak címzett levelek között vannak olyanok, amelyeket üldözött gyülekezeteknek írtak, és kérték: „*Imádkozzatok testvéreinkért a pusztában!*” (Értsd a börtönben lévőkért). Kétségtelenül bőven találhatunk ezekben a levelekben ösztönző, buzdító és bátorító tényeket a mai missziós feladatainkhoz.

Számos levélben egy-egy igei elmélkedés vagy éppen igehirdetés került papírra. A tudatlan „parasztoknak” kiáltott emberek ezeket buzgón olvasták. Pedig akkor sok nemes nem is tudott írni. Ezeknek a „parasztoknak” a kisgyermekai a hutteri iskolákban megtanultak írni, olvasni és számolni. Feltűnő teológiai szakszerűséggel magyarázzák a bibliai idézeteket. Semmiben sem maradnak el a XVI. század legismertebb protestáns teológusaitól, írásmagyarázóitól vagy bibliafordítóitól.

Keresztség előtti felkészítés

Az egyik levélben leírják egy keresztséget és a megelőző felkészítést. Az ünnepélyes aktusra három napon át készültek. Már pénteken este, szombaton és vasárnap tanították, vagy inkább kikérdezték a bibliai igéket, amelyek főleg a hitvalló keresztségről szóltak. Egyáltalán nem „automatikusan” keresztelték meg „saját neveltetésű gyermekeiket”. A keresztség meghalás a bűnnek és az új életbe lépés, Róma 6 szerint.

Szó volt a bűnről, a bűnbánatról, a jóvátételről. A bűn következtében szenvedő emberek iránti helyes viselkedésről. Az „*adámi ember*” haláláról. A megbocsátásról, a javak közösségéről, az engedelmisségről Isten iránt, és a keskeny ösvényről. Az újjászületést János 3 alapján magyarázták. Végül a „misszióparancs” került szóba Máté 28 szerint. A képzésből nem hiányozhatott naponként 2 órai imádkozás.

Természetesen a *bibliai oktatás* (katekumenátus) nem egy-két napra szorítkozott. A saját gyermekeiket évekig oktatták. A hutteriek iskolai rendszere kétségtelenül a legfontosabb missziói helyszín volt, amely már 2 éves kortól foglalkozott a gyermekekkel. Az első csoport a „kicsinyek iskolája” volt. Öt éves kortól tartoztak a gyermekek a „nagyok iskolájába”. Akkor már megismertették őket a Bibliával, a főbb bibliai tantételekkel, énekekkel, imádságokkal. Megtanították őket az írásra és olvasásra.

Az iskolában a környezet növényvilágának ismertetésére is hangsúlyt fektettek. Különösen a gyógy-növényekre. Egyik kódexükben lerajzoltak és kifestettek egy növényt („démútká” vö. Demut = alázat¹⁰). Feltehetően több ilyen oktató rajz létezett, bár eddig csupán egyet találtunk. A mai amerikai társadalom nem engedélyez nekik közép- vagy felsőfokú oktatást. Viszont elismeri a „falusi oktatók” tehetségét és rátermettségét. Ez is ad megszívlelendő tanulságot: A közösség saját nevelési módszerei (vö. vasárnapi iskola) soha sem becsülhetők le a gyülekezeteinkben.

A segítőkészség mint missziós eszköz

Anabaptista eleink missziós készsége ellenségeikre is kiterjedt. Az ellenük fenekedő *Franz Dietrichstein* herceg, olmtüzi püspök, császári titkos tanácsos, tizenhétézer hívő ember üldözője egyszer megbetegedett és hutteri orvossal kezeltette magát. A szerény „testvér” – mármint az orvos – kivívta szakmai elismerését, és másoknak is ajánlotta¹¹. *Peter Delphini* jezsuita páter szintén hutteri orvossal kezeltette magát. Személyválogatás nélkül segítettek a sebesülteken, betegeken és az éhezőkön.

A magyar művelődéstörténelem nagy alakja, *Pázmány Péter* személyére is utalhatunk. A református származású római katolikus prozelita, későbbi hazai főpap és az ellenreformáció (másként „katolikus reformáció”) vezére polemikus hevét és lendületét nem korlátozta egyetlen más teológiai irányzat ellenében sem; de nem vett igénybe másoktól szolgáltatást, csak a hutteri testvérektől közvetve. Talán hiába is folyamodott volna bárki máshoz. Hutteri orvossal kezeltethette magát. A gyűlölködő *II. Ferdinánd király* szintén ugyanígy élvezte gyógyító segítőkészségüket, bár a közösség legfőbb ellensége volt¹². A hutteri orvosok képesek voltak az ellenségtől megkülönböztetni a szenvedő embert, legyen bárki. Küldetésüket nem befolyásolta a bosszúvágy, csak a gyógyítás szolgálatát vették figyelembe, mindenkinek a segítségére voltak. Még sokáig sorolhatnánk a korabeli legnagyobb magyar családokat (Nádasdyakat, Zrínyieket és másokat), akiknek egészségét hutteri orvos védte éveken keresztül. (Ez is misszió volt.)

II. Rákóczi György fejedelem sem tartozott a hutteri testvérek ellenségei közé. Sárospataki birtokára hívta őket (1645), és munkájukat hasznosnak találta az ország felvirágoztatására. *Demkó Kálmán* orvostörténész arról írt két levél alapján, hogy 1646-ban a fejedelem édesanyjától abban kér segítséget, küldjön a kisleányhoz egy hutteri orvost. Medicíniáival elégedett volt a fejedelem¹³.

Természetesen más közvetett útja-módja is volt a missziós tevékenységnek, amelyek közül érdemes megemlíteni az európai népek „nagy tanítóját”, *Jan Ámos Come-*

nius módszerét. Szlovákiai baptista folyóiratunkban jelent meg ezzel a címmel a róla szóló jubiláló írás¹⁴. Magyarországon használt nevének más, szlávosan írott Komensky formáját szintén megtalálhatjuk. A jeles pedagógus az *erdélyi fejedelemmel* (II. Rákóczi Györggyel) levelezett: Felhívta figyelmét az országok közötti békeségre és a „Világosság útjára”. A sárospataki hutteriek között nevelődött félárva fiúból Isten hűséges és alázatos szolgája vált. akinek a szobrát megtalálhatja az ember Európa városaiiban Pozsonytól Berlinig és Amszterdamiig. (Személyesen nem volt anabaptista, de a tőlük tanult „békeszme” szöszólója volt egész életében.)

Az amerikai hutteri testvéreknél a gyülekezet tagjairól éppen úgy pontos nyilvántartás készül, mint a budapesti Baptista Hitközségben úgy 1950-ig készült. Nyilvántartásukban német családi nevek szerepelnek, amelyeket tíz, húsz vagy még több nemzedék viselt. Az áttelepülésük után megjelennek „idegen”, angol eredetű családi nevek is, amelyeknek viselői a hutteri testvérek missziói tevékenységéből származtak. A jelenség úgy is magyarázható, hogy a sajátos hutteri gazdálkodás, a zárt (endogám) közösség nem volt annyira ellenszenves a modern emberek szemében. Életmódjuk többeket vonzott. Bizonyára őket is katekumenizálták. Mindenesetre ez is bizonyíték az anabaptista hutteri testvérek missziós magatartása mellett.

Az ellenség rendíthetetlen kitartással örökké mocskolja őket, és ez hazánkban is talál módot lapokban, elektronikus eszközökben, könyvekben. A történelmi igazságszolgáltatással több évszázad óta adós maradt nekik az emberiség. Koholt rágalomokkal, ostoba pletykákkal („nőközösség”) és féltékeny irigységgel találkozik az ember a világ más helyén is. Ezek között legenyhébb vádak, hogy nem haladnak az idővel, visszamaradtak, elzárkóznak a technikai civilizációtól. A mai kommunikáció eszközei, a féltudományos tévelygés és tévelyítés hangos ezeknek a számtalanszor megeáfort vádaknak az ismételtetésével.

Sajnos minden időkben és felekezeti rétegben vannak még irántuk fenntartások. Az őket elpusztító, a világ túlsó sarkára üldözött egyháziak nem hajlandók elismerni a mai napig a „harmadik reformáció” érdemeit és létjogosultságát. Nehogy tetézzük mindezt azzal, hogy a világtörténelem legönzletlenebb közösségét harácsolóknak, az emberek üdvétől elforduló képmutatóknak állítsuk! A tudatlanság és az emberi gyarlóság néha összetéveszti a gyöngyszemet a talmi hamisítvánnyal, és nem tulajdonít értéket annak, amiért érdemes áldozatot hozni (Mt 13:45).

*

Felvetődtek a kérdések: Missziós gondolkodású volt-e ez a nép? Introvertáltságuk rabjaiként éltek a saját külön világukban? Gazdagították magukat, halmozták birtokaikat, ha mindjárt nem az egyéni, de kommunáik tulajdonát? – Talán ismeretünk fogyatékosága vetít torz árnyékot hófehér jellemükre?

A jó hírnevű szellemi előfutárok segítenek fölismereni mulasztásainkat, részlegességeinket és egyoldalúságunkat, ami még akaratlanul is felszínre bukkan a mai öntelt embertől el nem választható szkepszis nyomán.

1998. március 13. Kiegészült 2000. április 7.

Jegyzetek:

¹ A dolgozat elhangzott a BTA lelkészjelölt hallgatói előtt 1998. március 13-án.

² *Szebeni Olivér: Anabaptisták.* A reformáció harmadik ága. Magyarországi Baptista Egyház, Budapest, 1998.

³ *Földesi Tamás: Mission and Proselytizing: The Hungarian Case* (Misszió és áttérítés Magyarországon) Megj.: Journal of Ecumenical Studies. Temple University, Philadelphia, PA., 1999. A szerző vallási kérdésekben jártas jogtudós.

⁴ Talán az ipartól vették át: *das Werk*. Sok gyárnak a nevében volt jelen a „mű”. Egyik legátfogóbb írásuk címe: A növekvő mű (Das wachsende Werk). A magyarba át nem hozott kifejezés helyén áll a mindent magába foglaló „misszió”.

⁵ *Wilhelm Wiswedel: Die alten Täufergemeinden und ihr missionarisches Wirken* (A régi keresztlő közösségek és missziós működésük). 1943

⁶ A német kifejezést használva, ahogy a gyülekezetek ránk hagyományozták: *die Sendbriefe*.

⁷ Az eredeti latin missio, missionis főnév pontos fordítása szerint „kiküldés, elküldés”.

⁸ *Maria H. Krisztinkovich: An Annotated Hutterite Bibliography.* Pandora Press, Kitchener, Ontario, Kanada, 1998.

⁹ *R. Friedmann, A. Mais: Die Schriften der Hutterischen Taufergemeinschaften. Gesamtkatalog ihrer Manuskriptbücher, ihrer Schreiber und ihrer Literatur.* (A hutteri keresztlő közösségek iratai. Kézirataik, írásaik és irodalmuk teljes katalógusa). Hermann Böhlau Nachf. Wien, 1965.

¹⁰ Talán Thymnus Serpyllum rendszertani néven. Apró félcserje, fűszeres illatú, bélgörcs ellen, mézelő virággal. Erősítő teát főznek belőle a Székelyföldön.

¹¹ *Krisztinkovich Béla: Anabaptista orvosok.* Megj.: Communicationes ex Bibliotheca Historiae Medicae Hungarica. Budapest, 1961. 20. sz. 88–117. lap.

¹² Krisztinkovich Béla kiadatlan kézírata a szerző tulajdonában.

¹³ *Demkó Kálmán: A magyar orvosi rend története... a XVIII. sz. végéig.* Budapest, 1894.

¹⁴ VI. Pospisil írása a négy évszázados évfordulóról. *Rozciavac*, 1992, 3. szám, címlap, 36. oldalon egyik könyvének címlapja, a 4. és 6. oldalon imádságai.

Helyesbítés

A Szolgatárs 2000. első negyedévi számában tévesen közöltük dr. Gyököcsy Endre írásának címét. A helyes cím: A szeretet pszichofiziológiája, mely az Életápolás című könyvében a 65. oldaltól olvasható.

Levéltárunk dokumentumai

75 évvel ezelőtt, 1925-ben írta az alábbi levelet *Stumpf Jenő* (1878–1929), a kárpátaljai magyar baptista misszió sok áldozatot és szenvedést vállaló munkása.

Ő és családtagjai közül – itthon és Amerikában – számosan álltak és állnak ma is az Úr szolgálatában. Mindannyian ismerjük és szeretjük 1902-ben született fiát, sokunk *Jenő bácsiját*, Krisztus katonáját, aki édesapja nyomdokait jár, s hosszú életében neki, családjának és hittestvéreinek is bőven jutott a szovjet kommunista-ateista uralom terrorjából.

Idős Stumpf Jenő tájékoztatójában saját életéről és munkásságáról, a 20. század első közel harminc évének munkácsi baptistáinak tevékenységéről vall, amely egyben missziótörténetünk egy szeletét is megörökíti. A levél, melyet az akkori magyarországi baptista közösség vezetőségének küldött, az anyaországgal történő kapcsolattartás egyik megnyilvánulása volt.

Zágoni Jenő

Baptista Hitközség Munkács
Püspök u. 26. sz.
Munkács, 1925. február 23-án

A munkácsi misszió rövid története

1897 november havában Sátoraljaújhelyen megösmertem az igazságot és a következő év június havában alámerítettem. Ekkor 19 éves voltam.

Szívemnek egyedüli vágya az lett, hogy a nyert igazságot szülővárosomba vigyem. De ez nem ment könnyen, a sátán minden eszközét felhasználta ellenem. Legjobban fájt, hogy édesanyámat is ellenséggé tette, ki mint „jó” római katolikus a „rózsafüzér”-ben tevékenykedett. De az Úr erősebb volt, s alig telt el egy fél év, édesanyámon kívül a rózsafüzér vezetőnöje és két ifjú nyert bibliai keresztséget. Ekkor hazaköltöztem, kibéreltem egy termet és berendeztem padokkal és szószékkel. De a papok annyira befolyásolták az embereket, hogy senki nem mert jönni imaházunkba. Ezért az utcán játszadozó gyermekeket hívtam be, kiknek szép bibliai képeket adtam, majd egy-egy bibliai versre tanítottam meg őket. Így Isten segítségével megalakult a vasárnapi iskolánk 50 taggal. Azonban ez rövid ideig tartott, mert a hitoktatók és tanítók rábírták a szülőket, hogy gyermekeiket tiltsák el, ennek dacára karácsonyi ünnepélyünkön 25-en szavaltak, kik közül többen megtértek. Egy családból öt gyermek járt, kik közül a 4 idősebb elmaradt és csak a 3 éves Sándorka nevű fiúcska maradt meg. A szülők próbáltak rá hatni, a következőképpen ijesztették: „Ne menj oda, kisfiám, mert ott az ördögöt imádják”. „Az nem igaz” – mondta a kisfiú „mert akkor úgy énekelnék: Gyermekek, jöjjetek, ördög elé fogunk állani”. „Hát ti hogy énekeltek?” „Gyermekek, jöjjetek, Jézus elé fogunk állani”. És hívta a szüleit, hogy ők is hallgassák meg. A szülők el is jöttek, és meggyőződtek róla, és nemsokára felvették magukat gyülekezetünkbe.

Ebben az időben a Brit és Külföldi Bibliatársulatnál voltam alkalmazva. Ellenségeim a társulatnál feljelentettek, hogy az embereket lázítom. Ezért át lettem helyezve Békésre, hol sok jót és szépet tanultam.

Hogy a megkezdett munka félbe ne maradjon, Budapestre utaztam, hol *Csopják és Udvarnoki* testvéreket kértem, hogy karolják fel munkaföldünket, és küldjenek ki valakit, aki a munkát folytassa. *Brassoványi* testvért küldték ki, akit egy ideig anyagilag is támogattak. Nemsokára ismét hazajöttem és a munkát továbbfolytattam. Sok üldözéssel mentünk át a hatóságok részéről is. Keresztségeinket éjjel a várostól távol végeztük. A rendőrség bibliát, énekes- és egyéb könyveket elkobozott. De mi kitarítottunk s ezek elmúltak.

Azután időközönként több testvér látogatta munkaföldünket, kik segítettek a misszióban. Legtöbb időt azonban *Varga József* testvér töltött köztünk, ki sok nehézséggel küzdött, de végül elfáradt és itthagya vidékünket.

A háború tartama alatt a vidéki misszió szünetelt, mivel én is katona voltam, azonban Munkács élénk munkát fejtett ki. Ugyanis a katonaság részére főhadiszállás volt, így sok katona fordult meg imaházunkban, kik közül sokan megtértek. A forradalom alatt még nagyobb ébredés volt, mint bármikor. Ebben az időben *Czine* testvér is itt tartózkodott, ki sokat segített a munkában. Miután gyülekezetünk tagjai politikával nem foglalkoztak, így keveset szenvedett gyülekezetünk a folytonos változások idején.

1920. január 1-től 1924. decemberig 284 lelket merítettünk alá, ez idő alatt lett 17 új állomásunk. 1923-ban hitközséggé alakultunk Munkács központtal. A benyújtott egyházi szervezeti kérvényünket és hitvallomásunkat a kormány jóváhagyta. Az 1924 év elején Nagydobrony központtal, *Kántor Ferenc* testvér vezetésével Eszeny, Ágcsernyő, Bodrogvécs, Zemplén és Ladamóc külön körre alakult. 1925-ben Munkácson új kápolnát építettünk, melynek október 5-én megtartott ünnepélyes megnyitása alkalmával jelen voltak Udvarnoki testvér Budapestről, *Makó Mihály* testvér Losoncra, az itt üdülő *Fodor* testvér Miskolcra és *Kántor Ferenc* testvér Dobronyból.

Megemlítenéd még az ifjúsági egyesület működése, melyben *ifj. Stumpf Jenő* mint az ifi egyesület megszervezője tevékeny és áldásos munkát fejtett ki.

Mindezekért az Úré legyen a dicsőség – és továbbra is kísérje áldása munkánkat!

Stumpf Jenő

Vándor

*A nyugtalan patak lelkét szeretted,
suhogó völgyek útjait követted.*

*Gyönyörködtél gátnál, zubatagoknál,
de mindig új szépség után futottál.*

*Mi lenne, hogyha egyszer nem sietnél
s megállnál egy tónál: Genezáretnél?*

Áprily Lajos

Bereczki Lajos

A vallási jogegyenlőség és az egyházi szükségek teljesítésének ügye az 1848-as törvények tükrében

A törvények

A Protestáns Egyházi és Iskolai Lap 1848. április 16-án megjelent számának vezércikke így kezdődött: *„A feltámadásnak bármás ünnepét üljük a napokban. A természet új életre ébred az enyészetes télnek álmaiból; a keresztyénség nemsokára hangoztatandja a Krisztus feltámadott szózatot és a szabadság diadalmasan tördelvéen szét a szolgaság lánczait, magasabb életet áraszt és ébreszt mindenütt. Fogadják hozsannával a feltámadás bármás ünnepét! A legújabb törvénycikk a vallás dolgában egyik szüleménye a ránk virradt azon szabadságnak, mely a lelkiismeretről s az istentiszteletről leoldá a bilincseket.”*

V. Ferdinánd király 1848. április 11-én berekesztette az utolsó rendi országgyűlést, és szentesítette törvényeit. Ezek nem változtattak ugyan hazánk Béctől függő közjogi helyzetén, a Pragmatica Sanctio és az 1791 : X. törvénycikk érvényben maradt, de lerakták a polgári, parlamenti Magyarországnak alapjait. Az ún. áprilisi törvényekben többek között kimondták az úrbéri szolgáltatások utólagos kárpótlással történő azonnali megszüntetését, a jobbagyfelszabadítást, a köztelherviselést, a felelős magyar minisztérium megalakítását, rendelkeztek az évenkénti országgyűlésről, és az országgyűlés követéinek népképviselő útján történő megválasztásáról.

A XX. törvénycikk „A vallás dolgában” megnevezést kapta. Nyolc paragrafusból áll. Az első az unitárius egyházat a törvényesen bevett vallások közé sorolta. E törvény létrejöttét az unitáriusok a kolozsvári Egyházi Képviselő Tanács 1848. április 18-án tartott ülésén vették tudomásul, s örömeiket azzal is kifejezték, hogy feliratot intéztek a miniszterelnökhöz. (Az 1848. XX. tc. értelmében bevett felekezetnek minősült: 1. latin, görög és örmény szertartású római katolikus, 2. református, 3. evangélikus, 4. unitárius, 5. ortodox-szerb és román.) A XX. törvénycikk két legfontosabb paragrafusát idézzük most. A második paragrafus az uralkodó vallás létjogát tagadva kimondta: *„E hazában törvényesen bevett minden vallásfelekezetekre nézve, különbség nélkül, tökéletes egyenlőség és viszonyosság állapítatik meg.”* Ezzel a katolicizmus megszűnt államvallás lenni. Az egyenlőség és viszonyosság azt jelentette, hogy bármelyik felekezetből bármelyikbe szabadon át lehetett térni, a törvény előtt egyenlők voltak, egymás iskoláit szabadon látogathatták, a polgári és politikai jogok gyakorlása terén az egyházak tagjai egyenjogúak voltak. A következő, a harmadik paragrafus később sok vitára adott alkalmat, mert csak a végrehajtást elodázó kerettörvény lett. Eszerint: *„Mind a bevett vallásfelekezetek egyházi és iskolai szükségéi, közállammi költségeik által fedeztessenek, s ez elvnek részletes al-*

kalmazásával a ministerium az illető hitfelekezetek megballgatásával a közelebbi törvényhozás elibe kimerítő törvényjavaslatot fog előterjeszteni.” Mindenesetre ez az első törvény Magyarországon, amely a közoktatás anyagi fedezetéről intézkedik, mégpedig úgy, hogy erről az állam gondoskodik a központi költségvetésből.

A jogi egyenlősítés folyamánként a támogatásbeli egyenlősítés elve következett. Ennek következtetés véghezvitele esetén szekularizálni kellett volna a felekezetek, elsősorban a katolikus egyház hatalmas birtokvagyonát, s ebből, ill. az állami költségvetésből a számaránynak megfelelően kellett volna finanszírozni az egyházi és iskolai kiadásokat.

Az áprilisi törvények között van még három, mely egyházi vonatkozású. A végrehajtó hatalmat a felelős magyar minisztérium kezébe letevő III. törvénycikk hetedik paragrafusa kimondta, hogy az érsekek, püspökök, prépostok és apátok kinevezése a felelős magyar miniszter ellenjegyzésével a királyt illeti meg. A törvény tehát továbbra is elismerte a király főkegyúri jogát, amelyhez a katolikus főpapság ragaszkodott, mert védelemnek érezte a politikai változásoknak kitett kormányzati hatalommal szemben. A IX. törvénycikk eltörölte a robotot, a dézsmát és más szolgáltatásokat, s ez az egyháziakat mint feudális földesurakat is érintette. A XIII. törvénycikk a papi tized megszüntetéséről rendelkezett. Mivel az egyházi rend minden kárpótlás nélkül lemondott a tizedről, az ország rendjei ezt a haza oltárára tett áldozatként értékelték és törvénybe iktatták. Ahol a lemondás az alsópapság megélhetését érintette, ott a király a minisztérium által illő ellátásról (congruáról) gondoskodik.

Háttér és előzmények

Az 1848 : XX. törvénycikk társadalmi igénynek kívánt eleget tenni a forradalmi jelszavak jegyében. A márciusi ifjak által fogalmazott „12 pont”-ban a negyedik helyen állt: *„Törvény előtti egyenlőséget polgári és vallási tekintetben.”* Az ehhez hasonló megnyilvánulások nem voltak ritkák abban az időben. A Tiszántúli Református Egyházkerület által 1848 márciusában készített javaslatok pedig egyértelműen kihatottak a törvény előkészítésére és megszövegezésére. *Szoboszlai Pap István* püspök egyházkerületi gyűlést hívott össze 1848. március 22–23. napjaira, melyen többek között egy 10 pontból álló „kérelemlevelet” állítottak össze, és azt eljuttatták az országgyűléshez. Az első két kívánalom így hangzott: *„1. Kívánjuk az általános lelkiismereti szabadságot, hitfelekezetek közötti teljes és tökéletes egyenlőséget és viszonyosságot, következésképpen az uralkodó és bevett vallásoknak nevét, emlékezetét, eszméjét örökre megszüntetni kívánjuk. 2.*

Kívánjuk, hogy minden vallásbeli felekezetek szükségéit az állam kincstára teljesítse, hivatalnokait az állam fizesse, nyugdíjazza, felekezeti népesség arányában."

A vallásügyi törvényjavaslat március 31-én került tárgyalásra, Kossuth Lajos terjesztette elő az alsó táblán, ahol ~~egyhangúlag elfogadta azt. Ennek ezel kétszázöt~~ban felhívta Kossuth 1871. január 12-én Torinóban keltezett levelét, melyben azt írta, hogy legjobban szeretne volna az „uralkodó vallás szörnyetegét” azzal megszüntetni, hogy az állam egyik egyháznak sem ad semmit. A protestánsoknak eddig sem adott, s ezután a katolikusoknak sem fog állami ellátást adni, de ő és pártja érezték, hogy ezzel a klérust Bécs karjaiba kergették volna.) A főrendiház is elfogadta végül az eredeti törvényjavaslatot, bár a katolikus főpapság heves vitát gerjesztett. Scitovszky János pécsi, Ocskay Antal kassai, Fogarassy Mihály skodári püspökök felszólalásai során a második, de főképp a harmadik paragrafusban foglaltakat támadták. Féltették a katolikus egyház jogait, vagyonát és alapítványait. Katolikus és protestáns részről számos hozzászólás elhangzott még, közöttük csillapítólag hatottak két református főúr – báró Vay Miklós és gróf Teleki Domokos – szavai, akik alaptalannak minősítették a katolikus aggodalmakat. Az udvar is mérlegelte a szekularizáció várható lehetőségét, de úgy látta, hogy elháríthatja megvalósulását a király legfőbb kegyúri jogának ismételt megállapításával. A protestáns köröket az államnak az egyházak belügyeibe való beavatkozásának, sőt az esetleges államosításának a kérdése foglalkoztatta. Túlsúlyban maradt azonban az a mértéktartó vélemény, hogy az egyház nem mondhat le önrendelkezési jogáról. Az ezzel járó kötelezettségeinek vállalása mellett azonban elvárható annyi államsegélyt, amennyivel intézményeit a kor színvonalán fenntarthatja.

Az előzményekbe beleérthetjük természetesen a protestánsok több évszázados küzdelmét a vallásszabadságért és jogegyenlőségért. Beleérthetjük az 1791 : XXVI. törvénycikk elfogadásával megindult folyamatot, mely a reformkori országgyűléseken kapott új lendületet. 1825-től rendszeresen tárgyaltak vallásügyi kérdéseket az országgyűléseken. A fő problémát a vegyes házasságok, az ezzel összefüggésben lévő reverzálisok, és a katolikusból protestánsra való áttérések jelentették. A korszak szabadelvű közhangulatát jellemezte az is, hogy a liberális katolikusok a protestáns követekkel együtt léptek fel, és ők is felemelték szavukat a súlyos visszaélésekkel kapcsolatban. Kölcsey Ferenc írta naplójában: *„Mikor a linzi békét és bécsi szerződést még vérrel kellett kiküzdenni, ki merete volna jövendőlni, hogy 1833-ban a magyarországi gyűlésen a Luther és Kálvin fiait hallgatva nézik, míg Pázmán hitének sorsosai érettiük egymással veteledve szólnak.”* Meg kell azonban állapítanunk, hogy 1848-ig a magyar országgyűlés nem fogadott el olyan törvényt, a király vagy a kormányzati dikasztériumok sem adtak ki olyan rendelkezést, amely a római katolikus egyház államegyház voltát megszüntette volna.

Az egyházak elképzelései és törekvései

A protestáns közvélemény lelkesen fogadta az áprilisi törvényeket, benne a XX. törvénycikket. Az evangélikus egyházban pl. a bányai kerület püspöke, *Szeberényi*

János az 1848-as törvényeket többre értékelté, mint a protestantizmus biztonságát szavatoló összes törvényt és békekötést együttvéve.

A vallásügyi törvény alkalmazásáról azonban az egyházi gyűléseken, valamint a Protestáns Egyházi és Iskolai Gyűlési Társaságjának elnökéi és tanácskozásai felhívásokban az állami támogatásról, az egyházak autonómiájáról és az iskolák jövőjéről folyt a polémia. Lényegében két táborba sorolhatjuk a vitázókat. Az egyik fél a teljes egyházi önkormányzat fenntartásának fontosságát hangsúlyozta. Szerintük az 1848 : XX. törvénycikk ezt nem rombolhatja le. *„Sem a status, sem az emberiség, sem a tudományosság alapos vádat nem emelhet a protestáns szellem működése ellen, és legkevésbé a magyar protestantizmus ellen, és az garancia arra nézve, hogy e status az új Magyarország leghűségesebb és legmunkásabb souverainját találván a protestantizmusban, annak működésének előmozdítására bizvást adhat segítyezést anélkül, hogy működésébe beavatkoznék...”* A másik álláspont képviselői nem ragaszkodtak egyházuk önkormányzatához. Megengedhetőnek találták még azt is, hogy a püspököket az egyház három jelöltje közül a vallás- és közoktatásügyi miniszter nevezze ki. Volt olyan vélemény, mely szerint a minisztériumnak joga van megváltoztatni az egyház szerkezetét, mert az államnak csak a vallást nem szabad befolyásolnia. Az állami fizetés módjáról és mértékéről is különféle vélemények láttak napvilágot. Egyes tervek a lekipásztörök és tanítók fizetését teljesen az államra óhajtották hárítani, lemondva az egyházi tisztviselők javadalmi földjeiről. Mások szerint a lelkészek és tanítók fizetését alapvetően a gyülekezetek biztosítsák, az állam csak egészítse ki. Voltak, akik bármiféle állami támogatás esetén veszélyeztetve látták az egyházi autonómiát. A nézetek az iskolaiügy kérdésében ütköztek a legélesebben. Az egyik fél az iskolák teljes államosítását sürgette. *„Legyenek az iskolák közösök, csak ez az út, melyen a honnak sokféle nemzetiség, nyelv, vallás által különben is annyira szétépett népe összeolvadhat, nem nyelvben és hitben, hanem mind a magán, mind a közélet érdekében sokkal több, testvéri szeretetben.”* Az unitáriusok a már említett Kolozsváron fogalmazott és a miniszterelnökhöz intézett feliratukban leszögezték: *„A nevelés ügyét az álladalomnak kell rendeznie és vezetnie, hogy e tekintetben, miután a lelkiismeret szabadsága biztosítva van, a nevelés munkája irányításában vallásfelekezet nem léteztetik.”* Haubner Máté dunántúli evangélikus püspök szerint a hatékonyabb iskolarendszer érdekében minden népiskolát közössé és községivé kell nyilvánítani, a párhuzamosan működőket össze kell vonni. Az elemi iskolákban meg kell szüntetni a felekezeti hittant, helyette a minisztérium készíttessen egységes erkölcsstani olvasókönyveket. A másik fél továbbra is alapvetőnek tartotta az egyházi jelleg biztosítását. Iskoláikat államsegéllyel pótolva régi alapítványaikból kívánták fenntartani. A református Ballagi Mór akadémikus az egyházak iskolai autonómiáját támogatta. A népiskola utáni népnevelést a lelkészekre akarta bízni, ebben látta az egyház jövőjét. Egyébként is az egyházak teljes iskolai autonómiája nem zárja ki a nyitottságot a társadalom aktuális problémái iránt. Mire az állammal való tárgyalás sorra került, a protestáns egyházak a teljes iskolai autonómia mellett áll-

tak ki. Az államosítás és az autonómia híveinek közös aggodalma is volt. A katolikus egyház túlzott befolyásától akarták óvni egyházaikat és iskoláikat. Az államosítás pártolói számára a liberális állam jóval kisebb veszélyt jelentett az iskolákra, mint a katolikusok túlereje. Sőt az államban még szövetségest is láttak. Az autonómia megtartását akarók úgy vélték, hogy egy többségében katolikus országban az államosított iskolák előbb vagy utóbb a katolikus szellemiség befolyása alá kerülnének.

Az 1848 : XX. törvénycikket az alsóházban a katolikus vallású követek is megszavazták. A főrendiházban a püspöki kar szónokai a vallásegyenlőség elve ellen nem emeltek kifogást, támadták azonban a viszonzosság elvét, s tiltakoztak a harmadik paragrafust illetően. Mivel módosító indítványait nem fogadták el, a főpapság óvást emelt a XX : törvénycikk ellen. Április 7-én *Római János* csanádi követ a katolikus autonómiára vonatkozó törvényjavaslatot nyújtott be. *Deák Ferenc* igazságügy miniszter méltányosnak tartotta a felvetést, egyben sajnálkozását fejezte ki, hogy ilyen későn került az országgyűlés elé. Végül a katolikusok beleegyezésével levették a napirendről. Az áprilisi törvények elfogadását követően a püspökök körlevelei arra utalnak, hogy a katolikus egyházi körök örömmel üdvözlik az átalakulást. A polgári berendezkedést az egyház tanítása szerint is úgy tekintsek a lelkészek, írja pl. április 20-án kelt körlevelében *Zichy Domokos* veszprémi püspök, „mint az ember földi viszonyainak Isten hatalmával is megerősített rendjét, melyet mindenki tisztelni, és ahhoz alkalmazkodni tartozik.” Az alsópapság soraiban hamar mozgolódás kezdődött, s a szerzetesrendek is reformokat kezdeményeztek. Példaként innen is, onnan is egy-egy esetet vegyünk szemügyre! Már áprilisban a pesti lelkészkedő papság egy része tizenkét pontból álló röpiratot tett közzé, melyben a cölíbatús eltörlését, a nemzeti ruhaviseletet, a szakáll és bajusz engedélyezését, a magyar nyelvű liturgiát követelték. A ferencesek is belső átalakulásokat kívántak, s végrehajtásukra *Albach József Szaniszlót* kérték fel. *Albach*, aki korának egyik legnépszerűbb prédikátora volt (*Széchenyi István* gyóntatója), kitért a feladat elől betegsége miatt, és mert meggyőződése volt, hogy az átalakítás felesleges, mivel a szerzetesrendeket eltörlik, sőt az egyház befolyása az iskolákra is megszűnik, ha nem így történne, az szerinte „valóban szerencsétlenség volna”. A katolikus főpapság számára meghatározó fontosságú kérdés volt, hogy a bevett egyházak jogi egyenlősítésével együtt jár-e a vagyoni és kormányzati harmonizáció is. Az előbbi az egyházi javak szekularizálását és az egyházak állami költségből való fenntartását jelentette. Az utóbbi a katolikus egyház önkormányzatának megalakítását tette volna szükségessé. 1848. április 8-án Pozsonyban *Scitovszky János* pécsi püspök lakásán gyűltek össze a főpapok, hogy a XX : törvénycikk következményeiről tárgyaljanak. Egyetértésre jutottak, hogy egyháziakból és világiakból álló autonómia létesüljön, amelynek fő feladata az egyház vagyonának, alapítványainak kezelése, az egyházi iskolák fenntartása és felügyelete. Így elhárítható lenne a vagyon szekularizálása. (Számítottak természetesen a katolikus Habsburg-uralkodó patrónusi oltalmára is.) A katolikus püspöki kar tehát önvédelmi akcióinak részeként kezdeményezte az autonómia megteremtését. Célja volt

még ezzel az államtól való minél nagyobb függetlenség elérése is, hogy zsinatokat tartson, a belső megújulást elősegítse.

A katolikus egyház vagyonát nem szekularizálták 1848-ban. Birtokállományát annyi veszteség érte, amennyi a jobbágyfelszabadítással függött össze. Nem valósult meg az autonómia sem. Egyrészt azért, mert a szabadságharc körülményei nem kedveztek az ügynek, másrészt azért sem, mert a püspöki kar is megosztott volt politikailag. Akik a főkegyúri jogot gyakorló uralkodóhoz ragaszkodtak, és szembe fordultak a magyar kormánnyal, azok már nem tartották aktuálisnak és kívánatosnak az autonómiát. Tekintetbe kell venni a további akadályok sorában, hogy az önkormányzatnak szabályoznia kellett volna az egyes egyházi szintek közti viszonyt, s ennél is problematikusabb volt a klerikus és a világi elem viszonyának szabályozása. Nem hagyható figyelmen kívül az autonómiára törekvés kapcsán a főkegyúrhoz (alacsonyabb szinten a kegyurakhoz), valamint a Szentszékhez fűződő viszony mikéntje.

Kísérletek a vallásügyi törvény végrehajtására

Az 1848 : XX. törvénycikk végrehajtása körül kezdettől fogva nehézségek mutatkoztak. A protestáns egyházaknak rövidesen látniuk kellett, hogy másként fest a törvény papíron és másként a valóságban. A miniszteriumot maga a törvény utasította, hogy az érintett felekezetek meghallgatásával az országgyűlés elé részletes javaslatot terjesszen be. A harmadik paragrafus gyakorlati megvalósítása érdekében báró *Eötvös József* vallás- és közoktatásügyi miniszter előbb augusztus 1-re, majd egy hónappal későbbre értekezletre hívta a három protestáns egyház képviselőit.

A meghívottak némileg keserűen készülődtek a tanácskozásra. Egyrészt azért, mert *Eötvös József* „az egyházi és iskolai reformról” tartandó értekezletről írt, ők viszont úgy látták, hogy ez nem lehet miniszteri konferencia tárgya. Az ilyen reformok egyházaik autonómiájába tartoznak. Másrészt bántó volt a meghívón szereplő elnevezés is, mert „helvét és ágostai hitűeket” említett, holott az 1844 : III. törvénycikk által használt „ágostai és helvét hitvallású evangéliumiak” megnevezéshez ragaszkodtak, vagy az „evangéliumiak” elnevezéshez, mert „náluk nem a hitvallás, hanem az evangélium a norma fidei.” Ugyancsak sértőnek találták a protestánsok a kultuszminiszter népiskolai törvényjavaslatát, mivel azt megkérdésük nélkül terjesztette az országgyűlés elé. (A képviselőház 1848. augusztus 3-tól 12-ig tárgyalta a népoktatási törvényjavaslatot, amelyet – jelentős módosításokkal – elfogadott. A felsőház azonban augusztus 25-én – a súlyos politikai helyzetre hivatkozva – az országgyűlés legközelebbi ülészakára utalta át a törvénytervezetet. Így *Eötvös József* javaslatából 1848-ban nem lett törvény. Akkor ezt mind a protestánsok, mind a katolikusok megaláztatással fogadták.)

1848. szeptember 1–7. között került sor az értekezletre Pesten, melynek megnyitásakor a tisztántúli református kerület képviselői az eseményekre való tekintettel a tárgyalások elhalasztására tettek indítványt. Ezt azonban a

többség nem támogatta. Így azután az evangélikusok, reformátusok és unitáriusok előbb külön-külön, majd szeptember 3-án a pesti vármegyeház nagytermében közösen tanácskoztak. Néhány óra alatt egységes álláspontra jutottak. Kívánalmaikat – melyek jóval szerényebbek voltak a korábbi hónapokban fogalmazott követeléseiknél – Szoboszlai Pap István református püspök terjesztette a miniszter elé, mint a három protestáns felekezet által választott küldöttség megbízott szónoka. A protestáns vezetők egységesek voltak abban, hogy a legteljesebb autonómiát kívánják megőrizni, és az iskolák egyházi jellegéhez ragaszkodtak. A püspök kijelentette, hogy az anyagiak tekintetében tudomásul vették, a háborús állapotok miatt rövid távon nincs kilátás az ígért állami támogatásra. Ezért csak annyit kérnek, hogy ahol a lelkészek a tized eltörlése miatt jövedelem nélkül maradtak, ott segítsen az állam. Egyébként a falusi papok és tanítók részére csak jövedelemkiegészítést kértek. A jövőre nézve ragaszkodtak eddigi alapítványaik kezeléséhez, és csak az egyházi munka ellátásához ezek jövedelmén felül hiányzó összeget kérték az államtól. Eötvös József vallás- és közoktatási miniszter válaszában a rendelkezésre álló csekély anyagi eszközökre mutatott rá, s közölte, hogy segítségként egy millió forintnál többet nem ígérhet. Kijelentette még, hogy a protestánsok kívánalmait az országgyűlés elé terjesztendő törvényjavaslattal szeretné teljesíteni, úgy azonban, hogy a bevett vallásfelekezetek egyikének érdekei vagy elvei se szenvedjenek sérelmet. Ez utóbbi nagyon lehűtötte az idős püspök és a protestáns vezetők lelkesedését, mert a bécsi béke hírhedt záradékát hallották ki belőle. Szoboszlai Pap István fel is jegyezte: „*Úgy tetszett, mintha amaz örökre gyászos emlékei szavak újultak volna meg. Absque tamen praeiudicio romano catolicae religionis.*”

Az 1848 : XX. törvénycikk végrehajtása elmaradt. A megindult szabadságharc nagy mértékben emésztette az állam anyagi erejét, és a felgyorsult események sodrában perifériára szorultak az egyházpolitikai kérdések. Maguk a protestánsok sem sürgették igényeik gyors kielégítését, mondván: „*A protestáns egyházaknak is vannak követeléseik az álladalom s a társaságok irányában az egyenlőség és viszonyosság alapján... De mi ... szent kötelességnek ismerjük igényeink és követeléseinkkel háttérbe húzódnai, sőt mindent gondosan távoztatni, midőn legnagyobb egyesítésre van szükség, mert a haza mindenek előtt.*”

Az előadást egy Kossuth Lajostól vett idézettel zárom: „*Protestáns vagyok, nemcsak születésre és nevelésre protestáns, hanem meggyőződésből. De kijelentem, hogy ugyanolyan lelkesedéssel küzdenék azért, hogy a katolikusoknak kivújjam a vallásszabadságot, mint ahogy a protestánsokét kivújjam és egyúttal minden ember számára biztosítsam szabad vallásgyakorlata védelmét.*”

Az Országos Protestáns Napok Központi rendezvényei keretében Sopronban 1998. október 28-án elhangzott előadás szerkesztett változata.

Fohász

*Köszönöm azt, Uram, hogy élek,
Köszönöm azt, hogy ép hitem,
S hogy e világban im, a lélek
Gyönyörű házát építem.*

*Köszönöm azt, hogy sok bajomban
a Te Igéd vigasztalás,
s hogy ahol ennyi fájdalom van,
tovaröpít egy jó varázs.*

*Valami mindig talpra állít,
valaki mindig megsegít,
rövid utunk kálváriáit –
járva az átkok berkeit.*

*Köszönöm azt, hogy vársz a Mennyben,
s hívogató szód rámtalál.
A sárgas, kék régtelenben
köszönöm azt, hogy nincs balál.*

Bede Anna

Hogy példa is lehessünk

*Ha már egyszer kiváltál milliárdok
félelmes nyüzsgéséből ha kemény
léptekkel utamba kerültél
ha már egyszer én is oly biztosan
vartalak mint ki régtől tudja jöttöd
ha már a rendhez tartozik találkozásunk
(és mennyi sok minden történt ezért:
fűszál csillag hold nap békék badak
lettek mozogtak diáltak miáltak el):
legyünk hívők szilárdak békéttörők
hogy példa is lehessünk másokért.*

Csorba Győző

Tanács

*Ne gyűlölködj, szeresd felebarátodat,
akár tenmagadat;
vagy győzd meg szíved, bocsáss meg neki,
akár ha üzleti
számításból. Tudhatnád, mennyi örömet
mérgez meg az örök
irigység, sértődés, rossz emlék, feluszult
düh, fojtó árnyu mult;*

*ne bénítson bütlenség, méltatlanság,
mint felfakadt vád;
s bár vérző seb lehet az árulás:
emlék legyen, ne más.
Előre nézz, csak azt edd, ami jó maradt;
a többit a dögmadarak.*

Keresztury Dezső

Gáborjáni Szabó Botond

A „Kossuth, magyarok Mózesese” toposz történeti háttere

A XIX. század első felében a vallási és a politikai szabadság ügye a protestáns felekezetekhez tartozók tudatában elválaszthatatlan volt egymástól. Amint a Tiszántúli Református Egyházkerület 1849 júniusi hivatalos nyilatkozatában olvasható: a Habsburgok uralma alatt eltelt háromszáz évben „nem esett sérelem polgári szabadságunkon úgy, hogy ne sértett volna vallási szabadságunk és viszont.” A Tiszántúli Egyházkerületnek a vallási egyenlőség és viszonyosság érdekében 1848. március 22-én fogalmazott 10 pontos tervezete – amely a 12 pont hatására készült – preambulumban szintén hivatkozott a felekezet „háromszázados szenvedéseire”. Ez a tervezet volt a közvetlen előzménye az 1848. évi XX. törvénynek, amely elvben a teljes vallásszabadságot biztosította. Az Egyházkerület szerepvállalását és politikai döntéseit tehát a szabadságharc idején legalább két tényező befolyásolhatta erőteljesen: a múlt vallási sérelmei és a református teológia alapelvei a mindenkori hatalommal kapcsolatban. A döntéshozók a református közösségeket a Biblia üzenetének aktualizálásával és nemzettudatba épült elemeinek felidézésével mozgósíthatták leghatékonyabban. Ezt a politikai, kultúrtörténeti és teológiai hátteret ezúttal egy levéltári forrás, a debreceni kapuőrök naplója egyetlen sorának vizsgálata világítja meg. 1849. január 7-én az ismert történet szerint a Piac-utcai kapuőr „Kossuth, magyarok Mózesese” bejegyzéssel örökítette meg a Honvédelmi Bizottmány elnökének Debrecenbe érkezését. E kifejezés történelmünk sűrűjébe vezet. Első hallásra csupán egy olyan közösség jellemzését adja, amely a maga korának jelenségeit biblikus fogalmakkal volt képes megjeleníteni. Egy debreceni polgár – abban az esetben is, ha iskoláztatása a helyi lakosság nagy többségéhez hasonlóan a Kollégium alsó tagozatainak látogatására szorítkozott – a legalapvetőbb klasszikus, történelmi, földrajzi és aritmetikai ismeretek mellett valóban ismerte a Szentírást, és Dávid zsoltárainak valamennyi versét. A Kollégium 1791. évi tanítási Methodusában csupán az egyik évfolyam, a grammatisták tanítójának utasítása 39 zsoltár dallamának és szövegének „kivülről” való megtanítását írta elő, és ezen a téren igen keveset változott a reformkori generációk oktatása.

A történet azonban ezúttal nem egyszerűen az alföldi református nép biblikus műveltségéről szól, hanem jóval többről: arról, hogy Kossuth a református teológia értelmében legitim, Isten által küldött szabadítónak minősített. Már néhány nappal a kormány Debrecenbe menekülése előtt *Fésüs András* lelkész szabadító iránti váradalmakról prédikált a Nagytemplomban: „Isten nem tűrheti azt, hogy az ő képét viselő ember illy szánandó elnyomatásban éljen mind örökké. S e gondolatok vágyat költöttek kebleikben egy szabadító iránt, ki az emberi elnyomott jogokat ki fogja vívni.” Fésüs András korántsem véletlenszerűen használja a szánandó jelzőt ebben az összefüggésben, ugyanis – mint látni fogjuk – ez a jelző szerepel Kálvin Institutiójának általa ismert ere-

deti latin szövegében. Kálvin Institutiója és a Második Helvét Hitvallás egyaránt részletezi egyház és állam kapcsolatának alapkérdéseit. E két szöveg nyilvánvalóvá teszi, hogy a reformátorok szerint a polgári hatalom Istentől való, hivatása kétségbevonhatatlan. A hatalom gyakorló bizonyos értelemben Isten eszközei („helyettesei”), akik biztosítják a társadalom békességét, megvédik az alattvalók biztonságát, adóztatnak, bírászkodnak. Irántuk feltétlen engedelmességgel tartozunk, hiszen még a gonosz uralkodó is bűneink ostora. Ha Isten mégis megelégné az elviselhetetlen zsarnokságot, szabadítót küld, vagy pedig egy testületnek (magisztrátusnak) teszi kötelességévé a nép sorsának enyhítését. Kálvin Institutiójának a jogos ellenállást indokló szavaival: „olykor az ő szolgálói közül támaszt valakit... és megbízza azzal, hogy...szabadítsa meg az igazságtalanul elnyomott népet szánandó nyomorúságából... Így szerzett szabadulást az Úr... Izrael népének Mózes által.”

A kortársak közül számosan a korábbi függetlenségi harcok folytatásának tekintették az eseményeket. Nem érdektelen, hogy annak idején a rendek azt a Bocskait deklarálták „magyarok Mózesének” aki önmagáról vallotta, hogy minden igyekezete ellenére őt Isten „mint Mózeset régen a pásztorságból, Dávidot a juhok aklából, a bűjosó számkivetett Jefét kivette és a népnek fejedelmévé... tette.” Kossuth a Tiszántúlon maga is többször hivatkozott Bocskaira. Például Szoboszlóról Debrecenbe érkezve, a kapuőr bejegyzését megelőző napon fogalmazott, 1849. január 6-i felhívásában: „Láttam a vitéz hajdúkat... kik kiütötték Bocskay ősi zászlóját, kiknek a hazáért ontott vérékből a vallás és a politikai szabadság áldása terült a honra a vésznek napjaiban, s kik hivatva vannak megtartani a hazának azon szabadságot, melyet őseik szereztenek...” *Sillye Gábor* hajdúkerületi kormánybiztos ugyanezen a napon kelt „Hazafiúi szózatának” az iméntivel teljesen azonos a vezérmotívuma. Ezek a felhívások a politikai mozgósítás szándékával íródtak, és hatásuk református közegekben nem maradt el.

Az ismert források szerint Debrecenben *Révész Bálint* utalt először Kossuth történelmi hivatásával kapcsolatban Mózesre, a Kollégium deáksága előtt tartott 1848. március 22-i beszédében, amelyben Metternichet „ama szörnyetegnek” minősítette: „te (Kossuth), kinek kezeibe tevő le Isten a mózesi csodatévő vesszőt nemzetünk vezérlésében”. De néhány nappal később, Kossuth nevének említése nélkül *Könyves Tóth Mihály* prédikációja is párhuzamot von a gondviselés küldötte öszövetségi és jelenkori szabadítók között: „Faraó kegyetlenkedik egy elsanyargatott népen. Egyszer, bősziült határozatában kivégeztetni parancsolja e nép minden ficsecsemőit. És az elvesztendő fi-magzatok közül egyet a Nílus sáskoszorúza vidékein habok ringatnak gyékényládában a királyi palotáig, hogy majdan onnét lépjen elő mint a nép szabadítója, mint a Faraó megbüntetője. Nem egyszer a tömlöczbe elzárt, s ott a lángésznek tüzes kínjai között megedzett lelkű férjfiakat, a töm-

lőcből szólítja elő a gondviselés, hogy vonják számadásra és ítéljék el az önkény erőszakoskodó zsarnokait.”

Hasonlóan szól a Szatmári Egyházmegye trónfosztás utáni nyilatkozata is: „akik kivívták a polgári (szabadságot), nem ölhetik meg annak alapját, a lelki szabadságot... mint ilyenek tekintünk hála és reménytelve országunk kormányzójára, Kossuth Lajos úrra, mint népünk Mózesére, ki a Magyarot a... háborúk véres tengerin... a népszabadság biztos partjára kivezette.” 1849 májusában *Baló Benjámin* református lelkész aradi prédikációjában a kétfejű sas gonosz karmai közül szabadult magyarság nevében hálálkodott: „a mi magyar Mózesünk, Kossuth Lajos, kinek vezérletével a nemzetgyűlés megírta a világ legszebb oklevelét: a győzedelmes magyar nemzet függetlenségi nyilatkozatát.”

Szoboszlai Pap István tiszántúli püspök az Egyházkerület „hódolat nyilatkozatában” – vélhetőleg éppen az iménti, és a hasonló véleményekre tekintettel – azt is fontosnak látta tisztázni, hogy ezúttal nem egyéni szabadító jelentkezett, hanem az Intitutióban szereplő másik legitim megoldás érvényesült, azaz a fejedelmi önkénnyel szemben a népből alakított felsőbbtség lépett föl: „a nemzetgyűlés által szóla az Úr ítélőleg. És a magyar nép felvidultan zengé: magasztaltassék föl az én szabadításomnak Istene... ki én érettem bosszút áll!”

A kormányforma tekintetében a reformátorok általában nem foglaltak állást, mert szerintük a királyság ugyanúgy eltorzulhat, mint az oligarchia és a demokrácia, így az országolás sokfélesége az isteni gondviselés jóvoltának köszönhető. *Varga Zoltán*, a kérdés kutatója a reformkor református prédikáció irodalmában a közvélekedéstől eltérően inkább a monarchikus államforma eszményítésére talált példát. Jellemző azonban, hogy a korszak legradikálisabb református lelkésze Könyves Tóth Mihály, akit a saját naplója szerint „a francia forradalom és irodalom tett exaltálttá és entusiastává” úgy vélekedett, hogy „Papismus, Absolutismus, Despotismus ugyanazon egy elv.” És ugyanazon egy elvnek tekinti az independentizmust, demokráciát és anarchiát, illetve a konfesszionizmust, konstitucionalizmust és presbiterianizmust is. A demokrácián a közvetlen „népkormánylatot”, az anarchián a „fejedelemtelenséget”, a konstitucionalizmuson pedig a „képviseleti kormányrendszert” értette.

Figyelmet érdemel, hogy hiába hirdette a református lelkészek zöme békeidőben a lehető leglojalisabban „a nincsen hatalmasság hanem csak Istentől” alapelvét, buzdított az uralkodóház tiszteletére, hiába írták elő a református hitvallások a hatóságokért való könyörgést, az ultrakonzervatív közvélemény a református egyházat a rögeszmék következetességével azonosította a felvilágosodás romboló forradalmi szellemével. *Desseuffy Emil* 1849 elején így ír Windischgraetzhez a lázadás okairól: „Három századnak és a legújabb kornak tapasztalata kétségkívül bebizonyította, hogy a forradalmi elem mindig a protestantizmussal azonosította magát.” Karner püspök, aki Windischgraetz kérésére dolgozta ki a papsággal kapcsolatos politikai teendőket, hasonlóképpen vélekedett: a protestáns papság, amely „demokratikus szervezetével fanatikus ellenfele a katolikus uralkodónak és a magyar nép magvának állítja magát... Kossuth párt-

jaként tekintendő”. Az utóbbi vélemények azonban már inkább a hatalom viszonyát mutatják a Református Egyházhoz, mint az egyház viszonyát a hatalomhoz...

A magyarországi zsidóság szabadságharc alatti aktivitását tekintve természetes, hogy Kossuth alakjáról az Öszösvetség népe is megemlékezik. Már Jókai feljegyezte 1849-ben, hogy egy rabbi arról prédikált, Kossuth a régóta várt Messiás. De a hagyomány szerint Kossuthot már ifjú korában megáldotta az újhelyi „látó” rabbi és megjövendölte, hogy „olyan leszel, mint aki meglátta az égő csipkebokrot. A szavad kiáltani fog és pénz, sok pénz terjeszti a neved.”

Amint az eddigiekből is érzékelhető, a „Kossuth, magyarok Mózesé” toposz olyan gazdag kultúrtörténeti háttérből ered, hogy leegyszerűsítés volna kizárólag politikai szempontú vizsgálata. A tágabb összefüggésekkel kapcsolatban *Győri L. János* arra hívta föl a figyelmet, hogy a Biblia lelki táplálékával élők gondolkodásában a zsidó és a magyar nép sorsának párhuzama középkori eredetű örökségünk, amelyet a XVI. században a wittenbergi történelemszemlélet erősített föl, így ennek csupán teológiai megalapozása, és az énekköltészet által a legszélesebb körben való népszerűsítése volt a reformáció műve. Ez „az irodalmi közhellyé kristályosodott analógia” (az egyiptomi fogságból hit által szabadult választott nép példája) mégis főként propagandahordozóként játszott szerepet, többek között függetlenségi harcaink ideológiai előkészítésében és támogatásában, ezáltal a magyar nemzettudat egyetlen utalással mozgósítható elemévé szervesült. Ez a biblikus közeg hordozza *Farkas Andrástól Ady Endréig* számos költőnknek a nemzeti sors végső kérdéseiről szóló mondanóját.

A szabadságharc korából idézett prédikációrészletek jelzik, hogy a történelmi sorsforduló hatására a magyar protestantizmus a XIX. század derekán is a helyzet követelte jól ismert hangon szóló híveihez, és újból visszatért a választott nép párhuzamához, amelynek egyes vélemények szerint a XVIII. században szinte búvópatakként veszett nyoma. A részleges eltűnés oka valójában a magyar állami könyvcenzúra létrejöttében és működésében keresendő. A kéziratos prédikációirodalom tanúsága szerint ugyanis ez a folyamat egy pillanatra sem apadt el. A XVIII. századi „békés növekedés” időszakában természetesen magától értetődően ritkábban bukkanhatott föl a motívum, mint apokaliptikus időkben. De a Nagytemplom szószékén emlegetett „Debreceni Gósen” mindenki számára napnál világosabban jelentette a húsos fazekak között élő, de vallásban és testi-lelki szabadságában fenyegetett cívisváros népét. Az Alföld XVIII. századi parasztfelkeléseinek kivétel nélkül erős vallássérelmi háttere volt. A tanúkihallgatási jegyzőkönyvek szerint a békésszentandrásiak után a mezőtúri és vásárhelyi felkelők is „hitökért és igaz vallásukért” fogtak fegyvert. Bár tudatosan keresték a vezetésre teremtett személyt, ezúttal nem érkezett számukra „nyilvánvaló szabadító”. Az üldözött „magyar református Sion” hívei azonban aligha hallhattak volna annál élesebb és kifejezettebben politikai agitációt, mint amelyet az 1753-as parasztfelkelés kapcsán letartóztatott debreceni legátus prédikációjának szövege hordozott: „Sionnak Síró Szűzleánya. Istennek sok helyeken bé záratott templomi. Jézus Krisztusnak elszéledett, pásztor nélkül való bujdosó juhait!

Édes nemzetünk gyászba borult gyülekezeti! Ti vagytok ennek tanú bizonyosága. Ti Jerusálemnek leánya, akiket az őrizők (a hatalom képviselői) meg vertek és megsebesítettek..." Ugyanezen a vidéken, két évvel korábban, a lakóhelyükről vallási okból elüldözött, kevés ingóságukkal csónakjaikon menekülő gyevek (Algyő) zsoldárok éneklése közben kötöttek ki Vásárhely közelében, a Hód tava partján. Jellegzetes történet, amely megerősíti azt a vélekedést, hogy talán egyetlen protestáns ország népeisége sem tekinti annyira sajátjának Dávid zsoldárait, mint a magyar reformátusság. Erre a jelenségre a generációkon át szenvedett üldöztetés önmagában aligha kínál elégséges magyarázatot, hiszen a cseh és francia protestantizmus történelme sem bővelkedett békés időszakokban.

Jóllehet a szekularizáció hatása a XIX. század folyamán egyre jobban érzékelhető a biblikus háttérű szövegek politikai üzenetének megjelenítésében, a vallási hagyományok mégis elősegíthették egy-egy mű akadálytalan elfogadását, azaz biztosíthatták népszerűsítésének legjárhatóbb útját. *Gyenis Vilmos* utalt először arra, hogy egyes barokk kori munkák nyomán, amelyeknek a címében is előfordul a "trombita" kifejezés – mint *Schultz György* parasztpróféta Jelenések Könyvétől ihletett *Hetedik Trombita* című látomása, vagy *Nyéki Vörös Mátyás*, *Csuzy Zsigmond* és *Szönyi Benjámín* alkotásai, nevezetesen a Készülőt fújó trombita, az Evangéliumi trombita, és az Istennek trombitája – a XIX. században is előszeretettel szerepeltették a nép felvilágosítására szánt, mozgósító tartalmú művek címében a „trombita” kifejezést, mint a mű jellegére való egyértelmű utalást. Talán a legismertebb példa a „Ponyvára került Arany Trombita”, melyet „az Örök Igazság parancsolatjára mondva csinált” *Sárosi Gyula*. A szerző állítólag Kossuth kívánságára írta művét a szabadságharc eseményeinek és személyiségeinek népszerűsítésére – egyes XVIII. századi elemi iskolai tankönyvek mintájára versben – igen nagy sikerrel. Az 1849-ben született propagandamű az avatottak számára már címével is gazdag aktuális jelentést harsogott, ugyanis Mózes harmadik könyve huszonötödik részének értelmében a nagy örömnépe (negyvenkilencedik) évében megszólaló kürt a zsidó rabszolgák szabadulásának hírnöke volt.

Összegezve: Egyértelműen megállapítható, hogy a „magyarok Mózesé” bejegyzés nem a kapuőr leleménye volt. A toposz egyaránt épül a többévszázados magyar protestáns világnézeti hagyományra és a református egyház teológiai alapelveire. Joggal mondható, hogy e két szóban olyan teljességgel mutatkozik meg a reformátusság viszonyulása a függetlenségi eszméhez és a Biblia üzenetéhez, „mint cseppben a tenger”. Ez a háttér egyúttal adalékkal szolgálhat arra vonatkozóan is, miért tettek kísérletet a szabadságharc vezetői az orosz támadás utáni katonailag reménytelen helyzetben – és a XIX. század derekán meglehetősen szokatlan módon – egy „keresztes hadjárat” hirdetésére.

Isten

*Kinek porszem, mi nekünk egy világ
S egy rebbenés határa az időnek.
Ki, ami ember-agyban miriád,
Nem olvasod, mert semmiség előtted:
Ki bíborék gyanánt elfújhatod,
Mit összehordtak népek, századok:
Mindem fűszálban érezlek; de elmém,
Nem bír felfogni, megnevezni nyelvén.*

*Kit megtagad a léba kételkedő,
Te adtál, ismeretlen ismerős Te,
Te földi szóval nem nevezhető,
Szívünkbe álmod, eszmét agyvelőnkbe.
Magát tagadja meg, ki megtagad,
Mint a napot, a fényt, a színt a vak.
A por fiához más nem illik itten,
Mint hogy Te benned megnyugodva higgyen.*

*Ki oda tűzted a közös napot
Sugárzó lényed egy parányaképpen;
Ki bangodat majd zúgva ballatod,
Majd édes összhang bájos zengzetében:
Ki, hogy megszünjünk élni, rendezed,
De, hogy meghaljunk, még sem engeded:
Ki ezt a bölcs világrendet bebozthat:
Megérteni vágyó elmém összeroskadt.*

*A tudomány, az ember-bölcsesség
Hadd fejtegesse millió csodáid! ...
Nyugodtan nézed újabb Babelét,
Amelyen át egedbe nézni ábit.
Engem, tünődői, volt-e kezdeted,
Időnek vége, hogy mikor lehet:
Érzése elfog a parányiságnak,
És leborítva, térdemen imádlak!*

Reviczky Gyula

Parancs

*Néha még hallom a titkos parancsot:
szóltam! szavamnak adj emberi hangot.*

*S mint ki gázolva szembeszáll az árral,
hogy merítsen belőle egy pohárral,
s mint aki gyertyáját tűzvészbe mártja,
hogy kanóciát meggyújtja éjszakára,*

*így küzdök egy poháryi tiszta szóért,
s tiszta fényért, egy szobárávalóért.*

Sárközi György

sem lehet mondani, micsoda nagy sírás és keserűség nagyon itt közöttünk még csak a legalábbvalón is. Ítéld el, ha lehet, micsoda állapotban írom ezt a levelet, de mivel tudom, hogy örömet kívánnád tudni, mint esett szegénynek halála, mind téntával, mind könnybulatásimmal leírom, ha szinte azáltal megszorítom is keserűségemet.

Úgy tetszik, hogy az utolsó leveletem az elmúlt hónapnak 25-ik napján írtam vala. Azután szegény mind nagy bágyadságokat érzett, igen keveset, de másként mindent a szokás szerint vitt végben, abban a gyengeségiben is az esztergájában dolgozott első ápriliséig. Aznap pedig a hideg erősen jött reá, és annál inkább meggyengítette. Másnap jobbacskán volt. Virágvasárnap a gyengeség miatt nem mehetett a templomban, hanem a közel való házból hallgatta a misét. A mise után, amely pap odavitte neki a szentelt ágat, térden állva vette el kezéből, mondván, hogy talán több ágat nem fog venni. Hefűn jobbacskán volt, kedden hasonlóképpen. De azt csudálta mindenkiünk benne, hogy ő semmit halála órájáig a háznál való rendben el nem mulatott, s meg nem engedte, hogy őérette valamit elmulassanak. Mindennap szokott órában felöltözött, ebédelt, és lefeküdt, noha alig volt dél, de mégis úgy megtartotta a rendet, mint egészséges korában. Szeredán délután nagyobb gyengeségben esett, és csak mindenkor alult. Egynehány-szor kérdeztem, hogy mint nagyon, csak azt felelte: én jól vagyok, semmi fájdalmat nem érzek. Csütörtökön igen közel lévén utolsó végéhez, elnebezedék, és az Urat magához vette nagy buzgósággal. Estve a lefekvésnek ideje lévén, kétfelől a karját tartották, de maga ment a hálóházában. A szovát igen nehez volt már megérteni. Tizenkét óra felé éjszaka mindnyájan mellette voltunk. A pap kérte tőle, ha akarja-e felvenni az utolsó kenetet. Intette szegény, hogy akarja. Annak vége lévén, a pap szép intéseket és vigasztalásokat mondván neki, nem felelgetett reája, noha vettük észre, hogy eszén van. Azt is láttuk, hogy az intéskor a szeméből könnybulatások folynak. Végül szegény, ma három óra után reggel, az Istennek adván lelkét, elaluvék, mivel úgy bolt meg, mint egy gyermek. Sziintelen reá néztünk, de mégiscsak azon vettük észre általmenetelít, midőn a szemei felnyitak. Ő szegény árvaságra hagyta bennünket ezen a földön. Itt iróztató sírás, rívás nagyon közöttünk. Az Isten vigasztaljon meg minket."

Mikes a fejedelem és több más sorstársának halála után 1741-ben szeretett volna hazatérni, de kérelmét Mária Terézia elutasította. Mint mélyen hívő ember, belenyugodott sorsába. A leveleken végigzengő alapdal-lam is az, hogy a „Mindenható akarójára kell magunkat hagyni”. A hontalanná vált bujdosó végül már csak azzal vigasztalhatta magát, „hogy most már mindegy, hogy hol él az ember, Zágomban, Gdanskban, Grobois-ben vagy Rodostóban, hiszen a föld minden pontján egyformán közel és egyformán van mennybéli, igazi hazájától. Ne szomorkodjunk hát azon, hogy a dolgok nem úgy folynak, amint nekünk tetszenék. Aki a jövendőt igazgatja, azt is tudja, hogy mint kell folynia azoknak.”

A levélíró ily módon szemléli és fogadja el élete mindennapjainak történéseit: „Aki a keresztet adja, a vigasztalást is attól kell várni. Aki a hideget adja, mentét is

ád melléje. Aki bennünket idehozott, az gondunkat is viseli.” Viszont meggyőződése, hogy a dolgok megváltoztatására, nemkülönben önmagunk jobbítására kötelesek vagyunk erőfeszítéseket tenni, s bűneinket meg kell bánunk. Tehát minden egyes embernek feladatai és céljai kell hogy legyenek – az isteni végzés folytán is – a világ-ban.

Bármerre is járt, szülőföldje, hazája emlékét magával vitte. Ezt igazolják a levelek és azon ismertté vált mondása is, mely szerint „úgy szereti Rodostót, hogy el nem felejtheti Zágont!” A hazai oktatásban, művelődésben, gazdasági életben reformokat sürget. Mikes szerint Erdélyben a legfontosabb feladat az ifjúság – közöttük a nők – oktatása, nevelése. „Az ifjúság szemünk előtt nevel-tetvén, a hazájához való szeretetet, az isteni félelemmel együtt több tudományokat és jóságos erkölcsökkel tanulja és gyakorolja.” Hangsúlyozza az idegen nyelvek tanulása-nak szükségességét, de ezek elé helyezi az anyanyelv ismeretét, ápolását.

Zágoni Mikes Kelemen több mint kétszáz év óta úgy él az olvasók, valamint a magyar irodalmat tanító és tanuló nemzedékek tudatában, mint a Törökországi levelek írója. Ezen művét angol, eszperantó, francia, lengyel, német, olasz, román és török nyelvre is lefordították. Kevesen tudják, hogy ő kiváló műfordító is volt. Vallásos, ismeretterjesztő és szépirodalmi műveket ültetett át magyarrá. Íme, ízelítőül néhány cím: A keresztnek királyi útja (Benoit Van Haeften), A valóságos kereszténynek tüköre (Mélícqe), A Krisztus Jézus életének históriája (Calmet) stb. Tekintélyes kéziratok hagyatékának nagy részét Hopp Lajos irodalomtörténész az Akadémia Kiadó gondozásában 1966 és 1986 között öt terjedelmes kötetben jelentette meg.

Befejezésként Mikes 1758. december 20-i, egyben utolsó levelét közöljük. Főművét, a Törökországi leveleket a Szolgotárs olvasóinak figyelmébe ajánljuk. Meggyőződésünk, hogy azok 240–280 év távlatából is időszere-űek, tanulságosak és mindannyiunk lelki épülését szolgálják.

Rodostó, 20. decembris 1758.

Kedves néném, nemcsak mi, hanem az egész emberi nemzet olyan, mint a halálra ítéltetett rabok, akik nem tudják, mikor viszik ki a halálra. A mi sorsunk éppen olyan. Mennyi urakat, nemesembereket temetünk már el, kit egy, kit más esztendőben, ugyanúgyra, hogy már csak ketten maradtunk volt Zay úrral. Az Isten azt is kivéve a bujdosásból 22 octobris. Már most egyedül maradtam a bujdosók közül, és nem mondhatom, mint eddig, hogy badd vigyék ki ezt vagy amazt előre, mert egyedül maradván, nekem kell kimennem az áldozatra. A Csáki úr halála után Zay urat tette volt a porta a magyarok fejévé, akik ebben az országban vannak a császár protec-tiója alatt. Halála után a portára kellett mennem, hogy bírré adjam halálát. A szokás szerint engemet tettek bás-buggá, mert azt jó megtudni, hogy akik ebben az országban az öreg Rákóczi-val jöttünk, azok közül csak én maradtam, hanem akik most velem vannak, azok újak. Micsodás a világ! Mennyi változáson mentem már által, de az Istennek gondviselése mindenkor velem volt és nagyon mindnyájunkkal. Egész predikációt csinálhatnék a siralomnak völgyében lévő változó életünkről, amely

változást mindaddig próbáljuk, valamég az örömek hegyére nem megyünk. Vagyon immár egynehány napja, hogy ideje visszaérkeztem. Mit rendel az Úr ezután felőlem, az ő kezében vagyok, hanem azt tudom, hogy a pornak porrá kell lenni, és boldog az, aki nem az Úriak, hanem az Úrba hal meg. Anyai bosszas bujdosásom után kell-e mást kívánnom annál a boldogságnál.

Az első leveletem, amidőn a néniémnek írtam, buszonbét esztendő voltam, eztet pedig batvankilenicedikbe írom; ebből kivesszek 17 esztendőt, a többit buszonatalan bujdosásba töltöttem. A buszonatalant nem kellett volna mondanom, mert az Isten rendelésiben nincs buszon-talanság, mert ő mindent a maga dicsőségire rendel. Arra kell tehát vigyáznunk, hogy mi is arra fordítsuk, és úgy minden irántunk való rendelése üdvösségünkre válik. Ne kívánjunk tehát egyebet az Isten akaratjánál. Kérjük az üdvösséges életet, a jó balált és az üdvösséget, és azután megszűnünk a kéréstől, mind a bűntől, mind a bujdosástól, mind a telbetlen kívánságtól. Amen.

A hízelkedő

Vigyázz! ha a hízelkedő
Rád mosolyog: oly tiükör ő,
Kit mindég készen találsz:
Színén lefestve láthatod
Saját rózsás ábrázatot.
De csak míg előtte állsz.

Csokonai Vitéz Mihály

Türelem

Élvezd az örömet,
De ne siess élni,
Hagyd a fa gyümölcsét
Nyugodtan megérni.

Nézd, a búzavetés
Tavasszal hogy zöldül,
Sűrű tömött rendben,
Hogy bívik a földbiül.
Gyöngye sása közt, mely
Bő harmatot nyere
Ott rejtőzik már a
Jöendő kenyere.

De türelemmel várd,
Míg titka kiderül
S új kenyérformában
Asztalodra kerül.

Lévay József

Átkos a föld

A föld drága, de még drágább az élet.
Az élet sok, de több a becsület,
s átkos a föld, hol bitangok benyélnek,
s ahol vértől kövérek a füvek.

Horváth Imre

Tanácsok

Ne lépj soba fölkészületlenül
az emberek közé. Légy alázatos és szerény.
Légy kíváncsi a dolgakra. Hallgasd meg őket,
kérdézd ki őket. Tanulj tőlük, amíg lehet.
Vizsgáld meg érveiket. S amíg hamissága
ki nem derül, semmit el ne vess. Ha jót akarsz
ne ítélj elhamarkodottan. Magadat csapod be,
ha nem figyelsz minden mozzanatra, ha
üres hólyagnak, ostoba fajnalkónak tartasz
bárkit is, mert nem érted, mert a véleménye más.

Légy igényes. Ne törődj senkivel.
Befelé figyelj a makulátlan belső lobogásra.
S ne higgy a szavaknak, a dörgő szónoklatoknak
csak azért, mert izgatóak vagy szépen hangzanak.
Az irgalmatlan igazság bitvallója sose légy,
többnyire kiátkozás, önkény és öldöklés
jár a nyomában. S ezekre nincs bocsánat.
Légy megértő és türelmes, megalkuvó soba.
Akkor a mások életére törnek, így vagy úgy,
azokhoz ne legyyen közöd. Inkább légy áldozat.

Parancs János

Hallgatni

Hallgatni kell. A másik embert.
Ahogy kiáltoz, sáros, megvert,
kisemmizett, kis életét.

És látni kell a fal mögött is
az összekészált arcokat,
mikor a könny már véres pára
s önként harapnak a balálba
a csonkká csorbuló fogak.

A csenden túl a másik csendet,
amelyben szárnyatlan kerengnek
az ártettegett éjszakák.
A csillagot, mely sosem kelt fel,
hallani kell a másik ember
kimondhatatlan igazát.

Kannás Alajos

A Szövetségi Tanácsban alakult ki az a látás, hogy jó lenne baptista közösségünk és hazánk századvégi jeles évfordulóiról egy emlékkönyvet megjelentetni. (Többek között az anabaptisták Magyarországra érkezésének 475., az 1848/49-es forradalom és szabadságharc 150., a baptista misszió újjászervezésének 125., a keresztyénség felvételének 1000. évfordulójára gondoltunk.) A tervek szerint 1999-ben vagy 2000-ben jelent volna meg ez a kötet. Több tanulmány és az illusztrációs anyag összegyűjtésre került, de sajnos a könyv megjelentetése mind ez ideig meghüszült. A jeles évfordulók közé tartozik, hogy *Kölcsey Ferenc* Himnusza 1998-ban volt 175 éves. Nagy figyelmet keltett határokon belül, sőt azon kívül is *Dr. A. Molnár Ferenc* egyetemi tanár „Jól értjük-e a Himnusz első sorait?” című tanulmánya. Ezt megismerve kértük a szerzőt, bocsássa rendelkezésünkre írását, hogy az emlékkönyvben megjelentessük. Készségesen vállalkozott erre, sőt számunkra át is dolgozta azt. Mivel az emlékkönyv nem jelent meg, a Szolgatárs örömeinkre vállalkozott a közlésre.

A. Molnár Ferenc nyelvész Debrecenben a Kossuth Lajos Tudományegyetemen végzett magyar nyelv és irodalom, valamint finnugor nyelvészet szakon, majd a Budapesti Egyetem könyvtár szakát is elvégezte. Jelenleg a Debreceni Egyetem Magyar Nyelvészeti Tanszékének a docense. A debreceni Kistemplomi-Ispotályi Egyházközség presbitere. Részt vesz többek között a Doktorok Kollégiuma, a magyar református egyház egyik tudományos műhelyének a munkájában. Tudományos tevékenységében és általában is nyitott más felekezetek és a más felfogásúak irányában is. Fő kutatási területe: magyar nyelvtörténet, finnugor filológia (újabbán főleg a finn–magyar irodalmi és művelődési kapcsolatok), régi magyar irodalom. Foglalkozik az egyháztörténet, valamint a folklór egyes kérdéseivel is. Ezekből a témakörökből számos szakcikke, több népszerűsítő cikke, valamint néhány könyve jelent meg.

Legutóbb megjelent kötete egy tanulmány- és cikkgyűjtemény, amelyet 1999-ben „Anyanyelv, vallás, művelődés” címmel Kolozsváron az Anyanyelvápolók Erdélyi Szövetsége adott ki (AESZ-füzetek 4; 114 l.), s amelyet röviden itt is szeretnénk ismertetni. Az írásokon átfénylik a szerzőnek a magyar nyelv és irodalom, valamint a (protestáns) keresztyénség és a Biblia iránti elkötelezettsége, szeretete. A kötet első részébe főképp egyházi szövegekkel kapcsolatos cikkek és olyan írások kerültek, amelyek bibliai eredetű szólásokat, szókapcsolatokat vagy egyházi énekek értelmezését tartalmazzák.

A másik felében több cikket is olvashatunk az Ómagyar Mária-siralomról, amely az első magyar vers. A Halotti Beszéd (1195 körül) és az Ómagyar Mária-siralom (1300 körül) összehasonlító elemzésével is foglalkozik a szerző, s közli a második magyar vers, az úgynevezett Laskai Sorok (1433) szövegét és értelmezését. Ez egy, az oltárszentséghez szóló ötsoros ima, amelyet a horvátországi Sibenik város ferences kolostorának egyik

kódexében találtak meg. Külön figyelemreméltó, hogy a Laskai Sorok szövege némi módosulással megvan az 1531-es Thewrewk-kódexben is, amely tény – a régi magyar egyházi szóbeliségnek értékes példajaként – szépen bizonyítja az ima folyamatos használatát. A szerző vizsgálja Balassi Bálint költői nyelvének szó- és szólásanyagát; ebben is vannak egyházi vonatkozások. A kötet utolsó cikke a névtan, a nyelvtörténet és a művelődéstörténet kérdései kapcsán főleg a keresztyén pelikán-motívummal, annak magyarországi elterjedésével foglalkozik.

Visszatérve a kötet első felére, mindenképpen figyelmet érdemel az Apostoli Hitvallás szöveghagyományáról szóló tanulmány. Nem hagyhatjuk említés nélkül a bibliai eredetű *síserabad* kifejezés értelmezéséről és *Ady Endre* „Ifjú szívekben élek” című versének bibliai ihletettségeről szóló írást. Ebben a kötetben is szerepel a Himnusszal kapcsolatos cikk egy némileg bővebb változata. A Biblia, az erre épülő hitvallások, valamint a református egyházi énekek hagyományos szövegének értelmezése, – a nyelv történeti változásai miatt ma már esetenként félreérthető vagy nem pontosan értett szavainak, kifejezéseinek – magyarázata a konkrét egyházi tevékenység és vallás-gyakorlat szempontjából is fontos. És ismételten rávilágít az identitás jelentőségére, s arra is, hogy valaki ne csak hallja, olvassa (a régi) egyházi szövegeket, hanem minél jobban értse meg és így még inkább éljen azok szerint. A. Molnár Ferenc igen alapos filológiai ismeretekkel, gazdag példatárral alátámasztva megírt tanulmányai ebben szintén segítenek.

Bereczki Lajos

A Szolgatárs jelen számában közölt másik két tanulmány is az emlékkönyvben jelent volna meg. Mindkettő az 1848/49-es forradalommal és szabadságharccal kapcsolatos. Az egyik szerzője *Dr. Gáborjáni Szabó Botond*, a Tiszántúli Református Egyházkerületi és Kollégiumi Gyűjtemények igazgatója. Az írás a lap 38. oldalán olvasható.

A másikat *Bereczki Lajos* debreceni lelképásztor, az Alkotmányügyi Bizottság elnöke írta, aki egyben a Debreceni Református Kollégium Nagykönyvtárának osztályvezetője. Az írás a lap 34. oldalán olvasható.

a Szerk.

Kép

Fekszem. Arcoktól sebesülten.

Pálos Rozita

Dr. A. Molnár Ferenc

Jól értjük-e a Himnusz első két sorát?

Kölcsey Himnusza, nemzeti himnuszunk, a legismertebb magyar vers, amelynek Erkel Ferenc megzenésítette első versszakát évente többször is elénekeljük, meghallgatjuk. Így hát meglepőnek tűnhet a címbeli kérdés. Annak eldöntéséhez, hogy mégis jogos-e, arra kérem az olvasót, legyen türelmes az alábbi fejtegetés szükség szerint filológiai részleteihez.

Egy ideje foglalkoztatott már a gondolat, pontosan értjük-e a Himnusz első sorait. A szakirodalomban utánanézve láttam, hogy – nyilván mint magától értetődőt – nyelvi szempontból nemigen vizsgálják az első két sort: „Isten, áldd meg a magyart / Jó kedvvel, bőséggel.” Ha pedig szólnak a jelentéséről, ugyanazt a véleményt vallják, tükrözik: Kölcsey az Istentől jókedvet és bőséget kér népének. Hasonlóan A magyar nyelv értelmező szótára is, amely a *jókedv* szó „örömteli, megelégedett kedélyállapot, vidám hangulat” jelentésére, s a *bőség* „gazdagság; jólét” értelmére épp a Himnusz első két sorát hozza szépirodalmi példának. S ugyanez az idézet a *megáld valamivel* szókapcsolatnak „az Isten kegyes jótéteményként (meg)ad valamely közösségnek valamit” jelentésére. Az Értelmező szótár általános véleményét fogalmaz meg, így érti ezt gyakorlatilag mindenki.

Pedig, ha jobban utánagondolunk, kétely támadhat, vajon ebben az alcíme, eredetileg folytatólagos címe szerint is „a magyar nép zivataros századaiból” merítő prédikátori hangvételű és borongós, zordon hangulatú történelmi visszatekintésben – annak is a kezdő versszakában, amely hasonlóan az utolsóhoz, és az egész vershez, szinte ima, fohász – Kölcsey valóban és elsőrenden a mai értelemben vett jókedvet és bőséget kéri-e nemzetének? Hogy aztán négy sorral lejjebb hasonló dolgot kérjen: víg esztendő.

A szakirodalomban is többször hivatkoznak arra, hogy Kölcsey a Himnusz írásakor (amely eredetileg nem nemzeti himnusznak készült, csak később vált azzá), mintegy visszahelyezi magát a múltba, és szinte egy XVI–XVII. századi prédikátor-költő hangján szól. *Horváth János* Kölcsey-tanulmánya szerint a Himnusznak „ugyaneből következik a régi hazafias költészettel való szolidaritása is, ezért vegyül benne (mint a XVI–XVII. században) a hazafias érzés a vallásossal (mi Kölcsey világias korában egészen kivételes jelenséggé avatja), s nemzeti büntudattal, mely balsorsunkat Isten megérdemelt büntetésének fogja fel. Imádság formája is magát a zivataros századok magyarjaival egynek érző-tudó költőre vall”. *Szander József* Kölcseyről szóló monográfiájában pedig ezt írja: „Mintha nem is a 19. század költője írná a verset, hanem a 17. század török-magyar harcaiban élő költő... Egyfelől a nemzeti hagyományt mélyen átélő, a nemzet történelmi sorsában elmerülő lélek azonosul a történelem nagy viharában szenvedő, rabságban nyögő vagy bujdosó költőelőddelel – másfelől mint Adynál később, meztelen lélekkel áll az Isten előtt... s a

nemzetsors fölpanaszolása Istennek valami protestáns-bibliás zordonsággal ömlik a költő ajkáról”. A Himnusza nyelvi hatott a Biblia, a régi magyar irodalom, főleg a protestáns egyházi énekek, *Zrínyi Miklós* és a kuruc kor költészete. Kölcsey régi irodalmunkat szintén tanulmányozta és kiválóan ismerte, egyes munkákkal tudományosan is foglalkozott, s műveiben stilisztikai céllal olykor régies nyelvi elemeket is felhasznált. A Kölcsey Hymnusa és a Hymnus Kölcseyje című tanulmányában *Mészöly Gedeon*, majd mások a Himnusz kezdetéhez való párhuzamként idéznek is abból az újévi énekből, amelyet már a valószínűleg a XVII. század elejéről való Batthyány-kódex tartalmaz, s a református énekeskönyvben ma is benne van, a 190. ének: „Ez esztendőt megáldjad, / Ez esztendőt megáldjad, / Kegyelmedből, Úristen; / Bő zsírral ékesítsed... Tégedet áldnak, / Kik lakoznak e földnek színén; / És a pusztá helyek is / Bőséggel, / Halmok áhítozódnak / Víg kedvvel: / Boldog, kit magadnak választál, / Sionnak királya! ”. (A *zsír* szó itt „csapadék, eső”, az *áhitózódnak* pedig „fohászzkodnak, sóhajtoznak” jelentésű.) Ez az ének – amely egyébként a 65. zsoltár 12. és 13. versének a parafrázisa – valóban lehet egyfajta, szerintem azonban távolabbi, párhuzam. S hasonlóan az a *Budai Ézsaiás* által írt, ebből az énekből és zsoltárhelyből, annak Szenci Molnár-féle átültetéséből is merítő, először 1808-ban megjelent újévi ének, amelyet *Szabó G. Zoltán* vet össze a Himnusz kezdetével, s amely ma a 191. dicséret: „Ez esztendőt áldással, / Ez esztendőt áldással / Koronázd meg, / Úr Isten, / Hogy víg hálaadással, / Hogy víg hálaadással / Dicsérje neved minden. / Tetőled jönnek / Kedves napjai az időnek; / Nyújts hát, kérünk, bőséget / Kezedd, / Tőlünk a békességet / Ne vedd el; / De, midőn megtartod testünket, / Ne hagyd el lelkünket!” A Himnuszt Kölcsey az év elején írta, fejezte be, 1823. január 22-vel dátumozta. Azzal a Mészöly óta ugyancsak többször felmerülő gondolattal, miszerint a Himnusz első soraira az újévi népi rigmusok („Adjon Isten minden jót / Ez új esztendőben” stb.) is hathattak, szintén csak közvetetten számolnék.

A fentiek alapján is érthető, ha a Himnusz kezdetének értelmezéséhez a javasolt megoldást a régi, régiebb magyar nyelv és az egyházi nyelvhasználat területéről hozom. A régi és még a Kölcsey korabeli nyelvben is a *kedv*-nek és ami a Himnuszt konkrétan érinti, a *jókedv*-nek, *jókedv*-nek (az egybe- vagy különírás ingadozik) az 1300-as évektől adatolhatóan van egy speciális jelentése, amely a protestáns egyházi nyelvben szórványosan tulajdonképpen máig él, s amelyet nyelvtörténeti szótáraink is számon tartanak: „kegyelem, kegy, szeretetteljes indulat, jóakarát”. Első ismert kódexünkben, az 1370-es években keletkezett és egy 1440 körüli másolatban fennmaradt Jókai-kódexben egy ferences szerzetesről azt olvassuk, hogy társaihoz jókedvű lett, s a *jókedvű* szónak az eredeti latin szövegben a *benevolus* „jóakarátú” szó felel meg. A *Sermones Dominicales*-ban, egy az 1400-as évek közepéről fennmaradt latin nyelvű prédikációgyűjteményünkben pedig az „Istennek kegyelmét”, illetve „Istennek jóakarátát” jelentésű „*gratiam dei*”, illetve „*benevolentiam dei*” szerkezetek fölé a glosszázó azt írta oda: „istennek yo kedwet” (= Istennek jó kedvét). Az első fennmaradt teljesen magyar nyelvű nyomtatott könyv (Az szent Pál levelei magyar nyelven) 1533-ban jelent meg. A

fordító, *Komjátby Benedek* gyakran használ szinonimákat. A „kegyelem” jelentésű *malaszt* szóhoz, a köszöntésekben és áldáskívánásokban is, rokon *értelmű* szóként, szerkezetként többször járul a *kedv*, az *isteni kedv* és a *jó kedv* (az idézetekben a *helyesírást általában modernizálok*, de a korabeli, a *tükrözött kiejést* lehetőleg igyekszem megtartani): „Ammi urunk Jézus Krisztusunknak malasztja *kedve* legyen az ti lelketekvel (ihléstekvel)”; „Malaszt (*isteni kedv*) tinektek, és békesség a mi atyánk istentől, es urunk Jézus Krisztustól”; „*jó kedv* malaszt tinektek és békeség az atya istentől, és az mi úr Jézus Krisztusunktól” (413, Filemon 1/25; 124, I Kor. 1/3; 252, Gal. 1/2 a *kedv* szóra is hozok példákat) stb. *Dévai Bíró Mátyás* 1538-ban és 1549-ben kiadott Orthographia Ungarica című művének elején a nyomdász „az olvasónak *isteni kedvet* kér”. A Dévaitól ugyanekkor kiadott, a tízparancsolat és más alapvető egyházi szövegek evangélikus magyarázatát nyújtó könyvecske (At tíz parancsolatnak... magyarázatja) előszavának bevezető, illetve záró köszöntése, jókívánása pedig ez: „Dévai Mátyás az ű atyjafiainak *Isteni kedvet*, és békeséget kíván”, illetve: „ISTENEK *kedve* és irgalmassága legyen veletek”. *Dézsi András* 1549-ben „Az Lévitáról historia...” című ószövetségi tárgyú énekében, amikor arról szól, hogy a lévita az apósánál visszakapja a feleségét, ezt írja: „Ipa öt vendéglé, ő leányát Lévitának fel készíté meg áldá nagy *jó kedvvel* el ereszté, már hogy menne Lévita haza felé” (központozás, vesszők az első két megjelenési hely Hoffgreff-énekeskönyv, Bornemisza Péter: Énekek három rendbe szerint). A *Telegdi Miklós* fordította 1562-ben kiadott katolikus katekizmus (Az keresztyénségnek fundamentomiról) így felel a „micsoda a szentség?” kérdésre: „Az Úr Istennek láthatatlan *kedvének* avagy malasztjának láthatandó jegye”. Az 1566-os protestáns Váradi énekeskönyv utolsó énekének (Dicsérlek téged, mennybeli Isten...) utolsó előtti versszaka például így hangzik: „Kérünk, Úr Isten, tekénts mi reánk ily nagy szükségünkben, Jusson eszedben, jó Magyarország az te *jó kedvedben*, és ne hagyj minket meg nyomorodnunk, semmi szükségünkben”. Ennek az énekeskönyvnek az anyagából, amely részben korábbi és tovább is öröklődik, a *kedv* szóra ugyancsak idézhetünk példákat: „De a kegyelmes Isten, ki irgalmas mindenben esmeg be vön az ő *kedvébe*” (Krisztus Jézus születék...) stb. Hasonló adatokat régi világi szövegekből szintén hozhatunk. Balassi Bálint a Szép magyar komédia Proológusában arra kéri szerelmesét, hogy sok kínvallása után boldogítsa őt, „bevévén szegény fejemet az ő *kedvében* s nagy szerelmében, hogy ennyi sok kérésem miatt ne essek reméltelenségben, hanem dicsőség gyanánt részesülhessek az ő *jó kedvébe*”. Egy 1643-ban kelt levélben ezt kívánják a címzettnek: „Az Úr Isten kegyelmedet látogassa *kedves* (= „kegyelemteljes” M. F.) áldásával” (Erdélyi magyar szótörténeti tár). A Szigeti veszedelem 6. énekének 39. versszakában kezdődik az a felelet, amelyet Zrínyi a vár feladására buzdító Halul bégnek ad: „Jó követ, okosan nekünk megbeszéléd, / Lágyon s haraggal is urad követségét, / Szép szóval kitévéd urad szeretetét, / Kit mihozzánk hordoz, és az ő *jó kedvét*. // Csudálom, mert azon én nem igyekeztem, / Hogy ti császártoknál kegyelemem lehessen”. A török követ a vár feladásának fejében tehát a szultán jó kedvéről,

azaz jóindulatáról, kegyelméről próbálja biztosítani a szigetváriakat.

Szenci Molnár Albert egy prédikációfordításában azt írja, az Isten minket azért szeretett érdemünk nélkül, „mert az volt az ő *jó kedve* s akarata”. *Illyés András* katolikus püspök pedig 1696-ban egy prédikációgyűjteményében „mennyei kegyelmeket”, „isteni jókedveket” említ. Külön is figyelemre méltó, hogy a *jó kedv* (*jókedv*) hasonló értelemben legalább tizenötöszer szerepel Szenci Molnár Albert zsoltárfordításában: „Tartsd meg azért népedet kegyelmesen, / Kérünk jóvoltodból reánk tekints, / Őrizz meg örökké ez nemzet ellen, / Hozzánk mindenkor *jókedvet* jelents” (12. zsoltár); „De te orcád tekintése / És az te karod és jobb kezed / Őket így megsegítette, / Mert őhozzájok volt *jókedved*” (44. zsoltár); „Taníts engem törvényedre *jó kedvvel*” (119. zsoltár); „Áldjátok az Úr nevét... Áldjátok ő szent nevét, / Mert ő igen *jókedvű*” (135. zsoltár; a mai baptista énekeskönyvben a 351. ének); „Dicsérjétek az Urat, / Mert ő *jó kedvet* mutat, / És az ő kegyessége / Megmarad mindörökre... Ellenségünk kezéből / Megmenté *jókedvűből*, / És az ő kegyessége / Megmarad mindörökre” (136. zsoltár; az unitárius énekeskönyvben *Thordai János* fordításában a 207. ének) stb. A mai általános „öröm, meglegedettség, kedvtelés, jó hangulat” jelentésben a szó csak kétszer fordul elő: a 90. zsoltárban, ami a baptista énekeskönyvben a 428. ének („Tölts bé minden reggel nagy irgalmaddal, / Hogy *jó kedvvel* vigyük véghez éltünket”) és a 104-ben, a cethalakra vonatkoztatva: „Kiket arra szerzettél az tengerben, / Hogy ők játszódjanak *jókedvekből*”. Kétszer pedig „tetszés” lehet a *jó kedv* értelme, amit elég nehéz is elválasztani a „kegyelem” jelentéstől: „De viszontag azt kérem ő tőle, / Hogy éneklésem *jó kedvvel* vegye” (104. zsoltár; 1. még 68.). A „kegyelem” jelentésű *kedv* szó ugyancsak megvan a zsoltárookban: „Meghallgatsz *kedvedből*, / Sion szent hegyéről” (3. zsoltár) stb. A Szenci-féle zsoltárfordítások, ha az újabb időkben olykor kihagyásokkal és némi szövegigazítással is, mindmáig benne vannak a református énekeskönyvben, sokszor bibliakiadásokhoz is hozzányomtatták őket.

A Kölcsey korában is használt úgynevezett régi és még inkább az 1806-ban debreceni kezdeményezésre összeállított s 1808-ban, hivatalos kiadásban pedig 1813-ban megjelent – az 1877-es revízió keretében 1921-ig általános használatú – új református énekeskönyvben a zsoltárokon kívül is szintén többször szerepel a „kegyelem” jelentésű *jókedv* szó. Nemcsak ünnepekkor, hanem a mindennapi élet különböző helyzeteiben is gyakran fohászoknak vagy adnak hálát Isten jókedvéért. Ha inség van vagy bő a termés, szüretkor, árvízkor, annak elvonultakor, szárazságkor vagy ha megjött az eső, este a reggel, reggel az éjszaka megéréséért: „Ím az elmúlt éjjel is megnyugtattál / A napra *jó kedvedből* virrasztottál” (1813-as kiad., 142. ének; ma a 496.); „Böls az Úr... Most is fenntartá *jó kedvét*, / Mert a szőlőtőkék nedvét / Vesszőkbe szívárogtatta, / S édes musttá változtatta” (uo., 192. ének); „Tedd le Isten! fegyveredet, / Mutasd hozzánk *jó kedvedet*” (uo., 198., szárazság idején mondandó ének); „Fohászokunk ez áldásért / Az Úr *jó kedve* hozzánk tért, / Megázott a száraz föld” (uo. 202. ének) stb. Külön fölhívom a figyelmet két újévi énekre, amely a mai

énekeskönyvben ugyancsak benne van: „Úr Isten ki minket sok áldással töltél be, / Ez új esztendővel jó kedved ne szakaszd félbe... E gyülekezeten, mely e helyre telepedett, / Könyörülj, Úr Isten, bővítsd rajta kegyelmedet” (283. dicséret); „Uram a te lelked ereje / Vélünk ily jót tégyen, / Hogy jó kedvednek esztendeje / Ez az új is légyen” (285. dicséret). Az előbbi éneket *Lengyel József*, az utóbbit *Keresztési József* felkérésre, pályázatra írta, s mindkettő először az 1808-as, illetve az 1813-as énekeskönyvben jelent meg. Kölcsey mind a régi, mind az újabb énekeskönyvet jól ismerte, a nyelvükkel foglalkozott is. 1810-ben írja *Kazinczynak*: „az új énekeskönyvet mostanában *Péchy Imre* Úrnál forgattam... A cádentiaák (rímek – M. F.) valóban jobbak, mint a régiben voltak”. 1815-ben pedig *Döbrentei Gábornak*, majd *Kazinczynak* írja, hogy az új debreceni énekeskönyvből számos új nyelvi megoldást, modernizálást, „neologizmust” gyűjtött ki. Megjegyzem, hogy egy, a mai római katolikus énekeskönyvekben is meglévő régi újívi énekben pedig a *kedv* szó áll „kegyelem” jelentésben. A hívek arra kérik Máriát, esedezzen: „Hogy ez új esztendőben / Minden ügyeinkben / Lehessünk Jézus / Drága kedvében” (az „Ó, szép Jézus...” kezdetű ének). E *kedv* szó megtalálható a mai református énekeskönyvben is, például *Pálóczi Horváth Ádám* virágvasárnapi énekében: „Áldott, aki jött az Úrnak nevébe, / Általa léptünk az Isten kedvébe” (331. dicséret).

A „kegyelem” értelmű *jókedv*, valamint *kedv* szó előfordul *Károlyi Gáspárek* bibliafordításában is: „Az Úr Istennek Lelke vagyon én rajtam... Hogy az Úrnak jó kedvének esztendejét hirdetném” (Ézsaiás 61/1, 2; vesd össze az idézett 285. dicséréttel); „Mert az Isten az, aki ezt cselekszi bennetek, mind hogy akarjátok, mind hogy véghez vigyétek az ő ingyen való jókedvéből” (Pál levele a filippibeliekhez 2/13 – a Kölcsey korabeli szöveg) stb. Az új protestáns és katolikus fordításokban az Ézsaiás 61/2-ben már az „Úr kegyelmének esztendejét” áll, az új protestáns fordítás azonban a Lukács 4/18–19-ben – amikor Jézus a názáreti zsinagógában Ézsaiástól az említett részt olvassa fel – meghagyta a korábbi *kedves* „kegyelemteljes” szót: „... és hirdessem az Úr kedves esztendejét”. Az Úr jó kedvének esztendeje az úgynevezett kürtölés éve, az elengedés éve, minden ötvenedik esztendő, amikor például el kellett engedni az adósságot, fel kellett szabadítani a zsidó rabszolgákat. Az idézett bibliai helyeken „az Úr jó kedvének esztendeje” szókép, képes kifejezés, nem egy évről szól, hanem hosszabb időszakra, ahogyan a Himnuszban a kért víg esztendő is. *Heltai Gáspárek* protestáns és *Káldi György* katolikus bibliafordítása szintén használta a *jókedv* szót. Érdekes, hogy a Károlyi-féle fordításnak az 1908-as revíziója után a „kegyelem” jelentésű *jókedv* szavak száma egy vagy két kiiktatás ellenére megnőtt. Nemegyszer, ahol korábban például az Úrnak jó akarata, jó volta vagy szépsége állt, ezek helyére a jó kedv került. Nyilván azért, mert a korabeli egyházi nyelvre is jellemzőnek érezték, illetve egységesítettek. Így a ma is használt Károlyi-fordításokban szintén többször olvasható a *jókedv* (jó kedv) szó, szerkezet, például Mózes 5. könyvének 33. részében, amely Mózes utolsó áldását és jóslatát tartalmazza Izrael tizenkét törzséről: „Józsefről pedig monda: Áldott az Úrtól az ő földed... A csipkebokorban lakozónak jó kedve

szálljon Józsefnek fejére... És Nafthaliról monda: Ó Nafthali, aki az Úrnak jó kedvével bővölködöl és áldásával vagy teljes! Vedd birtokodba a tengert és a délt”. A Vizsolyi Bibliában és még Kölcsey korában is itt nem a jó kedv, hanem a jó akarati szerepelt, az 1975-ös új protestáns átültetés pedig ugyanitt a *kegy* és a *kegyelem* szavakat használja.

A „kegyelem” jelentésű *jókedv* és *kedv* szavak ritkán világi szövegekben is előfordulnak Kölcsey korában. Kölcsey „Dobozi” című versében, amikor lovát biztatva Dobozi még reménykedik abban, hogy feleségével együtt megmenekülhetnek az őket üldöző tatárok elől, kéiszer is így fohászkodik: „Jó sors talán jót hoz reám, / Bár készit gyötrelembe, / Kedvébe még veszen bel!”. Petőfi „Merengés” című versében pedig ezt olvassuk: „Hát ha így találna szólni / Egy tündérvilági hang: 'Nos, fiam, mi kell? jó kedvem / Íme mindent megadand'.”

A *jókedv*, persze, mint a 90. és 104. zsoltárban láttuk is, a régi és az egyházi nyelvben a mai jelentésében szintén élt. S hasonlóan a *kedv* szó, amely a Himnuszban is előfordul az öröm szinonimájaként: „Vár állott, most köhalom, / Kedv s öröm röpkedtek, / Halálhörgés, siralom / Zajlik már helyettek”. Figyelembe véve azonban a Himnusz alcímét, hátterét, mondanivalóját és stílusát, szerintem benne inkább a fentebb bővebben bemutatott és mára már lényegében elavult *jókedv* (jó kedv) szóval kell számolnunk. S annak is nem az úgynevezett állandó határozói alakjával (megáld valamivel), hanem a módhatározói „kegyesen, kegyelmesen, szerető indulattal” jelentésével. A -val, -vel ragos főnév ugyanis módhatározó szintén lehet. Az például, hogy valaki szeretettel, örömmel áld meg valakit, nemcsak azt jelentheti, hogy a megáldottat szeretetben, örömben akarja részesíteni, hanem azt is, hogy az áldást szeretettel, örömmel adja. Maga a *jókedvvel* (vagy jó kedvvel) szóalak, szerkezet régen annyira elterjedt lehetett, hogy nemcsak ragos főnévnek vagy jelzős szerkezetnek, hanem már határozószónak is tekinthető. Az 1500-as évek végétől az 1800-as évek elejéig megjelent latin–magyar és magyar–latin szótárak (Calepinus, Szenci Molnár Albert, Pápai Páriz Ferenc és Bod Péter munkái) a *jókedvvel* (jó kedvvel) szóalakot külön is felveszik, s általában a *kegyesen* szóval, illetve a „kegyesen” jelentésű latin *benigne*, *benigniter* szavakkal párosítják, és viszont. Tudjuk, Kölcseynek a „Páriz Pápai” egy régi kötete meg is volt.

A *bőséggel* szó a Himnuszban ugyancsak nem azt jelentheti, hogy „anyagi jóléttel, gazdagsággal”, hanem azt, hogy „bőségesen”. Ebben a jelentésben, ha ritkábban is, a szó ma szintén használatos, s a „kegyesen” értelmű *jó kedvvel* mellé így is illik. A bibliai szövegek szerint, legalábbis Károlyék revideált fordításában, a *bőséggel*-nek soha nincs „anyagi jóléttel” értelme, mindig azt jelenti, hogy „bőven”: „Az Izrael fiai a búzának, a bornak és olajnak, a méznek és minden mezei termésnek zsengejét (elsejét, a legelső termését – M. F.) bőséggel megadák, és mindenből a tizedet bőséggel meghozák (Krónika II. 31/5) stb. A 65. zsoltár tizedik versének egy mondata a Vizsolyi Bibliában például így hangzik: „Meg látogattad ez földet és meg öntözted azt, bőséggel meg gazdagítottad”. A revideált és az új fordításban pedig a megfelelő rész ez: „...nagyon meggazdagítod (azt)”. S gyakori ez a használat az egyházi énekekben is: „Ki életedet kegyesen táplálja: /

Az mi szádnak kell *bőséggel* megadja" (103. zsoltár); „Ki Szentlelkét szívünkben / Osztoztatja *bőséggel*” (a református énekeskönyv 188. dicsérete, a Batthyány-kódex-től máig ismert) stb.

A *bőséggel* szónak a Himnuszban feltett „böven” jelentését támaszthatja alá az a tény is, hogy a régi (egyházi) nyelvben az áldás bő, bőséges voltának említése gyakoribb, mint manapság. Sőt például a kegyelemre, az irgalomra is mondják ugyanezt. S ezeket a szavakat gyakran használják együtt: 1526: „Az te nagy és *bőséges* irgalmasságodból az ő imádságukat kegyességgel meghallgatván” (Székelyudvarhelyi kódex 161); 1550 körül: „*Bérségesképen* kérlek terjesszed irgalmasságodat, / ... Nagy *béven* adjad igaz híveknek te igazságodat” (36. zsoltár, *Sztárai Mihály* fordítása); 1561: „Az Istennek *bő* kedve (= kegyelme M. F.) vala ő nálok” (Heltai Gáspár Újszövetség-fordítása); 1590: „Az Istenben bízó ember *bővölködik* áldásokkal” (Vizsolyi Biblia. Példabeszédek 28/20); „...az ő kegyelmességének gazdagsága szerint, Melyet nagy *bőséggel* közlött velünk” (uo. Efézusi levél 1/7, 8); 1608: „Az Úr titeket *böven* megáldjon” (103. zsoltár, Szenci Molnár ford.); 1612: „Az ő szent igéjében gyönyörködjél, / Ki téged viszontag megáld *bőséggel*, / Szent lelke által gerjeszt te benned / Buzgó szerelmet, és kedvel téged” (Az szent vacsora után; Függelék a Szenci-féle zsoltárokhoz); 1635: „Kegyelemmel *bővös* irgalmas jó Istenem” (205. dicséret); 1644–1648: „Mely asszonyon Istennek áldása, jó kedve, / És *bőségesen* reá ki öntött kegyelme, / Hogy sok nyavalyásoknak orvos annak keze, / Sok tudós doktoroknál többet tud egy szüle” (*Kolosi Török István*: Az asszonyi nemnek... dicséretiről...); 1651: „a vigasztalásnak Istene *bőséggel* megáldja nagyságodat és méltóságos szerelmesit” (Erdélyi magyar szótörténeti tár); 1654: „Istentől kívánunk nagyságodra *bőséges* áldást terjedni” (uo.); 1806: „...jó kedved ne szakaszd félbe... E gyülekezeten... Könyörülj, Úr Isten, *bővítsd* rajta kegyelmedet” (283. dicséret, I. fentebb) stb.

Az „Isten, áldd meg a magyart / Jó kedvvel, *bőséggel*” sorok tehát szerintem valószínűleg, föltehetőleg azt jelentik, Kölcsey arra kéri Istent, hogy a magyarságot kegyesen, kegyelmesen (szeretetteljes indulattal) és bőségesen áldja meg. Lehetségesnek tartom ugyan a korábbi értelmezést is (ekkor a *jó kedv*-nek inkább „öröm, megelégedettség” értelme lenne), de a Himnusz alcíme, mondanivalója, stílusa és háttere, úgy látom, az általam ajánlott magyarázatot jobban támogatja. S a vers egy szerkezeti vonása is. A javasolt értelmezés szerint mind a kezdő, mind a záró versszak („Szánd meg Isten a magyart, / Kit vészek hányának...”) egy általános fohással kezdődik, amit csak később követnek a konkrétabb kérések.

Egyébként úgy látom, hogy régi irodalmunk nyelvi- leg nincs kellőképpen feldolgozva. Ezen a területen, olykor ismert művek interpretálásakor is, a magyar tudományosságnak még böven, bőséggel van mit tennie.

Visszanézzve

*Egy szűk mezsgyén baladtam az egyetlen
ige felé elnémulóban
Ha megláttad foltot a szembatáron
sülyyedni emelkedni testemet
az út irt engem nem mehettem
másfelé s most az a mezsgye vagyok
már soha semmi több
és soha kevesebb*

Rába György

Föjlajánlás

*tied
az el nem mondott imák
becsukott szemű sóhajaim
gyermekkorom hitébe halt Tamás
alázatam tipegése
a bennem tárult kamasz csodálkozás*

*tied legbelső jobbik énem
énekeim és rettegésem
szégyenem e rubint ékem
virágaim madaraim tied az első karikám
a nyáresti boldog fogócska*

*az is aki vagyok
s aki még nem vagyok
s aki lehettem volna*

Pusztai Sándor

Se több, se kevesebb

*Belefáradsz a prédikálásba.
Mit érsz vele?*

*Nagyon makacs a gonoszság.
S a szónak alig van bitele.*

*De hallgathatsz, ha szólnod adatott?
Bólinthatsz a csalattatásra?*

*Ami látszatra fölösleges,
mégse történik hiába.*

*S az igaz is igazabb lesz,
ha szépen mondod.*

*Se több, se kevesebb:
ennyi a dolgod!*

Pákolitz István

Thomas A. Jackson

A perzsa Tirshata

A King James fordítású angol Bibliában meghagyták ezt a szót: Tirshata. Egyszerűen csak átvették a héber szövegből fordítás nélkül. Nehémiásnál találkozunk ezzel a kifejezéssel a 7:65, 69, 8:9, és 10:2-ben, és két ízben Nehémiásra vonatkoztatva. Ma már a legtöbb modern fordítás a tirshatát is lefordítja, ami „kormányzót” jelent, vagy pedig helytartót. Amikor a King James fordítás készült, még nem ismerték az óperzsa nyelvet. A modern kutatások hozták felszínre ennek a szónak az értelmét, mely szerint tirshata annyit jelent „valaki, akit félnek”, és ez ki lehetne más, mint az uralkodó, vagy a hatalom képviselője, a kormányzó. Tirshata a perzsa megfelelője a babilóniai „pehah”-nak, ami kormányzót jelent.

A pehah kifejezéssel gyakran találkozunk az Ószövetségben és egy néhányszor Nehémiásra vonatkoztatva.

A tirshata (amivel ebben a cikkben foglalkozunk) egy kettős értelmű rangjelző, ami alkalmazható bármilyen hivatalt viselő személyre pl. olyan értelemben, mint „őfelsége”. Ilyen vonatkozásban használták a satrafákra, bár Nehémiás nem volt satrafa (kényúr). A perzsa birodalom 20 nagy tartományra oszlott, amit satrapiáknak vagy alkirályságnak neveztek, és mindegyikben egy, a király által kinevezett satrafa uralkodott. A satrafák provinciájukban a „királyok királyának” nevében uralkodtak (ezt a címet viselték a perzsa királyok), és addig tartott az uralmuk, amíg a királyi udvarnál kedvelték őket.

A satrapiák (provinciák) is fel lettek osztva kerületekre, és ott kormányzók uralkodtak, akik rendszerint a helyi hercegségekből kerültek ki. Nehémiás egyike volt ezeknek a kormányzóknak. Az ő területe Jeruzsálem, és ehhez tartozott Palesztina és Szíria is, Abarnahara satrafa fennhatósága alatt volt. Nehémiást maga a király helyezte ebbe a pozícióba, akinek ő pohárnoka volt. Herodotus ógörög történész szerint a pohárnoki tisztség „nagy megbecsülést jelentett a perzsáknál”. Nehémiás szabad bejárása a királyhoz lehetővé tette, hogy engedélyt kérjen az eltávozásra azért, hogy felépítse Jeruzsálem lerombolt falait. Az engedélyt meg is kapta, és valószínű ekkor történt a kormányzói kinevezése is. Az ő

kormányzóságra való kinevezése révén szakadt el Júda Szanballat uralma alól, aki Samária kormányzója volt, és egy ideig Júda is hozzá tartozott. Nehémiás 12 évig maradt meg kormányzói tisztségben.

Nehémiás tirshata-ként fejezte be a kormányzást, és úgy tért vissza Perzsiába, hogy átvegye az újabb kinevezést. Júdába való visszatérése bizonyítja, hogy nagy tekintélynek örvendett a királyi udvarban, amely pedig arról volt híres, hogy könnyen leváltotta tisztségviselőit, ha hűtlenné vagy alkalmatlanná váltak. A második fordulóban Nehémiás felmérte, hogy milyen vallásos reformokra van szükség Jeruzsálemben, aztán elgyengette az utat Ezsdrának a munkához.

Nem tudjuk, mikor ért véget Nehémiás megbízatása, és milyen körülmények között fejezte be hivatalát, csak azt tudjuk, hogy Kr. e. 411-ben Jeruzsálemben perzsa kormányzó uralkodott.

Biblical Illustrator, 1984.

Ford. Gerő Sándorné

Itthoni Hamlet

*Látam a földet. E füstölgő göröngy kezemben az.
Néhány milliónyi szív dobog rajta –
s mind egyedül!
Füvom róla a port: fel-felparázslék,
S mégis csak hűl, egyre hűl, csak hűl
istentelenül!*

Farkas Árpád

Illusztrációk gyűjteménye

Gyűjtötte: Gerzsényi László

Az imádság a hit hangja. –

Az imádság vágyaink felajánlása Istennek, az ő akaratával megegyezően, Krisztus nevében, bűneink bevallásával és irgalmának hálás elismerésével. –

Az imádság hatalmas erő, mert Isten hozzá kötötte ígéreteit. –

Az imádság nem Isten tétozásának a legyőzése, hanem készségének a megragadása. –

Az imádság, a legegyszerűbb megfogalmazásban, egy kívánság égi lélekfortitása:

Sadhu Sundar Singh, egykori távolkeleti keresztyén, aki valamikor nagy hatással volt a nyugati keresztyén világra, egyszer az egyik londoni gyülekezetben beszélt az imádságról. Ebben a beszédében érdekes és újszerű illusztrációt alkalmazott. Azt mondta, hogy néha, amikor egy-egy folyó partján ül, látja, amint a halak a felszínre jönnek, mintha lélegezni akarnának, és nem tudnának állandóan a folyó mélyében élni anélkül, hogy a felszínre ne úsznának. Éppígy szükséges a léleknek, hogy lélegezzék. Fel kell jönnie az imádság lelki atmoszférájába és közösségben kell lennie Istennel, különben meghal a mélységben.

Az imádság reggel az a kulcs, ami megnyitja nekünk Isten irgalmának és áldásainak kincsházát. Este az a kulcs, ami bezár minket Isten védelmező és oltalmazó karjaiba.

Amit keresünk, megtaláljuk; ami elől futunk, elfut tőlünk. Ahogy *Goethe* mondta: „Ami után vágyunk ifjú korunkban, halmozottan jön hozzánk az öreg korban”, gyakran imádságaink meghallgatásaként. Ezért kell vigyáznunk rá, hogy mit kívánunk, mivel megnyerjük vágyaink tel-

jesedését. Fontos, hogy csak nemes és szent vágyakat tápláljunk magunkban.

Bizonyos gondolatok imádságok. Vannak pillanatok, amikor bármilyen helyzetben van is a testünk, a lelkünk térden állva imádkozik. – *Victor Hugo*

Akik mindig imádkoznak, szükségesebb azoknak, akik sohasem imádkoznak. – *Victor Hugo*

Elértem azt az életszakaszt, amikor hálát adok Istennek azért, hogy nem hallgatta meg minden imádságomat. – *Jean Ingelou*

Minden ember imádkozni akar a halála előtti napon. Mivel nem tudja, mikor jön el ez az idő, imádkoznia

kell mindennap, hogy biztonságban legyen. – *Zsidó közmondás*

Az imádság az emberi lélek kilélegzése, és Isten Lelkének belélegzése. – *Edwin Keith*

Az imádság nem változtatja meg Istent, de megváltoztatja azt, aki imádkozik. – *Sören Kierkegaard*

Egy kisgyermek letérdelt a megszokott időben, hogy hálát adjon Istennek a nap áldásaiért, és kérje őrizetét az éjszakára. Aztán jött a következő megszokott mondat: „Istenem, áldd meg anyát és...” Ekkor imádsága megtorpant, a kis kezek nem kulcsolódtak össze tovább, és szomorúan nézett a gyermek édesanyja szemébe, ezeket a szavakat mondva, még mindig térdelve: „Nem tudok apáért imádkozni többé...” Amióta a kis ajkak képesek voltak kiformálni a drága nevet, mindig imádkozott apukájáért is. De most már halott volt az apuka. Az édesanya várt néhány pillanatig, aztán készítette a kis imádkozót, hogy folytassa tovább. A gyer-

mek ezt mondta: „Anyu, mégsem tudom kihagyni apukát, hadd mondjam hát, hogy Istenem, köszönöm, hogy valamikor drága apukám volt! – és akkor tudok tovább imádkozni.” Folytatta az imát, mert voltak emlékei a múltból.

„Nem kapjátok meg azért, mert nem kéritek...” (Jak 4:2) Egy haldokló kereskedő odahívatta gyermekeit halálos ágya mellé és így emlékezett egy történetre: „Valamikor, fiatal koromban, üzleti utazáson voltam. Csapatomnak meg kellett állnia egy kis időre, én azonban beléptem egy templomba a közelben, ahol az istentiszteletet tartották abban az órában. A lelkipásztor beszélt az ima értékéről, és gyakran ismételte ezeket a szavakat: „Az imátlan nap áldástalan nap.” Későbbi életemben minden gondom és fáradozásom között rájöttem, hogy csak az imádságban fedezhetem föl a mélyebb nyugalmat, kedvességet, bátorságot és erőt az életre és a halálra egyaránt. Örülök a halál fájdalmai közt is, mert szeretettel teljes arcára nézhetek. Semmi értékesebbet nem tudnék rátok hagyni, mint az imádságra való buzdítást, mert az imádságban benne van minden, amire szükségetek van az időben és az örökkévalóságban.” Ekkor az idős apa egyszerű hittel fölemelte hangját az utolsó imádságra: „Uram, Istenem. Te szerettél engem először, és én gyengeségemben és bűnomban megtanultalak téged szeretni... Hadd mondjam el utolsó imádságom a drága Jézus nevében, hogy sohase távozzék el gyermekeim és unokáim szívéből és életéből az imádság! Tedd ezt az otthon az imádság otthonává a Te nevedért! Ámen.”

„Sajnálom, ma elkéstem, de végiglátogattam a gyülekezeti tagokat” – mondta egy lelkipásztor, amikor egy idős gyülekezeti taghoz érkezett. „Én is ezt tettem” – válaszolta az idős asszony. „De ön nem tud jámi” – kiáltott fel a meglepett lelkipásztor. „Ó, a lelkem nincs ágyhoz kötve! Ezért min-

dennap végigjárom a gyülekezeti tagok otthonait az imádkozás által, miközben itt fekszem” – mondta az idős keresztényen asszony.

„A várakozás sarkai” című kis könyv egy királyról szól, aki várost épített szegény alattvalóinak. Tőlük nem messze voltak a hatalmas áruházak, ahol mindent meg lehetett találniuk, ha beküldték kéréseiket. Csak egy feltételnek kellett eleget tenniük: várniuk kellett a válasza, hogy amikor a király küldöttei megérkeznek a kéréseikre adott válaszokkal, akkor készek legyenek fogadásukra. A történet szomorúan folytatódik az egyik szegény ember esetével, aki sohasem várt arra, amit kért, mert túl

méltatlannak érezte magát. Egy nap elvitték a király áruházába, és ott legnagyobb meglepetésére látta a saját lakáscímével ellátott csomagokat, amiket neki készítettek és el is küldtek. Ott volt a magasztalás öltönye, az öröm olaja, a szemgyógyító ír és még sok minden egyéb. Ezekkel a csomagokkal eljutottak az ajtajáig, de azt zárva találták, mert ő nem volt a közelben. Ettől kezdve azonban megtanulta Mikeás leckéjét: „De én az Urat várom, a szabadító Istenben reménykedem, meg is fog ballgatni Istenem!” (Mik 7:7)

Azt mondják, hogy egy asszony álmában meghalt és a mennybe ment. Amint az egyik angyal bemutatta neki annak a csodálatos helynek a terméit, elvitte őt egy nagy szobába is, ahol halmokban álltak a csomagok az egyik sarokban. Több csomagon a saját nevét találta meg, és magyarázatot kért erre, miközben megjegyezte, hogy ezekért imádkozott földi életében. Az angyal így válaszolt: „Igen, amikor Isten gyermekei kéréssel fordulnak hozzá, akkor elkészíti a választ, de az imádkozók nem várnak az elküldésre, ezért visszakerülnek a csomagok ebbe a terembe.” Vajon nem ez az oka annak, hogy sokan nem kapunk választ imádságainkra?

Ha a lelkipásztor azt mondja, hogy „Imádkozzunk!”, és a gondolataink minden irányba szertefutnak, akkor az a kötelességünk, hogy tereljük őket vissza és kényszerítsük arra, hogy alázkodjanak meg Isten trónja előtt. Ha a lelkipásztort azért küldte Isten, hogy vezesse a gyülekezetet az imádkozásban, miként vezetheti a tagokat, ha nem követik? Miként nyerhetnek áldást az imádságból? Döntsük el egyszer s mindenkorra, hogy engedjük a vezetőnek, hogy vezessen minket! Irányítsunk minden gondolatot Isten felé, és az imádkozás után mondjunk ki az „ámen”-t, aminek az a jelentése, hogy „úgy legyen!”

Illusztrációk a biznyságtételről

Néhány évvel ezelőtt két fiatalember, akik Dávid és Jónátán barátságát valósították meg gyermekkoruktól kezdve egészen egyetemi tanulmányaik idejéig és aztán is, amíg ügyvédek lettek egy bizonyos városban, vonaton utaztak a tengerpart felé, hogy eljussanak egy óceánjáróhoz. Az egyikük hosszú, világkörüli útra vállalkozott. Csak egy területen nem hasonlítottak egymáshoz. Az egyik keresztyén volt, a másik nem volt ugyan szkeptikus, de halogatta ezt a kérdést. A keresztyén az egész utazás alatt ezt mondogatta magában: „Beszélek vele, amikor majd elérkezünk a szállodába.” De nem tette megsem. Amikor ott álltak a kikötő bejáratánál, ezt mondta magában: „Szólok neki, ha majd búcsúzni készülünk.” Nem tette. A nagy hajó elindult, és elváltak egymástól úgy, hogy egy szót sem mondott barátjának Krisztusról. Másfél év múlva, a világkörüli utazás felén, meghalt ez a nem hívő barátunk. A barátja után egy este ott ült szép könyvtárában, fölneézett elhunyt barátja képére, és így beszélt vele: „Ó, Jónátán, barátom, kérlek, légy keresztyén! Könyörgöm, légy keresztyén!” De a falon függő kép nem válaszolt. Ha figyelmeztetni akarjuk a barátunkat, akkor legjobban, ha azonnal tesszük.

Egy régi történet szól egy áldozatkész édesanyáról, akinek nagy és igen elfoglalt családja volt. E családban főként fiúk voltak, és az év legnagyobb részében állandóan kint voltak a szabadban, és naponta kimentek munkájukba vagy játszani. Csak étkezésre mentek haza,

aztán megint kirohantak a szabadba. Alkonyatkor azonban az édesanya kezdte számolni gyermekeit, aztán megkérdezte legidősebb fiától: „Itt van minden gyermek?” Addig nem nyugodott, amíg minden gyermek haza nem érkezett. Ez minden hívő édesapa és hívő édesanya kérdése. Az a vágyuk, hogy végül minden gyermekük hazaérkezzék a mennyei otthonba.

A keresztyének nem házasságtörők. Nem tesznek hamis tanúságot. Nem kívánják felebarátaik javait. Tisztelik édesapjukat és édesanyjukat. Szeretik embertársaikat. Igazságosan ítélnék. Nem okoznak másoknak olyant, amit nem kívánnak maguknak. Jót cselekszenek ellenségeikkel. Kedvesek. (Arisztidész apológiája)

Aki kezdi jobban szeretni a keresztyénséget, mint az igazságot, eljut odáig, hogy jobban szereti a saját felekezetét vagy egyházát, mint a keresztyénséget, és aztán jobban szereti magát, mint bárki mászt. – *Samuel Taylor*

Krisztus nem épített templomot, nem írt könyvet, nem hagyott hátra vagyont, nem emelt emlékműveket. De ha mutatsz nekem tíz négyzetkilométernyi területet a világon, ahol nincs jelen a keresztyénség, de tisztelik az

emberi életet és a női tisztaságot, akkor feladom a keresztyéniséget. – *Henry Drummond*

A keresztyén élet nem szerződés által létrejött egyezmény a gazda és szolgája között. Ez két szív egysége, a Megváltóé és a megváltotté – a legbensőségsőbb kapcsolat két személy között.

Egy névleges keresztyén eladott egy bála gyenge szénát egy bizonyos katonatisztnek, aki ezért leckéztette a keresztyént. A keresztyén ezt válaszolta: „Én is katona vagyok.” „Miféle katona vagy?” „Én a kereszt katonája vagyok.” A katonatiszt így folytatta: „Ez elképzelhető, de szabadságon lehetsz azóta, amióta ismerlek.”

Valaki azt mondta, hogy „ha védeni akarjuk a keresztyéniséget, akkor gyakoroljuk azt.” A vallással szembeni ellenvetések elég silányak, és még a hitetlenek sincsenek velük megelégedve. Egyszer egy gúnyolódó csapat haladt végig egy lakóterületen és közben rágalmazták a keresztyéniséget. Ekkor egy fiatalember, aki nem volt különösen vallásos, megelégedte a csúfolódást és védelmébe vette a keresztyéniséget. A gúnyolódók egyike azon a hajón utazott tovább, amelyen az említett fiatalember is helyet foglalt, és megkérdezte tőle, hogy lakhatnának-e együtt a hajón egy szobában. Ugyanis nagy pénzüsszeget vitt magával, és attól tartott, hogy utazás közben valaki megöli a pénzéért. A hitetlen ugyan csúfolta a vallást, de csak a hívővel volt hajlandó egy szobában utazni, mert hitetlen társaiban nem bízott. A fiatal keresztyénből később lelkész lett.

Ceylon szigetén egy buddhista szerzetes ismerte mind a keresztyéniséget, mind a buddhizmust. Egyszer megkérdezték tőle, hogy szerinte mi a legnagyobb különbség a két vallás között. Ezt válaszolta: „Sok minden van, ami jó mindkettőben és talán minden vallásban. De nekem az látszik a legnagyobb különbségnek, hogy ti, keresztyének, tudjátok, mi a jó, és van hozzá erőtök, hogy meg is tegyétek. Eközben mi, buddhisták ismerjük a jót, de nincs erőnk a cselekvésére.” Ez azért van így, mert egyetlen más vallásnak sem Isten az alapítója, aki emberre lett, és benne jelent meg köztünk Isten kegyelme és igazsága. Amikor Krisztus lakik az életünkben, akkor beteljesedünk kegyelemmel és igazsággal.

Pál apostol úgy gondolta, hogy keresztyén lelki tapasztalata a leghatalmasabb érvelés, amivel alátámaszthatja a keresztyén vallás igazságát. Amikor Agrippa király elé állították, ahelyett hogy bizonyos szónoklattal védelmezte volna magát, vagy erős jogi érveket sorakoztatott volna föl, egyszerűen elmondta, hogy az Úr Jézus Krisztus hogyan jelentette ki magát a damaszkuszi úton, és hogy azután Pál miként engedelmeskedett a mennyei látásnak, és örömmel ment tovább az útján. A bennünk levő evangélium a leghatalmasabb, amiről beszélhetünk az embereknek, akiket oda akarunk vezetni Krisztushoz.

Egy szabadtéri gyűlésen egy ateista erősen kikelt a keresztyéniség ellen egy nagy hallgatóság előtt, és végül ezt mondta: „Ha van itt valaki, aki tud egyetlen szót szólni Jézus Krisztus mellett, akkor álljon elő és mondja el!”

Senki nem mozdult. A csönd nagyon nehézé vált. Aztán két fiatal leány fölkel, kezét kézbe téve előrementek egészen az előadóig, és ezt mondták: „Mi nem tudunk beszélni, de énekelünk Krisztusért.” Aztán nagy erővel énekelni kezdtek: „Nagyon szeret engem Jézus...” Amikor az ének befejeződött, már mindenki levette fejéről a kalapot, és sokan zokogtak, majd a nagy tömeg csendesen távozott, és többé senki sem gondolt az ateista szavaira.

Aratáskor

*Gyermek, fáradt gyermek lévén,
Itt ülök egy rakás kévén,
És az áldás nagy tengerét
Áradni látom szerteszét...*

*S míg hálámtól feltüzelve,
Szót nem lel érzékim nyelve:
Csak néma eszmékben szölok, –
De te, Isten, értesz rólok!*

Szemere Pál

VIDÁM ESETEK

Gyűjtötte: Gerzsenyi László

Az ötéves Áront először vitte futballmeccsre az édesapja. Nagy gonddal már előre felvilágosításokat adott neki arról, hogy miként kell viselkednie a játékon. Ezt mondta: „Maradj ülve, légy csendben, és viselkedj felnőtt módon.” A kezdő rúgás után Áron hamarosan észrevette, hogy sokan felugráltnak a tribünön, ordítanak és öklüket rázzák a levegőben. Édesapjához fordulva, megkérdezte: „Ezek felnőttek?”

Egy nagyon félénk asszony részt akart venni gyülekezetének látogatási programjában, de megrémítette az a gondolat, hogy most ténylegesen meg kell látogatnia valakit. A lekipásztor érzekelte a nő aggodalmát, és azt ajánlotta neki, hogy imádkozzék minden egyes látogatása előtt. Biztosította őt Isten ígéretéről, aki minden értelmet fölülhaladó békességet ad. Egy héttel később az asszony a felhőkön járt, és örvendezve mondta lekipásztorának: „Igaza volt, az imádság bevált! Minden egyes látogatásom előtt imádkoztam, hogy bárcsak ne lennének odahaza az emberek, és nem voltak otthon!”

Egy nagyon gazdag ember fiútestvére meghalt. A város ezt nem tekintette nagy veszteségnek, mert mindketten kegyetlen, visszataszító gazemberek voltak. A gond akkor támadt, amikor a város híres és megalkuvást nem ismerő lekipásztorát kérték föl a temetésre. Az életben maradt testvér kijelentette, hogy pénzalapot teremt egy új templom építésére, ha a lekipásztor elvál-

lalja a temetési szertartást, és beszédében úgy utal testvérére, mint aki szent volt. Nagy kihívás volt ez a megalkuvást nem ismerő lekipásztor, de ellenállhatatlanul akarta az új templomot, ezért elvállalta a szolgálatot. A gyászszertartás elég simán folyt, és a lekipásztor nyíltan leleplezte az elhunyt ember bűnös életmódját. Felesége meghatódott azon, hogy nem alkudott meg, de kíváncsi volt rá, hogy miként nevezi majd szentnek az elhunytat azok után, amiket addig mondott róla. A becsületes lekipásztor eloszlatta ezt az aggodalmat, amikor befejezésül ezt mondta: „Kétségtelen, hogy ez az ember a sátán barátja volt, de a testvérével összehasonlítva... szent volt!”

Az egyik nagy autóforgalmazó cég eladója biztos volt benne, hogy jó üzletet csinál, ha egy éppen akkor odaérkező férfinak bemutathatja az új, komputerizált kocsikat. Az új modell úgy föl volt szerelve az automatikával, hogy emberi hangon mondott el mindent a gépkocsivezetőnek. A kocsieladó felsorolta, hogy menet közben egy finom hang bejelenti, hogy mennyi a benzintartalék, mikor kell begyűjtani a lámpákat, mennyit hajtott egyfolytában, és milyen sebesen megy a kocs. Az eladó végül így szólt: „Uram, semmi nincs, amit ez a kocs el nem mondana önnek.” Meglepetésére nem nyerte meg a férfi bizalmát, aki távozása előtt ennyit mondott: „Miért lenne nekem szükségem milderre? Van feleségem!”

Egy hatéves gyermek azt mondta édesanyjának,

hogyan bemelegített. Az anya tudta, hogy a gyermek hivatalosan még nem melegített be, ezért tovább faggatta a kisgyermeket. Kérte, magyarázza meg, hogy neki mit jelent a bemelegítés. A kisgyermek ezt a felvilágosítást adta: „Tegnap este a fürdőkádban arcom a víz alá merítettem, és közben Jézusra gondoltam.”

Két baptista csoport találkozott Európában, az egyik Amerikából, a másik Németországból érkezett. Vacsora közben több amerikai baptista dohányozni kezdett. A német baptistákat ez annyira megdöbbenetette, hogy csaknem elejtették sörösüvegeiket.

A hároméves Jancsika nem szerette a fürdetést. Édesanyja a következő módon próbálta rávenni a nehéz aktusra: „Nem akarsz szép és tiszta lenni?” A kislány ezt válaszolta: „Igen, de nem volna elég, ha csak leporolnám!”

Egy vitatkozó természetű férfi így bölcselkedett felesége előtt: „Hogyan lehetsz olyan csinos és mégis annyira ostoba?” A feleség ennek megfelelően válaszolt: „Azért vagyok csinos, hogy te szeress engem, és azért vagyok ostoba, hogy én szeresselek téged.”

A tengerparton sétálgatva egy édesapa megkérdezte kislányától: „Tomi, mit gondolsz, honét származott ez a sok homok?” A kislány hozzászólt a bűntudathoz, amikor vádolták valamivel, ezért gyorsan ezt válaszolta: „Nem tudom, apu, de ne engem hibáztass érte.”

A vendéglelképésztört így mutatta be a helyi gyülekezet vezetője: „Előadónk sohasem untatott senkit

hosszú prédikációval. Ezt mindig nagyon gyorsan teszi.”

Egy texasi tehenész találkozott egy wisconsini farmerrel. A két férfi kezdett beszélni a gazdaságáról, és a wisconsini azt mondta a texasi tehenésznek, hogy 125 hektáron gazdálkodik. A texasi semmibe véve ezt a „kis” földterületet így szól: „Barátom, az semmi. Az én gazdaságomon felülhetek hajnalban a teherautómra, és még napnyugtakor sem érem el a földem másik végét.” Amaz így mormogott a bajusza alatt: „Hát igen, nekem is volt valamikor ilyen teherautóm.”

Két férfi dolgozott szorgalmasan a nyári hőségben egy fő út mentén. Az egyik kiásott egy nagy lukat, aztán a munkatársa azonnal betemette. Valaki nézte őket egy darabig, majd bosszankodva azon, hogy az adófizetők pénzét, ilyen hiábavaló munkára fordítják, odament a két férfihoz és megkérdezte tőlük: „Mit csináltak?” Az árokásó ezt válaszolta: „Mi egy három emberből álló munkacsoport tagjai vagyunk, és fákat kell ültetnünk az út mentén. Sajnos, a harmadik munkás – aki a fákat szokta elhelyezni a gödörbe – ma beteget jelentett.”

Az irodában töltött nagyon nehéz nap után egy pszichológus odament lakása bejárati ajtajához és így szólt feleségéhez: „Drágám, szörnyű napom volt. Az egyik problémát hallgattam a másik után. Ezért arra kérek, most ne említs nekem újabb problémákat! Beszélj velem, de csak jó híreket mondj!” A bölcs feleség gyorsan stratégiát változtatott és így szólt: „Rendben van. A jó hír az, hogy három gyermekünk közül kettő ma nem törte el a karját.”

Nagyon fontos, hogy naponta csöndességben együtt legyünk Istennel. Annyira fontos ez, hogy amikor nem tesszük, mások is észreveszik. Ez volt az eset, amikor a négyéves Bandika hibát követett el, mert kiöntött valamit a szőnyegre. Édesanyja hangosan kezdett vele porolni. A kis pszichológus élesen a következő megjegyzést tette: „Mami, ugye elfelejtetted Jézust kérni, hogy segítsen neked kedvesnek lenni a mai napon?”

Egy gazdag, de excentrikus férfi a halálos ágyához hívatta lelkipásztorát, orvosát és egyik politikai barátját. Megmondta nekik, hogy nem ért egyet azzal a hagyományos nézettel, hogy az ember nem viheti magával a pénzét, amikor meghal. Így szólt: „Én elviszem az enyémet!” Elővett három borítékot, és átadott egyet-egyét mindegyik barátjának. Megmagyarázta, hogy a borítékokban 30 ezer dollár van egyenként, és azt akarja, hogy mind a három férfi dobja a borítékot a sírjába, amikor már leengedték a koporsóját. A temetésen mindhárom férfi ott állt halott barátja koporsójánál, ahogy kérte, és tényleg beledobtak egy-egy borítékot a koporsó tetejére a sírba. Amikor azonban visszatértek a temetőből, a lelkipásztort nem hagyta nyugodni a lelkiismerete, ezért megvallotta az orvosnak és a politikusnak: „A gyülekezetnek annyira szüksége volt a pénzre, hogy kivettem 10 ezret, és csak 20 ezret dobtam a sírba.” Az orvos sem takargatta tettét és elismerte, hogy kivett 20 ezret, mert klinikájának ennyi volt a tartozása. A politikus megdöbben az elhunyt férfi két barátjának a becstelenségén, és büszkén kijelentette: „Szégyellem önöket, uraim. Én a teljes összeget magában foglaló csekket dobtam be a sírba.”

A gyógyszerárak ugrásszerű emelkedésével egy futurista azt jósolja, hogy az orvosok hamarosan a következő megjegyzéssel látják el a recepteket: „Vegyen egy tablettát olyan gyakran, amilyen gyakran csak megengedheti magának!”

Egy falusi gyülekezetnek nem volt lelkipásztora, ezért kapcsolatba léptek a szemináriummal. A szemináriumból egy olyan végzett hallgatót küldtek vidékre, aki még sohasem volt a városon kívül. Amikor megérkezett a gyülekezetbe, a városi fiút a legnagyobb meglepetés érte a gyülekezetben, amit addig tapasztalt. Az imaházban a második sorban ült egy diakónus, a jobb

oldalán házörző kutyájával. A jogos méltatlankodás tüzeben az ifjú prédikátor lement a szószékről, leszidta a kutyát, és kirúgta az imaházból. Az egész gyülekezet visszafojtott lélegzettel figyelte az eseményeket, de semmi sem történt. A prédikáció után mindenki sietett kifelé az oldalajtón, és várakozott arra, hogy a diakónus is kilép. Amikor a diakónus üdvözölte az igehirdetőt, mindenki meglepődött. Odanyújtotta a kezét és ezt mondta: „Meg akarom köszönni, hogy kirúgta a kutyámat az imaházból.” Az ifjú lelkipásztor meglepetéssel kérdezte: „Ezt meg akarja nekem köszönni?” „Igen – folytatta az idős diakónus. – Nem kívántam volna, hogy a kutyám is meghallgassa ezt a semmitmondó prédikációt.”

Forgalmi jelzőlámpához érkezett autójával egy édesanya és kétéves kislánya. Miközben várakoztak, az anya három kérdést tett föl: „Mit jelent a piros?” A kislány helyesen válaszolt: „Stop!” Az anya második kérdése ez volt: „Aztán mit jelent a zöld?” A válasz így hangzott: „Indulj!” A harmadik kérdés volt a legnehezebb: „Mit jelent a sárga?” A legbecsületesebb válasz hangzott rá, amikor a ragyogó eszű gyermek kivágta: „Hajts gyorsabban!”

Karácsony közeledtére a bíróságon jószívűen akart ítélkezni egy bíró. Alkalmi mosollyal az arcán megkérdezte a vádlottól, hogy milyen vádat hoztak föl ellene. A férfi ezt felelte: „Korán elvégeztem karácsonyi bevásárlásomat, tisztelt Bíró Úr!” A bíró ezt mondta: „Ez nem bűncselekmény. Milyen korán vásárolt?” A vádlott egy kissé tétovázva ismerte el: „Mielőtt kinyitott az üzlet.”

Amikor a prédikátor bevezette húsvéti prédikációját a gyermekek előtt, megkérdezte a kicsinyektől: „Láttok-e valami eltérőt a mai imaházban?” A kis Miki gyorsan észrevette a különbséget, és rávágta: „Tele van!”

Az elemi iskolában a tanító néni alig tudta megőrizni komolyságát, amikor egy kisfiú így szólt hozzá: „Tanító néni, nem akarom halálra rémiteni, de apukám azt mondta, hogy ha a jegyeim nem javulnak, valakit el fognak nadrágozni.”

Egy kisfiú visszatért az új iskolai év első napjának a végén. Édesanyja megkérdezte tőle: „Milyen az új tanító néni?” „Nagyon aljas, de igazságos” – mondta a fiú. A zavarban levő anya megkérdezte: „Mit értesz ezen?” A kisfiú ezt felelte: „Azt, hogy mindenki iránt egyformán aljas.”

Mielőtt elkezdte volna prédikációját egy lelkipásztor, illusztrálni akarta a különbséget a tény és a hit között. Brillións analógiát alkalmazva belevonta eszme-futtatásába az egész gyülekezetet, amikor kijelentette: „Az valóságos tény, hogy önök a padokban ülnek. Az is tény, hogy én a szószéken állok. De csak hiszem, hogy önök figyelnek rám.”

Egy tapasztalatlan, negyedéves szemináriumi hallgató egy gyülekezetbe ment abban a reményben, hogy ő lesz a következő lelkipásztor. Próbált hatással lenni hallgatóságára azzal, hogy prédikált Isten tulajdonságairól, sok teológiai kifejezést alkalmazva, amiket a könyvekből tanult. Némelyik isteni tulajdonságot rosszul ejtette ki, de úgy gondolta, hogy az emberek úgysem fedezik föl a különbséget. Ez különösen akkor lett nyilvánvaló, amikor egy kis idős asszony találkozott vele az ajtónál és ezt mondta: „FiataleMBER, mindegy, hogy mit mondott, én továbbra is hiszek Istenben.”

Virágcsokrot akart küldeni egy üzletember a barátjának, aki éppen akkoriban nyitott meg egy új irodát. Barátja később fölhívta a nap folyamán, és megköszönte a figyelmes gesztust, de egy kicsit zavarban volt a virágot kísérő kártyán levő szöveg miatt: „Nyugodjék békében!” Az üzletember mentegetőzött a tévedésért és gyorsan fölhívta a virágüzletest, hogy megdorgálja. A virágárus igyekezett vigasztalni az üzletembert, és ezt mondta: „Ez semmi. Valahol a temetőben van egy másik virágcsokor ezzel a mondással: „Jó szerencsét az új helyen!”

Új épület emelésére több pénzt akart gyűjteni egy lelkipásztor. Szenvedélyes felhívását vasárnap délelőttre időzítette, amikor majd a prédikáció után akarta biztatni a híveket az adakozásra. Minden részletet eltervezett, vagy legalább is így gondolta. Amikor belépett az imaházba, pánikba esett. Nem oktatta ki az orgonistát, hogy melyik éneket játssza majd el a kellő időben. Semmi nem jutott az eszébe, hogy megfelelő legyen az énekválasztás, ezért nehéz helyzetében azt mondta az orgonistának, hogy olyan éneket válasszon, ami a legjobban alátámasztja az adakozás ügyét. Amikor elérkezett a felszólítás pillanata, a lelkipásztor kérte a gyülekezetet, hogy kézzelfoghatóan fejezze ki támogatását. Ezt mondta: „Aki kész arra, hogy nagyobb anyagi terhet vállaljon, és legalább 10 ezer forintot vagy ennél többet ajánljon fel a havi rendszeres adakozáson kívül, az álljon fel.” Ekkor intett az orgonistának, hogy kezdje játszani a megfelelő éneket, aki a prédikátor legnagyobb meglepetésére belekezdett a Hímnuszba.

Hogyan tapasztalod meg Istent? Évekkel ezelőtt egy kislány vonaton utazott a családjával együtt. Éjszaka hálókocsiban aludtak, fölül a kisleány. Az anyuka biztosította őt arról, hogy közvetlenül alatta alszik, és Isten majd törődik vele. Amint leszállt az éjszaka, a kislány rémületbe esett és megkérdezte: „Anyu, ott vagy?” Anyukája válaszolt: „Igen, drágám.” Néhány perccel később ugyanilyen kérdést tett föl apukájának: „Apu, ott vagy?” Apukája is biztosította, hogy közvetlenül az

alatta levő ágyon fekszik. Néhány perc múlva a kislány megkérdezte, hogy ott van-e a bátyja és a nővére. Miután mindenki válaszolt, a kislány elhallgatott egy kis ideig. Később ugyanezeket a kérdéseket tette föl ismét, és a szomszéd fülkéből egy utas, aki elveszítette a türelmét, mély hangon megszólalt: „Mindnyájan itt vagyunk. Apukád, anyukád, bátyád, nővéred. Most menj aludni!” Hosszas csend után a kislány ezt suttocta: „Anyu, ez Isten volt?”

Három lelkipásztor támogató csoportot alkotott. Több hét után, amikor már eléggé kiépült köztük a bizalom, kezdték közölni egymással legmélyebb titkaikat. Az egyik lelkipásztor megvallotta azt a bűnét, hogy a szerencsejátékok ejtették hatalmába, és néha már a prédikációban sem tud koncentrálni, amikor meglátja a perselyt. A második lelkipásztor elismerte, hogy az ő gyengéje az alkohol, és már-már attól fél, hogy a gyülekezeti tagok is észreveszik. A harmadik szolgatárs gyorsan ezt mondta: „Én pletykafészek vagyok, és alig várom, hogy távozzam.”

A vendéglelkipásztor köszöntötte az embereket egy ébredési sorozat megnyitó alkalmán. Az emberek nagyon kedveseknek tűntek, és értékelték az éppen akkor hallott prédikációt. De egy hölgy hirtelen ezt mondta: „Túl hosszú volt!” Aztán elment a lelkipásztor mellett, majd visszalépett a sor végére, és amikor megint sor került rá, ezt kiáltotta: „Túl hangos volt!” Ezután ismét beállt a sorba. A két negatív megjegyzés már eléggé idegessé tette a vendéget, de próbálta megőrizni nyugalma. Amikor harmadszor is a lelkipásztorhoz ért, kijelentette: „Ugyanakkor unalmas is volt.” Ennél a pontnál a vezető diakónus közbeavatkozott, és biztosította az evangélistát, hogy az asszony megjegyzéseit nem kell komolyan venni. Ezt suttocta a fülébe: „Ne figyeljen rá! Egy kicsit szenilis, és nem tudja, mit beszél. Csak azt ismétli, amit mások mondanak.”

Idősek összejövételén a fiatal előadó megkérdezte a jelenlevőktől, hogy milyen terveik vannak a jövőre nézve. Az egyik idős ember megjegyezte: „Kedvesem, az én koromban már a banánt sem vásárolok zölden.”

A hatéves Zsuzsika panaszkodott anyukájának, hogy fáj a gyomra. Mivel éppen közeledett az ebédidő, az anya így vigasztalta kislányát: „A gyomrod üres. Jobban érzed magad, miután megtöltöd valamivel.” Aznap este a lelkipásztor ment hozzájuk látogatásra. Beszélgetés közben megemlítette, hogy fáj a feje, mire a kislány előállt a megoldással: „Ez azért van, mert üres a feje. Jobban fogja magát érezni, ha megtölti valamivel.”

Közvetlenül a házasságkötés előtti napon egy ifjú jegyespár tragikus autóbaleset áldozata lett. Amikor megérkeztek a mennyországba, megkérdezték, hogy összeházasodhatnak-e a mennyben, mivel a halál a földön megakadályozta őket ebben a lehetőségben. Péternek ilyen esete még nem volt, ezért megígérte, hogy utánanézi a kérdésnek. Öt évig tartó vizsgálódás után Péter visszatért és megmondta az ifjú párnak, hogy összeházasodhatnak. A házastársjelöltek az addigi öt évet arra használták fel, hogy jobban megismerjék egymást, hiszen az örökkévalóság állt előttük. Mielőtt elkötelezték volna magukat a házasságkötésre, a nő megkérdezte Pétertől: „Ha nem válik be a házasságunk, elválhatunk-e a mennyben?” Péter haragra lobbant. Öt percen át magyarázta nekik az akadályokat és küzdelmeket, amiken át kellett mennie, hogy biztosítsa házasságkötésüket. Aztán ezt mondta: „Öt évembe került, amíg idefönt találtam egy prédikátort. Mit gondoltok, mennyi időt vesz igénybe, amíg ügyvédet talállok?”

Egy kisfiú és édesanyja utazni készült egy ünnepi időszakban. Amint közeledtek a repülőjegyet árusító kisasszonyhoz, a kisfiú tájékoztatta őt arról, hogy kétéves. A jegyárúsító gyanúsán nézett a kis gézengúzra és megkérdezte: „Tudod-e, hogy mi történik azokkal a kisfiúkkal, akik hazudnak.” A kis utas mosolyogva válaszolta: „Igen, félárú jeggyel utaznak.”

Két fiú vitatkozott azon, hogy kinek az apukája erősebb. Az egyik így szólt: „Apukám el tudná látni a te apukád baját.” A másik fiú félvállról megjegyezte: „Nem nagy ügy. Ezt anyukám is meg tudja tenni.”

Egy nyolcéves gyermek szüleinek nehéz napjai voltak, amikor kisfiuk nyári táborozásra ment. Még sohasem voltak tőle távol egy egész hétig, és miután nem hallottak róla több napon át, fölhívták a tábort, hogy megkérdezzék, hogy érzi magát. A szülők kiábrándultan hallották a választ, hogy nem hiányzanak a kisfiúnak. Még több információt akartak kapni, ezért újból föltették a kérdést: „Van-e a gyerekek között olyan, aki honvágyas?” A fiú ezt válaszolta: „Csak azok, akiknek kiskutyájuk van odahaza.”

Egy természetes hetvenéves asszony hívta a kályhajavítót. A mester hamar rájött a bajra, és öt perc alatt

megjavította a kályhát. Ezután részletes számlát adott az idős nőnek 70 dollárról. A nő fölkiáltott: „Herven dollárt egy ilyen munkáért? Csak öt percbe került.” A szerelő megmagyarázta, hogy vállalatánál ennyi az egy óras kiszállási díj minimuma. Erre az asszony így szólt: „Akkor azt akarom, hogy dolgozza le a következő ötvenöt percet is.” Ezzel átadott neki egy gereblyét, amivel a szerelőnek az óra hátralevő részében faleveleket kellett gereblyéznie a ház körül.

Amikor a perselyt körülhordozták, egy kisfiú még szorosabban markába szorította a pénzét. Az istentisztelet után odament a lelkipásztorhoz, és átadta neki a visszatartott perselypénzt. A lelkipásztor megkérdezte: „Miért nem tetted a perselybe, amikor ott volt előtted?” A kisfiú ezt válaszolta: „Biztos akartam lenni benne, hogy megkapja, mert tudom, hogy igazán szüksége van rá. Apukám mondta, hogy ön a legszegényebb prédikátor, akit valaha hallott.”

Albert Einstein egyszer kijelentette: „Ebben az univerzumban a legnehezebb megérteni a jövedelemadót.”

Egy vasárnap délelőtti istentisztelet végeztével a lelkipásztor odaállt a gyülekezet elé, hogy ismertesse írásban elkészített lemondását. Ebben benne volt minden szükséges kifejezés, szónokiasság és elismerés, amit el lehetett tőle várni. Aztán az előre elkészített nyilatkozatot ezzel zárta: „Ugyanaz a Jézus, aki hozzátok vezetett engem, most egy másik gyülekezetbe vezet.” Erre az orgonista elkezdte játszani a következő éneket, és a gyülekezet is rázendített: „Ó, mily hű Barátunk Jézus!...”

Egy amerikai farmer kis teherautóján magával vitte a kuttyját, az utánfutón pedig a lovát. Egy veszélyes kanyarnál egy nagy teherautó a farmert lekényszerítette az útról, és belefordult az árokba. Az országúti forgalmi

rendőr hamar a baleset helyszínére érkezett, és gyorsan fölmérte a károkat. Amikor látta, hogy a kutya és a ló szenved a baleset miatti sérülésekben, előrántotta pisztolyát, és véget vetett az állatok szenvedésének. Aztán odament a farmerhez és megkérdezte: „Ön hogy érzi magát?” A farmer rátekintett a még füstölő pisztolyra, és gyorsan ezt válaszolta: „Sose voltam jobban.”

A vasárnapi iskolai tanító próbálta elmagyarázni, hogy Jézus mindig velünk van, még akkor is, amikor nem látjuk. Egy négyéves vasárnapi iskolás bólogatott, hogy megértette a gondolatot: „Tudom, hogy ő kicsoda. Ő az a láthatatlan személy, aki megnyitja előttünk az ajtót az izzletek bejáratánál.”

